AZ ELSŐFOKÚ BÍRÓSÁG ÍTÉLETE (harmadik tanács)

2006. április 5. *

A T-279/02. sz. ügyben,

a **Degussa AG** (székhelye: Düsseldorf [Németország], képviselik: R. Bechtold, M. Karl és C. Steinle ügyvédek)

felperesnek,

az **Európai Közösségek Bizottsága** (képviselik: A. Bouquet és W. Mölls, meghatalmazotti minőségben, segítőjük: H.-J. Freund ügyvéd, kézbesítési cím: Luxembourg)

alperes ellen

támogatja:

az **Európai Unió Tanácsa** (képviselik: E. Karlsson és S. Marquardt, meghatalmazotti minőségben)

beavatkozó

* Az eljárás nyelve: német.

elsődlegesen az EK 81. cikkének és az EGT-Megállapodás 53. cikkének alkalmazására vonatkozó eljárásban (C.37.519 – „metionin"-ügy) 2002. július 2-án hozott 2003/674/EK bizottsági határozat (HL 2003., L 255., 1. o.) megsemmisítése, vagy másodlagosan a felperesre e határozattal kiszabott bírság mérséklése iránt benyújtott keresete tárgyában,

AZ EURÓPAI KÖZÖSSÉGEK ELSŐFOKÚ BÍRÓSÁGA (harmadik tanács),

tagjai: M. Jaeger elnök, V. Tiili és Czúcz O. bírák,

hivatalvezető: K. Andová tanácsos,

tekintettel az írásbeli szakaszra és a 2005. április 27-i tárgyalásra,

meghozta a következő

Ítéletet

A jogvita alapját képező tényállás

1 A Degussa AG (Düsseldorf) egy 2000-ben, az SKW Trostberg és a Degussa-Hüls összeolvadása útján létrejött német társaság, ahol ez utóbbi maga is a Degussa AG (Frankfurt am Main) és a Hüls AG (Marl) német vegyi vállalkozások egyesülésével született 1998-ban (a továbbiakban: Degussa vagy a felperes). Többek között a

takarmányozási ágazatban tevékenykedik, és az egyetlen olyan vállalkozás, amely mindhárom legjelentősebb esszenciális aminosavat előállítja: a metionint, a lizint és a treonint.

2 Az esszenciális aminosavak olyan aminosavak, amelyeket a szervezet nem tud természetes úton előállítani, ezért azokat a takarmányhoz kell adni. Az első aminosavat, amelynek hiánya a többi aminosav fehérjeszintézisét felborítja, „elsődleges limitáló aminosavnak" hívják. A metionin egy olyan esszenciális aminosav, amelyet minden állat számára szánt összetett takarmányhoz és előkeverékhez hozzáadnak. Alapvetően a baromfitakarmányozásban alkalmazzák (a baromfik tekintetében elsődleges limitáló aminosavnak tekinthető), valamint egyre inkább a sertéstakarmányozásban, illetve különleges takarmányanyagokban.

3 A metionin két fő formában jelenik meg: a DL-metionin (a továbbiakban: DLM) és a metionin hidroxi-analógjának (a továbbiakban: MHA) formájában. A DLM-et kristályos formában állítják elő, amely a 100%-ot megközelítő aktív metionin tartalmat jelent. Az MHA, amelyet a 80-as években a Novus International Inc. elődje, a Monsanto nevű gyártó vezetett be, névlegesen 88%-os aktív metionin tartalmat jelent. 2002-ben megközelítőleg a világfogyasztás 50%-át jelentette.

4 A tényállás idején a metionin három fő világgyártói a Rhône-Poulenc (jelenleg Aventis SA), amelynek a metionin előállításáért felelős leányvállalata a Rhône-Poulenc Animal Nutrition (jelenleg Aventis Animal Nutrition SA), a Degussa és a Novus voltak. A Rhône-Poulenc a metionint mindkét formájában előállította, míg a Degussa csak a DLM-et, a Novus pedig csak az MHA-t állította elő.

5 1999. május 26-án a Rhône-Poulenc nyilatkozatot nyújtott be a Bizottsághoz, amelyben beismerte, hogy a metioninárak és -kvóták megállapítására vonatkozó kartellben vett részt, és kérte a Bizottságot, hogy a kartellügyek esetében a bírságok

alóli mentességről és a bírságok csökkentéséről szóló közleményt (HL 1996. C 207., 4. o.; a továbbiakban: engedékenységi közlemény) alkalmazza tekintetében.

6 A Bizottság és a Bundeskartellamt (a német szövetségi kartellhivatal) tisztviselői 1999. június 16-án vizsgálatot folytattak az akkor hatályban lévő első rendelet a Szerződés [81]. és [82]. cikkének végrehajtásáról szóló, 1962. február 6-i 17. tanácsi rendelet (HL 1962. 13., 204. o.; magyar nyelvű különkiadás 8. fejezet, 1. kötet, 3. o.) 14. cikke (3) bekezdése alapján a Degussa-Hüls Frankfurt am Main-i telephelyén.

7 E vizsgálat eredményeképpen a Bizottság 1999. július 27-én a Degussa-Hülstől a benyújtott iratokkal kapcsolatban információt kért a 17. rendelet 11. cikke értelmében. A Degussa-Hüls e kérelemre 1999. szeptember 9-én válaszolt.

8 A Bizottság 1999. december 7-én a Nippon Soda Co. Ltd-től (a továbbiakban: Nippon Soda), a Novus International Inc.-től (a továbbiakban: Novus) és a Sumitomo Chemical Co. Ltd-től (a továbbiakban: Sumitomo), illetve 1999. december 10-én a Mitsui & Co. Ltd-től is kért információt. Ezek a vállalkozások 2000 februárjában adtak választ, míg a Nippon Soda 2000. május 16-án egy kiegészítő nyilatkozatot nyújtott be.

9 A Bizottság 2001. október 1-jén az öt metioningyártóval, köztük a felperessel szembeni kifogásközlést fogadott el. Ugyanezen kifogásközlést az Aventis Animal Nutritionnel (a továbbiakban: AAN), az Aventis 100%-os leányvállalatával is közölte.

10 A Bizottság kifogásközlésében e vállalkozásoknak azt rótta fel, hogy 1986-tól az esetek többségében egészen 1999 elejéig az EK 81. cikkbe és az Európai Gazdasági Térség létrehozásáról szóló megállapodás (a továbbiakban: EGT-Megállapodás) 53. cikkébe ütköző és az EGT egészére kiterjedő folyamatos megállapodásban vettek részt. A Bizottság véleménye szerint a kérdéses megállapodás a metioninárak megállapításában, egy áremelési mechanizmus bevezetésében, a nemzeti piacok és a piacrészesedési kvóták felosztásában, valamint e megállapodások ellenőrzésére és végrehajtására vonatkozó mechanizmusban állt.

11 Mindegyik fél nyújtott be írásbeli észrevételeket a Bizottság kifogásközlésére válaszképpen, az Aventis és az AAN ugyanakkor közölte a Bizottsággal, hogy a két társaság nevében egyetlen választ nyújt be.

12 A válaszokat a Bizottság 2002. január 10. és 18. között kapta meg. Az Aventis, az AAN (a továbbiakban együttesen: Aventis/AAN) és a Nippon Soda elismerték a jogsértést, és a tényállás egészét elfogadták. A Degussa is elismerte a jogsértést, de csakis az 1992–1997 közötti időszakra nézve. Az érintett vállalkozások meghallgatására 2002. január 25-én került sor.

13 Az eljárás eredményeként, tekintettel arra, hogy az Aventis/AAN, a Degussa és a Nippon Soda részt vettek az EGT egészére kiható megállapodásban és/vagy egy folyamatos jellegű összehangolt magatartásban, amelynek keretében megállapodtak a termékek célárában, elfogadtak és végrehajtottak egy árnövelési mechanizmust, az eladás mennyiségével és a piaci részesedéssel kapcsolatos információkat osztottak meg egymással, illetve ellenőrizték és végrehajtották a megállapodásaikat, a Bizottság 2002. július 2-án elfogadta az EK-Szerződés 81. cikkének és az EGT-Megállapodás 53. cikkének alkalmazására vonatkozó eljárással kapcsolatos (C.37.519 – „metionin”-ügy) 2003/674/EK határozatot (HL 2003. L 255., 1. o.; a továbbiakban: határozat).

14 A határozat 63–81. pontjában a Bizottság a kartellt úgy határozza meg, mint amely az ársáv és az „abszolút alsó ár" meghatározására irányult. A résztvevők megegyeztek áraik emelésének szükségességében, és megvizsgálták, hogy a piac mit képes elfogadni. Az áremeléseket ezt követően egymást követő „kampányokkal" szervezték meg, amelynek végrehajtását a kartell ezt követő ülésein vizsgálták meg. Ugyanakkor a résztvevők az eladás mennyiségére és a gyártási kapacitásra, illetve a piac teljes volumenével kapcsolatos becsléseikre vonatkozó információkat osztottak meg egymással.

15 A célárak megvalósítását illetően a Bizottság arra hivatkozott, hogy az értékesítést a résztvevők ellenőrizték, az egymással közölt értékeket összegyűjtötték, és a rendszeres találkozókon megvizsgálták, anélkül azonban, hogy létezett volna egy elszámolási mechanizmussal ellátott mennyiségkezelési rendszer, jóllehet a Degussa tett ilyen irányú javaslatot. A rendszeres, többoldalú (több mint huszonöt 1986–1999 között) és kétoldalú találkozók a kartell megszervezésének lényegi elemét képezték. „Csúcstalálkozók", és az üzemvezetői szinten való, inkább technikai jellegű találkozók formáját öltötték.

16 Végül, a kartell működésének három szakasza különböztethető meg. Az első, amely során emelték az árakat, 1986 februárjától 1989-ig tartott, és amely a Sumitomónak a kartellből való kilépésével, illetve a Monsanto és az MHA piacon való megjelenésével ért véget. Az 1989–1991 közötti második szakasz során az árak látványosan csökkenni kezdtek. Mivel a kartell tagjai között bizonytalanság volt az újonnan előállt helyzetre való reakció tekintetében (a piaci részesedést szerezzék-e vissza, vagy az árat helyezzék-e előtérbe), és több, 1989-ben és 1990-ben megtartott találkozót követően amellett határoztak, hogy erőiket az árak emelésére összpontosítják. Az 1991-től 1999 februárjáig tartó harmadik és egyben utolsó időszakban a Monsanto (1991 óta Novus) által előállított MHA-értékesítés növekedése a kartell résztvevőit arra késztette, hogy mindenekelőtt az árszintet tartsák fenn.

17 A határozat többek között a következő rendelkezéseket tartalmazza:

„*1. cikk*

Az együttesen felelős Aventis [...] és [AAN], a Degussa [...] és a Nippon Soda [...] megsértették a Szerződés 81. cikke (1) bekezdését és az EGT-Megállapodás 53. cikke (1) bekezdését azáltal, hogy az alábbi pontokban meghatározott módon és mértékben a metioninágazatban egy sor megállapodásban és összehangolt magatartásban vettek részt.

A jogsértés elkövetésének ideje

– 1986 februárjától 1999 februárjáig terjed.

[...]

3. cikk

Az 1. cikkben meghatározott vállalkozásokkal szemben az ugyanezen cikkben megállapított jogsértés miatt kiszabott bírságok a következők:

– Degussa [...], 118 125 000 euro összegű bírság,

– Nippon Soda [...], 9 000 000 euro összegű bírság.

[...]"

18 A Bizottság a bírság kiszabása érdekében, anélkül hogy arra kifejezetten utalna, lényegében a 17. rendelet 15. cikkének (2) bekezdése és az ESZAK-Szerződés 65. cikkének (5) bekezdése alapján kiszabott bírság megállapításának módszeréről szóló iránymutatásban (HL 1998. C 9., 3. o.; magyar nyelvű különkiadás 8. fejezet, 1. kötet, 171. o.; a továbbiakban: iránymutatás), illetve az engedékenységi közleményben kifejtett módszert alkalmazza.

19 A bírság összegének megállapítása érdekében a Bizottság elsősorban a jogsértés súlyát vette figyelembe. Megállapította, hogy a szóban forgó cselekmény jellegére, a metioninpiacra gyakorolt tényleges hatására, valamint az érintett földrajzi piac méretére tekintettel a határozatban megjelölt vállalkozások az EK 81. cikke (1) bekezdését és az EGT-Megállapodás 53. cikke (1) bekezdését érintő különösen súlyos jogsértést követtek el (270–293. preambulumbekezdés).

20 Úgy értékelve azonban, hogy differenciált kezelést kell alkalmazni, aszerint hogy a vállalkozások milyen tényleges gazdasági lehetőségekkel rendelkeznek ahhoz, hogy a versenyben jelentős kárt okozzanak, és hogy a bírságot olyan nagyságrendű összegben kell megállapítani, amely biztosan kellően elrettentő erővel bír, a Bizottság úgy értékelte, hogy – a vállalkozások mérete közötti nagy különbségre tekintettel – ez utóbbiaknak a metionin világpiacán való részesedését kell alapul venni, és eszerint a Rhône-Poulenc és a Degussa alkotja a vállalkozások első csoportját, míg a Nippon Soda egymaga a második csoportot. Következésképpen a Bizottság az Aventis/AAN és a Degussa tekintetében a bírság alapösszegét 35 millió euróban, míg a Nippon Soda tekintetében a bírság összegét 8 millió euróban állapította meg (a 294–302. preambulumbekezdés).

21 A kellően elrettentő erő biztosítsa érdekében, és arra tekintettel, hogy a nagy vállalkozások rendszerint olyan jogi és gazdasági ismeretekkel, valamint infrastruktúrával rendelkeznek, amely lehetővé teszi számukra annak könnyebb felismerését, hogy jogsértő magatartást folytatnak, és tudatában legyenek annak, hogy a versenyjog alapján ebből rájuk nézve milyen következmények származnak, a

Bizottság végül úgy értékelte, hogy az Aventis/AAN-nel és a Degussával szemben kiszabott bírságnak a vállalkozásoknak az érintett piacon való relatív jelentőségének függvényében megállapított alapösszegét növelni kell, figyelembe véve egyenként a két vállalkozás méretét és összerőforrásait. A Bizottság tehát úgy határozott, hogy az Aventis/AAN-nel és a Degussával szemben kiszabott bírság alapösszegét 100%-kal növelni kell 70 millió euróra (303–305. preambulumbekezdés).

22 Másodsorban a jogsértés időtartamát illetően a Bizottság úgy értékelte, hogy az Aventis/AAN, a Degussa és a Nippon Soda 1986 februárja és 1999 februárja között, vagyis tizenkét év és tíz hónap során folyamatos jelleggel vett részt a jogsértés elkövetésében. A jogsértés súlya alapján meghatározott bírság összegét ennek megfelelően évente 10%-kal, és félévente 5%-kal, vagyis 125%-kal növelték. Így a bírság alapösszegét az Aventis/AAN és a Degussa tekintetében 157,5 millió euróban, míg a Nippon Soda tekintetében 18 millió euróban állapították meg (306–312. preambulumbekezdés).

23 Harmadsorban a Bizottság úgy vélte, hogy a jogsértés elkövetésében részt vevő vállalkozások tekintetében sem súlyosító, sem pedig enyhítő körülményeket nem kell figyelembe venni (313–331. preambulumbekezdés).

24 Negyed- és egyben utolsósorban, a Bizottság az engedékenységi közlemény alapján az Aventis/AAN-nel szemben kiszabott bírság összegét a szóban forgó közlemény B. címe értelmében 100%-kal csökkentette. Ezzel szemben úgy értékelte, hogy a Nippon Soda és a Degussa sem a bírságnak az engedékenységi közlemény B. címe alapján való különösen jelentős csökkentésére, sem pedig a bírságnak a C. címe alapján való jelentős csökkentésére vonatkozó feltételeit nem teljesíti. Ugyanakkor elismerte, hogy a Nippon Soda teljesítette a szóban forgó közlemény D. címének 2. pontja első és második francia bekezdésében meghatározott feltételeket, illetve hogy a Degussa megfelel az ez utóbbi D. címének 2. pontja első francia bekezdésében meghatározott feltételeknek, következésképpen az e vállalkozásokkal szemben kiszabott bírság összegét egyenként 50%-kal és 25%-kal csökkentette (332–355. preambulumbekezdés).

Az eljárás és a felek kérelmei

25 A felperes a Bíróság Hivatalához 2002. szeptember 16-án benyújtott keresetlevelével terjesztette elő a jelen keresetet.

26 A Tanács 2002. december 13-án kérelmével kérte a perbe beavatkozóként való beengedését. Az Elsőfokú Bíróság negyedik tanácsának elnöke a 2003. február 13-i végzésével engedélyezte a Tanácsnak a Bizottság kereseti kérelmeinek támogatása érdekében való beavatkozását.

27 Az Elsőfokú Bíróság határozata alapján az előadó bírót a harmadik tanácsba nevezték ki, amelyhez következésképpen a jelen ügyet áttették.

28 Az Elsőfokú Bíróság az eljárási szabályzata 64. cikkében meghatározott pervezető intézkedések keretében felhívta a feleket, hogy bizonyos kérdésekre válaszoljanak, és bizonyos dokumentumokat nyújtsanak be. A felek e felhívásnak eleget tettek.

29 Az előadó bíró jelentése alapján az Elsőfokú Bíróság (harmadik tanács) a szóbeli szakasz megnyitása mellett határozott. A felek szóbeli előterjesztéseit és az Elsőfokú Bíróság által feltett kérdésekre adott válaszait a 2005. április 27-én megtartott tárgyaláson meghallgatták.

30 A felperes azt kéri, hogy az Elsőfokú Bíróság:

– semmisítse meg a határozatot;

– másodsorban, csökkentse a vele szemben kiszabott bírság összegét;

– kötelezze a Bizottságot a költségek viselésére.

31 A Bizottság azt kéri, hogy az Elsőfokú Bíróság:

– utasítsa el a keresetet;

– kötelezze a felperest a költségek viselésére.

32 A Tanács azt kéri, hogy az Elsőfokú Bíróság:

– utasítsa el a keresetet;

– a költségekről a jogszabályoknak megfelelően határozzon.

A jogkérdésről

33 A felperes a keresete alátámasztására lényegében négy jogalapot hoz fel. Az első jogalapot, amelynek keretében a felperes a 17. rendelet 15. cikke (2) bekezdésével kapcsolatos jogellenességi kifogást ad elő, a büntetések törvényessége elvének megsértésére alapítja. A második jogalapot a felperes részvételével lezajlott jogsértés egyetlen és tartós jellegére, és időtartamára vonatkozó mérlegelési hibára alapítja. A harmadik jogalapot mérlegelési hibára, jogban való tévedésre, ténybeli tévedésre, és

az arányosság, a büntetések visszaható hatályának tilalma, az egyenlő bánásmód elvének, illetve a bírság összegének megállapításakor fennálló indokolási kötelezettség megsértésére alapítja. Végül, a negyedik jogalapot a „szakmai titoktartás", a gondos ügyintézés és az ártatlanság vélelme elvének sérelmére alapítja.

I – *A büntetések törvényességének elve megsértésére alapított első jogalapról*

A – *A 17. rendelet 15. cikke (2) bekezdésével kapcsolatos jogellenességi kiforgásról*

1. A felek érvei

34 A felperes az EK 241. cikk értelmében jogellenességi kifogással él, és azzal érvel, hogy a 17. rendelet 15. cikkének (2) bekezdése, amely rendelkezés felhatalmazza a Bizottságot, hogy a közösségi versenyjog megsértése esetén bírságot szabjon ki, sérti a jogbiztonság elvének folyományaképpen a közösségi jog alapelvét a büntetések törvényességének elvét, tekintettel arra, hogy ez a rendelkezés nem határozza meg kellőképpen előre a Bizottság határozathozatali gyakorlatát.

35 Másodsorban a felperes arra hivatkozik, hogy a büntetések törvényességének elvét az emberi jogok európai egyezménye 7. cikkének 1. bekezdése fogalmazza meg, amely kimondja, hogy „nem lehet a bűncselekmény elkövetése idején alkalmazható büntetésnél súlyosabb büntetést kiszabni". Hozzáteszi, hogy ugyanezen elvet (*nulla poena sine lege*) a 2000. december 7-én, Nizzában kihirdetett az Európai Unió alapjogi chartája (HL C 364., 1. o.; a továbbiakban: charta) 49. cikkének (1) bekezdése is megfogalmazza, és a tagállamok alkotmányos hagyományainak szerves részét képezi (lásd például a német alkotmány 103. cikkének (2) bekezdését). Ezen elvből következik az Emberi Jogok Európai Bírósága és a Bíróság értelmezése szerint mind a visszaható hatály tilalmának, mind pedig a büntetések törvényességének elve (lásd

különösen az EJEB, 1995. november 22-i S.W. kontra Egyesült Királyság ítéletet, A. sorozat 335. szám, 35. §, és a Bíróság a C-74/95. és C-129/95. sz. X egyesített ügyekben 1996. december 12-én hozott ítéletének [EBHT 1996., I-6609. o.] 25. pontját). A Bíróság ítélkezési gyakorlata értelmében a büntetések törvényességének elve a jogbiztonság elvének folyományát képezi, amelyet a közösségi jog alapelveként ismernek el (a Bíróság 212/80.–217/80. sz., Salumi és társai ügyben 1981. november 12-én hozott ítéletének [EBHT 1981., 2735. o.] 10. pontja, és a 70/83. sz. Kloppenburg-ügyben 1984. február 22-én hozott ítéletének [EBHT 1984., 1075. o.] 11. pontja), és többek között megköveteli, hogy a jogalanyok számára a közösségi jogszabálynak egyértelműnek, alkalmazását illetően pedig kiszámíthatónak kell lennie, és hogy az olyan szabályozást illetően, amely pénzügyi következményeket válthat ki, az egyértelműség és előreláthatóság követelménye olyan kötelezettségnek minősül, amelyet – annak érdekében, hogy az érdekeltek számára lehetővé tegye az őket terhelő kötelezettségek terjedelmének pontos megismerését – különösen szigorúan kell venni (lásd a Bíróság C-30/89. sz., Bizottság kontra Franciaország ügyben 1990. március 13-án hozott ítéletének [EBHT 1990., I-691. o.] 23. pontját és a hivatkozott ítélkezési gyakorlatot).

36 Az emberi jogok európai egyezménye 7. cikkének (1) bekezdése értelmében valamely „törvény" kellően egyértelmű és kiszámítható jellegének értékelését lehetővé tevő feltételeket illetően a felperes arra hivatkozik, hogy az Emberi Jogok Európai Bírósága megköveteli a törvénynek az érintett személyek számára való elérhetőségét, és az olyan, kellően pontos megfogalmazást, amely számukra lehetővé teszi – szükség esetén szakszerű tanácsokkal felvértezve –, hogy az ügy körülményeihez képest ésszerű módon előre lássák az adott jogi aktusból fakadó lehetséges következményeket. Az Emberi Jogok Európai Bírósága szerint a mérlegelési jogkört biztosító jogszabály önmagában nem áll e követelménnyel ellentétben, feltéve hogy e jogkör gyakorlásának terjedelme és módja kellő gondossággal meghatározott, tekintettel az adott jogos célkitűzésre, annak érdekében, hogy a jogalanyok számára megfelelő védelmet biztosítson a visszaélésekkel szemben (EJEB, 1992. február 25-i Margareta és Roger Andersson kontra Svédország ítélet, A. sorozat, 226. szám, 75. §, és az 1984. augusztus 2-i Malone kontra Egyesült Királyság ítélet, A. sorozat, 82. szám, 66. §).

37 A felperes azzal érvel, hogy a büntetések törvényességének elvét mind a büntetőjogi szankciókra, mind pedig a szigorú értelemben vett büntetőjogi jelleggel nem bíró szankciókra alkalmazni kell, így tehát a 17. rendelet 15. cikkének (2) bekezdésére is,

függetlenül az e rendelkezés alapján a Bizottság által kiszabott bírságok jogi természetétől. A Bíróság ugyanis kimondta, hogy „még a nem büntetőjogi szankciót is csak akkor lehet[ne] kiszabni, ha az világos és egyértelmű jogi alapon nyugszik" (a Bíróság 117/83. sz. Könecke-ügyben 1984. szeptember 25-én hozott ítéletének [EBHT 1984., 3291. o.] 11. pontja és a 137/85. sz. Maizena-ügyben 1987. november 18-án hozott ítéletének [EBHT 1987., 4587. o.] 15. pontja). A 17. rendelet 15. cikkének (2) bekezdésében található meghatározás, amely szerint a Bizottságnak a közösségi jog megsértése esetén bírságot kiszabó határozatai „nem büntetőjogi jellegűek", ebben a vonatkozásban irreleváns, mivel valamely jogi aktus megjelölése ez utóbbi értékelése során nem bír döntő jelentőséggel (EJEB, 1976. június 8-i Engel és társai kontra Hollandia ítélet, A. sorozat, 22. szám, 81. §). Ezzel szemben a kiszabott bírságok mértékéből, és elrettentő, illetve megelőző funkciójából következik, hogy ezek lényegében kvázi büntetőjogi, vagy széles értelemben véve akár büntetőjogi jelleget öltenek.

38 Ez az értelmezés ugyanakkor megfelel az Emberi Jogok Európai Bíróságnak a büntető vádemelés fogalmát illetően adott értelmezésének (EJEB, 1988. április 29-i Belilos kontra Svájc ítélet, A. sorozat, 132. szám, 62. és 68. §; az 1984. február 21-i Öztürk kontra Németország ítélet, A. sorozat, 73. szám, 46. és azt követő §-ok, és a fenti 37. pontban hivatkozott Engel és társai kontra Hollandia ítélet, 80. és azt követő §-ok), amely értelmében még a közigazgatási eljárás keretében kiszabott kisösszegű bírságok is büntetőjogi jellegűek. A felperes ennélfogva úgy értékeli, hogy ez vonatkozik a Bizottság által a közösségi jog megsértése esetén kiszabott bírságokra is, tekintettel az összegük jelentőségére.

39 A felperes arra hivatkozik, hogy a Bíróság véleménye szerint a jogi közérthetőség „különösen kényszerítő követelmény olyan területen, ahol bármilyen bizonytalanság [...] különösen jelentős szankciókkal járhat" (a Bíróság 32/79. sz., Bizottság kontra Egyesült Királyság ügyben 1980. július 10-én hozott ítéletének [EBHT 1980., 2403. o.] 46. pontja), ami igaz a 17. rendelet 15. cikkének (2) bekezdése értelmében kiszabott bírságok esetére.

40 Ugyanakkor a felperes hangsúlyozza, hogy a hatásköröknek az EK 83. és EK 85. cikkben meghatározott, a Tanács és a Bizottság között való megosztásából következik, hogy 81. és 82. cikkben meghatározott elvek érvényre juttatását szolgáló megfelelő rendeleteket vagy irányelveket csakis a Tanács állapíthatja meg. A büntetések törvényességének elvére alapított követelmények tehát azt jelentenék, hogy a Tanács egy kellően meghatározott rendszer hiányában a bírságkiszabás jogkörét nem ruházhatná át a Bizottságra.

41 Továbbá a felperes azt állítja, hogy a Bizottság egyszerre nyomozó és vádemelési hatóság, illetve bírói szerv. Az ilyen jogköröket, amelyek a tagállamok alkotmányos hagyományainak nem felelnek meg, közérthető és egyértelmű szabályoknak kellene keretbe foglalniuk. A felperes tehát úgy értékeli, hogy a Tanács EK 81. és EK 82. cikket érvényre juttató rendeletének pontosan meg kellene határoznia a szankciók tartalmát, célját és terjedelmét. Ugyanakkor a büntetések törvényességének elve egy olyan felső határérték megállapítását is megköveteli, amelyet nem lehet túlzott mértékben megemelni annak érdekében, hogy a bírság ne öltsön büntetőjogi jelleget. Akkor ugyanis, ha a bírság korlátlan lehet, bizonyosan nem a Tanács határozná meg azt előre, hanem a Bizottság mint végrehajtó hatóság szabná azt ki.

42 A felperes úgy értékeli, hogy a 17. rendelet 15. cikkének (2) bekezdése a büntetések törvényességéből következő, fent meghatározott követelményeknek nem felel meg.

43 Elsősorban azt állítja, hogy a 17. rendelet nem határozza meg azt az esetet, amikor az EK 81. és EK 82. cikk megsértése bírságkiszabás tárgyát képezi, így a Bizottságra hagyja ez utóbbi célszerűségének mérlegelésére vonatkozó jogkört. Ebben a vonatkozásban hivatkozik a Bíróság 32/78., 36/78–82/78. sz., BMW Belgium és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben 1979. július 12-én hozott ítéletének (EBHT 1979., 2435. o.) 53. pontjára, amely értelmében a Bizottság a bírság kiszabásának vagy mellőzésének eldöntésére vonatkozó mérlegelési jogkörének gyakorlásában teljes szabadsággal rendelkezik.

44 Másodsorban, a felperes azzal érvel, hogy a 17. rendelet 15. cikkének (2) bekezdése nem tartalmaz számszerűsített határértéket. A felperes ezáltal úgy tekinti, hogy ez a keret nem felel meg a büntetések törvényessége elvének, és hogy a Szerződés értelmében a Tanácsot megillető hatáskör átruházásának minősül. A bírság összegét valójában nem a rendelet határozza meg előre, hanem kizárólag a Bizottság, mégpedig nem előrelátható és nem ellenőrizhető módon (lásd a fenti 35. pontban hivatkozott Bizottság kontra Franciaország ügyben hozott ítélet 23. pontját és a hivatkozott ítélkezési gyakorlatot). A bírság elrettentő ereje biztosításának szükségessége nem igazolja a felső határ teljes hiányát, mivel ennek a követelménynek összhangban kell állnia a közösségi jog felsőbb jogi értéket képviselő alapelvével, a büntetések törvényességének elvével (a fenti 35. pontban hivatkozott Kloppenburg-ügyben hozott ítélet 11. pontja, és a fenti 35. pontban hivatkozott Salumi és társai ügyben hozott ítélet 10. pontja).

45 Harmadsorban a felperes felhívja a figyelmet arra, hogy a bírság kiszabásának a jogalkotó által meghatározott feltételei – a jogsértés súlyán és időtartamán kívül – hiányoznak. E két feltétel a gyakorlatban semmiféle megszorító hatást nem gyakorol a Bizottság mérlegelési jogkörére nézve. Egyrészt ugyanis a Bizottságot semmiféle, kötelezően figyelembe veendő, megszorító vagy kimerítő feltétellista nem köti (a Bíróság C-137/95. P. sz., SPO és társai kontra Bizottság ügyben 1996. március 25-én hozott végzésének [EBHT 1996., I-1611. o.] 54. pontja, és a Bíróság C-219/95. P. sz., Ferriere Nord kontra Bizottság ügyben 1997. július 17-én hozott ítéletének [EBHT 1997., I-4411. o.] 33. pontja; az Elsőfokú Bíróság T-9/99. sz., HFB és társai kontra Bizottság ügyben 2002. március 20-án hozott ítéletének [EBHT 2002., II-1487. o.] 443. pontja), másrészt pedig a Bizottság számos súlyosító vagy enyhítő körülményt is figyelembe vesz, amelyeket a felelősségre vonandó személyek előre nem ismerhetnek.

46 Ugyanakkor az egyenlő bánásmód elvének tiszteletben tartására alapított követelmények nem tennék lehetővé e meghatározatlanság kiegyenlítését, tekintettel arra, hogy az ítélkezési gyakorlat értelmében a Bizottság nem köteles arra ügyelni, hogy a bírságok végösszege az érintett vállalkozások forgalmai közötti minden különbséget tükrözze (az Elsőfokú Bíróság T-23/99. sz., LR AF 1998 kontra Bizottság ügyben 2002. március 20-án hozott ítéletének [EBHT 2002., II-1705. o.] 278. pontja).

47 A felperes állítását a Bundesverfassungsgericht (Német alkotmánybíróság) egy ítélete is alátámasztja, amely értelmében az olyan büntető jogszabályt, amely a bírság felső határát az elítélt teljes vagyonában határozza meg, a büntetések törvényessége elvét sértő jogszabályként meg kell semmisíteni (a 2002. március 20-i ítélet, BvR 794/9. szám, NJW 2002., 1779. o.). Ellentétben a Tanács állításával, a versenykorlátozások elleni német törvény [Gesetz gegen Wettbewerbsbeschränkungen (GWB)] 81. cikkének (2) bekezdése semmiféle, a 17. rendelet 15. cikkének (2) bekezdésével azonos rendelkezést nem tartalmaz, mivel a jogalkotó szándékosan elvetette azt.

48 Negyedsorban a felperes előadja, hogy a Bizottság határozathozatali gyakorlata jól példázza az állítás helyességét. E gyakorlatot a kiszabott bírságok közötti jelentős különbségek, illetve ezen összegek kíméletlen és folyamatban lévő növekedése jellemzik. Hivatkozik így különösen arra, hogy a tíz legjelentősebb bírság közül nyolcat 1998 után szabtak ki, és hogy a 855,23 millió euro összegű rekordbírságot, amelyből 462 millió euro egyetlen vállalkozást sújt, 2001-ben, az úgynevezett „vitaminok"-ügyben szabták ki (a COMP/E-1/37.512. ügyben 2001. november 21-én hozott C(2001) 3695 végleges bizottsági határozat). Ezen utóbbi összeg tizenötször nagyobb, mint az 1994–2000 között kiszabott bírságok átlaga, és a 2001. év második legmagasabb összegű bírsága (a COMP/E-1/36.212.– „önindigós papír"-ügyben hozott C(2001) 4573 végleges bizottsági határozat) ezen átlag hatszorosának felel meg.

49 Ötödsorban a felperes úgy értékeli, hogy a fennálló rendszert nem igazolja azon szükséges elrettentő erő, amelyet a bírságnak a vállalkozásokkal szemben tanúsítania kell. Egyrészt ugyanis a felperes elismeri, hogy jóllehet a bírság pontos összegét nem lehet előre meghatározni, az elrettentés célja nem hatalmazza fel a Tanácsot annak mellőzésére, hogy „a Bizottságra átruházott hatáskör határait világosan megjelölje". Másrészt felhívja a figyelmet arra, hogy a bírság kiszámíthatósági minimumának hiánya valójában azzal a hatással jár, hogy visszatartotta a vállalkozásokat a Bizottsággal való együttműködéstől. Valamely magatartás lehetséges következményeinek akár megközelítő becslésének lehetősége ezzel szemben a nemzeti büntető törvények mintájára sokkal inkább biztosítaná a kitűzött elrettentő hatást.

50 Hatodsorban a felperes azt állítja, hogy az iránymutatás nem tekinthető úgy, mint amely a 17. rendelet 15. cikkének (2) bekezdése jogellenességét orvosolja. Egyrészt, a szóban forgó iránymutatás, az EK 249. cikk értelmében, önmagában nem minősül jogi aktusnak, másrészt pedig az EK 83. cikk értelmében csakis a Tanács jogosult e téren rendelkezéseket elfogadni. Úgy ítéli meg, hogy a Tanács feladata tehát a büntetések törvényessége elvének tiszteletben tartása. Ugyanezen okokból a 17. rendelet 17. cikkében a Bíróság számára elismert korlátlan felülvizsgálati jogkör sem orvosolhatja ugyanezen rendelet 15. cikke (2) bekezdésének jogellenességét. A felperes ugyanis arra hivatkozik, hogy e hatáskör ellenére elsősorban a Bizottság feladata a közigazgatási eljárás során a bírság összegének meghatározása és a tényállás megállapítása. A felperes továbbá arra hivatkozik, hogy a 17. rendelet 15. cikke (2) bekezdésének határozatlansága, illetve az ellenőrzési feltételek hiánya a közösségi bíróságokra ruházott korlátlan felülvizsgálati jogkör tartalmának kiürítéséhez vezet. A felperes végül megjegyzi, hogy nem várható el a jogszabály címzettjeitől, hogy a bírságkiszabás jogi kereteinek nem kellő meghatározottsága miatt rendszeresen bírósági keresetet nyújtsanak be. Hozzáteszi, hogy a jogalkotó hibáinak a közösségi bíróság általi jóvátétele meghaladná a bíróság feladatkörét, és ezáltal az EK 7. cikk (1) bekezdésére tekintettel vitatható lenne.

51 A Bizottság úgy értékeli, hogy a felperes érvelése megalapozatlan.

52 Hangsúlyozza, hogy a 17. rendelet 15. cikkének (2) bekezdése világos és egyértelmű jogalapnak minősül, amely lehetővé teszi a vállalkozások számára, hogy kellő pontossággal előre lássák cselekedeteik lehetséges következményeit.

53 Ugyanakkor arra hivatkozik, hogy a számára biztosított mérlegelési jogkört az e cikkben meghatározott, a jogértés súlyosságára és időtartamára vonatkozó feltételek, a közösségi jog általános alapelveinek, különösen az arányosság és az egyenlő bánásmód elvének, valamint a Bíróság és az Elsőfokú Bíróság ítélkezési gyakorlatának figyelembevételével kell gyakorolnia. A Bizottság tehát azt állítja, hogy ezen elveket minden esetben tiszteletben kell tartania, amikor a mérlegelési jogkörét gyakorolja (lásd az egyenlő bánásmód tekintetében az Elsőfokú Bíróság T-15/99. sz.,

Brugg Rohrsysteme kontra Bizottság ügyben 2002. március 20-án hozott ítéletének [EBHT 2002., II-1613. o.] 149. és azt követő pontjait, illetve a T-224/00. sz., Archer Daniels Midland és Archer Daniels Midland Ingredients kontra Bizottság ügyben 2003. július 9-én hozott ítéletének [EBHT 2003., II-2597. o.] 69., 207., 281. és 308. pontját; Ruiz Jarabo Colomer főtanácsoknak a Bíróság C-204/00. P., C-205/00. P., C-211/00. P., C-213/00. P., C-217/00. P. és C-219/00. P. sz., Aalborg Portland és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben 2004. január 7-én hozott ítéletéhez [EBHT 2004., I-123. o., I-133. o.] fűzött indítványának 96. és azt követő pontjait).

54 A felperes állításaival szemben a fenti 43. pontban hivatkozott BMW Belgium kontra Bizottság ügyben hozott ítéletből ebben a vonatkozásban nem lehet arra következtetni, hogy ez a felülvizsgálat nem terjed ki a bírság kiszabására vagy mellőzésére vonatkozó határozatra. Ebben az ügyben ugyanis az, hogy a Bíróság elismerte a Bizottság számára annak lehetőségét, hogy bírságot szabjon ki a viszonteladókkal szemben, jóllehet ezt a korábbi esetekben nem tette meg, nem jelenti azt, hogy a Bizottságnak a bírság kiszabására vagy mellőzésére vonatkozó hatásköre korlátlan, mivel ez utóbbit a szóban forgó hatáskört a Bizottságra ruházó rendelkezések céljának megfelelő objektív indokok alapján kell gyakorolni.

55 A felperes alaptalanul hivatkozik arra, hogy a határozat „zsákbamacska határozat", mivel a bírság elrettentő hatása feltételezi, hogy ez utóbbit a vállalkozások előre nem számíthatják ki, és nem vethető össze az elszámolt nyereséggel. A Bizottság arra hivatkozik, hogy a felperes semmi esetre sem várhatta el jogosan azt, hogy a jogsértés elkövetése idején kiszabott bírságoknál nagyobb összegű bírságot ne szabjanak ki rá (a fenti 46. pontban hivatkozott LR AF 1998 kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 241. pontja, és a fenti 53. pontban hivatkozott Archer Daniels Midland és Archer Daniels Midland Ingredients kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 63. és 64. pontja).

56 Ugyanakkor az Elsőfokú Bíróság korlátlan felülvizsgálati hatásköre, illetve a 17. rendelet 15. cikkének (2) bekezdésével összeegyeztethetőnek nyilvánított iránymutatás 1998 januárjában való elfogadása ellentmond a felperes azon álláspontjának, miszerint a bírság kiszabása önkényes és átláthatatlan.

57 Az sem hozható fel a Tanáccsal szemben, hogy a Bizottságra a hatáskört a Szerződés megsértésével ruházta át, tekintettel arra, hogy a 17. rendelet 15. cikkének (2) bekezdése, az általa hivatkozott feltételeknek a közösségi bíróságok által értelmezett módon való fennállása és a közösségi jog alapelvei tiszteletben tartásának követelménye a bírságkiszabás céljára tekintettel kellőképpen meghatározott jogalapnak minősül. Az az érv tehát, miszerint az iránymutatás nem orvosolhatja e rendelkezés meghatározottságának hiányosságait, tárgytalan. Ez utóbbiak ugyanakkor emelik a jogbiztonságot és a határozathozatali eljárás átláthatóságát.

58 Végül, a bírságok összegének az utóbbi évek során való emelkedését illetően a Bizottság arra hivatkozik egyrészt, hogy a vállalkozások üzleti forgalmának a 60-as évek óta bekövetkezett növekedése önmagában igazolja a Bizottság számára a megtámadott rendelkezés által megengedett mozgásteret, másrészt pedig, hogy az állandó ítélkezési gyakorlat értelmében (a Bíróság 100/80–103/80. sz., Musique diffusion française és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben 1983. június 7-én hozott ítéletének [EBHT 1983., 1825. o.] 108. és 109. pontja; az Elsőfokú Bíróságnak a fenti 46. pontban hivatkozott LR AF 1998 kontra Bizottság ügyben hozott ítéletének 237. pontja, és a T-202/98., T-204/98. és T-207/98. sz., Tate & Lyle és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben 2001. július 12-én hozott ítéletének [EBHT 2001., II-2035. o.] 144. és 145. pontja) a Bizottságnak meg kell tudnia emelni a bírságok összegét az elrettentő hatás megerősítése érdekében. Ez a mérlegelési jogkör azonban nem korlátlan, mivel a Bíróság és az Elsőfokú Bíróság megvizsgálják, hogy a Bizottság által meghatározott emelés a szóban forgó érdekkel igazolható-e (az Elsőfokú Bíróság T-334/94. sz., Sarrió kontra Bizottság ügyben 1998. május 14-én hozott ítéletének [EBHT 1998., II-1439. o.] 323–335. pontja és a T-16/99. sz., Lögstör Rör kontra Bizottság ügyben 2002. március 20-án hozott ítéletének [EBHT 2002., II-1633. o.] 251. pontja). Megjegyzi végül, hogy a bírságok összegének ezen emelése ellenére a közismert, súlyos és hosszantartó jogsértések viszonylag gyakoriak.

59 A jogvitába beavatkozó Tanács úgy értékeli, hogy a 17. rendelet 15. cikkének jogellenességére alapított kifogást mint megalapozatlant el kell utasítani. A Tanács elismeri, hogy a bírságnak – még ha büntetőjogi jelleget nélkülöző szankcióról is van szó – világos és egyértelmű jogalapra kell támaszkodnia. Úgy véli azonban, hogy a 17. rendelet 15. cikke eleget tesz e követelménynek. Hivatkozik ugyanakkor arra, hogy a *nulla poena sine lege* elve csakis a büntetőjogi szankciókra alkalmazandó, ami nem áll fenn a 17. rendelet 15. cikkének (2) bekezdése értelmében kiszabott bírságok

esetén ugyanezen cikk (4) bekezdésének megfelelően. Az ezen elvre alapított követelmények tehát a szóban forgó esetben nem alkalmazhatók (a fenti 37. pontban hivatkozott Maizena-ügyben hozott ítélet 14. pontja; az EJEB, 1995. február 9-i Welch kontra Egyesült Királyság ítélet, A. sorozat, 307. szám).

60 Továbbá a Tanács úgy értékeli, hogy a szankció mértéke kellően meghatározott, mivel a 17. rendelet 15. cikkének (2) bekezdése az érintett vállalkozás üzleti forgalmának függvényében meghatározza a bírság felső határát. Egy abszolút felső határt nem fogad el, mivel a Bizottság határozatai az egyes esetekre vonatkoznak. A Bizottság közel sem abszolút mérlegelési jogkörét egyébiránt korlátozza az e cikkben meghatározott jogsértés időtartamával és súlyosságával kapcsolatos feltételek kötelező figyelembevétele. A Bizottságot ugyanakkor köti az arányosság és a hátrányos megkülönböztetés tilalma elvének tiszteletben tartása.

61 A Tanács úgy véli, hogy nehéz lenne egy olyan, ennél is megszorítóbb jellegű keret meghatározása, amely lehetővé teszi minden egyes jogsértés sajátos körülményeinek figyelembevételét és a kellő elrettentő hatás biztosítását. Az Elsőfokú Bíróság ugyanakkor soha nem vonta kétségbe a 17. rendelet 15. cikke (2) bekezdésének érvényességét, sőt megerősítette azt (a fenti 58. pontban hivatkozott Tate & Lyle és társai kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 98–101. pontja).

62 A felperes arra alapított érvét illetően, miszerint a Bizottság gyakorlatát a kiszabott bírságok összege közötti különösen jelentős különbségek, és az ugrásszerű és folyamatban lévő bírságemelkedés jellemzik, a Tanács arra hivatkozik, hogy ezek a megállapítások csupán azt tükrözik, hogy a szóban forgó vállalkozások eltérő mértékű üzleti forgalmat bonyolítanak, és hogy az érintett vállalkozások mérete nő.

63 Hibás lenne továbbá annak megerősítése, hogy a Bizottság a nyomozati, vádemelési és bírói hatáskörökkel egyaránt rendelkezik, mivel korlátlan felülvizsgálat alatt áll, és így ebből következően nem tekinthető bírónak és félnek egyidejűleg.

64 Ugyanez vonatkozik annak megerősítésére, hogy a Tanács a Bizottságra ruházta volna a bírságkiszabási hatáskörét. A Tanács ugyanis hivatkozik arra, hogy a Bizottságra való hatáskör-átruházás csakis a 17. rendelet 15. cikkének (2) bekezdése alapján való határozathozatalra vonatkozik, amely a Tanács hatásköre megnyilvánulásának minősül. Ez összhangban áll az EK 202. cikk harmadik francia bekezdésével.

65 Végül, a Tanács felhívja a figyelmet arra, hogy a felperes állításaival ellentétben tagállami szinten, többek között Svédországban és Németországban is léteznek hasonló szabályok.

2. Az Elsőfokú Bíróság álláspontja

66 Emlékeztetni kell arra, hogy a Bíróság ítélkezési gyakorlatából következően a büntetések törvényességének elve a jogbiztonság elvéből következik, amely maga a közösségi jog alapelvét képezi, és amely megköveteli többek között, hogy minden közösségi szabályozás, különösen amikor szankciót szab ki vagy enged kiszabni, világos és pontos legyen annak érdekében, hogy az érintett személyek egyértelműen megismerhessék az abból eredő jogaikat és kötelezettségeket, és ennek megfelelően megtehessék intézkedéseiket (lásd e tekintetben a Bíróság 169/80. sz., Gondrand Frères és Garancini ügyben 1981. július 9-én hozott ítéletének [EBHT 1981., 1931. o.] 17. pontját; a fenti 37. pontban hivatkozott Maizena-ügyben hozott ítélet 15. pontját; a C-143/93. sz. van Es Douane Agenten-ügyben 1996. február 13-án hozott ítélet [EBHT 1996., I-431. o.] 27. pontját és a fenti 35. pontban hivatkozott X-ügyben hozott ítélet 25. pontját).

67 Ez a tagállamok alkotmányos hagyományainak részét képező elv, amelyet több nemzetközi egyezmény is megfogalmaz, többek között az emberi jogok európai egyezményének 7. cikke, mind a büntetőjogi jellegű szabályokra, mind pedig a közigazgatási szankciókat kiszabó vagy azt engedélyező, sajátos közigazgatási intézkedésekre kötelező (lásd a fenti 37. pontban hivatkozott Maizena-ügyben hozott ítélet 14. és 15. pontját, és a hivatkozott ítélkezési gyakorlatot). Nem csupán a bűncselekmény tényállási elemeit megfogalmazó szabályokra alkalmazandó, hanem az előzőek megsértéséből következő következményeket meghatározó szabályokra is (lásd e tekintetben a fenti 35. pontban hivatkozott X-ügyben hozott ítélet 22. és 25. pontját).

68 Ebben a vonatkozásban hivatkozni kell arra, hogy az emberi jogok európai egyezménye 7. cikkének (1) bekezdése értelmében:

„Senkit sem szabad elítélni olyan cselekményért vagy mulasztásért, amely elkövetése idején a hazai vagy nemzetközi jog alapján nem volt bűncselekmény. Ugyancsak nem lehet a bűncselekmény elkövetése idején alkalmazható büntetésnél súlyosabb büntetést kiszabni."

69 Az Emberi Jogok Európai Bírósága szerint ebből a rendelkezésből következik, hogy a törvénynek világosan meg kell határoznia a bűncselekményeket és az azokat megtorló büntetéseket. Ez a feltétel akkor teljesül, ha a jogalany a vonatkozó rendelkezés szövegéből vagy szükség esetén a bíróságok által nyújtott értelmezés alapján tisztában lehet azzal, hogy mely cselekedetek vagy mulasztások alapozzák meg a büntetőjogi felelősségét (az EJEB, 2000. június 22-i Coëme kontra Belgium ítélet, Ítéletek és Határozatok Tára, 2000-VII, 145. §).

70 A Tanács azt állítja, hogy az Elsőfokú Bíróság nem meríthet az emberi jogok európai egyezménye 7. cikkének (1) bekezdéséből és az Emberi Jogok Európai Bíróságának az e cikkel kapcsolatos ítélkezési gyakorlatából a 17. rendelet 15. cikkének (2) bekezdése jogszerűségének elemzésekor, tekintettel arra, hogy a 17. rendelet 15. cikkének (4) bekezdése kimondja, hogy a Bizottság által különösen e rendelkezés (2) bekezdése értelmében elfogadott határozatok nem büntetőjogi jellegűek.

71 Ugyanakkor, azon kérdés megválaszolásának szükségessége nélkül, hogy különösen a Bizottság által a 17. rendelet 15. cikkének (2) bekezdése értelmében kiszabott bírságok súlyosságának jellege és foka miatt az emberi jogok egyezménye 7. cikkének 1. bekezdése alkalmazandó-e az ilyen szankciókra, meg kell állapítani, hogy még ha az emberi jogok európai egyezménye 7. cikkének (1) bekezdése az ilyen szankciókra alkalmazandónak minősül is, az Emberi Jogok Európai Bíróságának ítélkezési gyakorlatából az következik, hogy e rendelkezés követelményeinek teljesítése érdekében nem szükséges, hogy azon rendelkezések, amelyek értelmében ezeket a szankciókat kiszabják olyan mértékben meghatározottak legyenek, amelyek teljes bizonyossággal előreláthatóvá teszik az e rendelkezéseket sértő magatartásokból eredő következményeket.

72 Az Emberi Jogok Európai Bíróságának ítélkezési gyakorlata értelmében ugyanis az, hogy a rendelkezés homályos fogalmakat tartalmaz, nem jelenti feltétlenül az emberi jogok európai egyezménye 7. cikkének megsértését, és az, hogy egy törvény mérlegelési jogkört biztosít, önmagában nem ütközik az előreláthatóság követelményébe, feltéve hogy e jogkör gyakorlásának terjedelme és módja kellő pontossággal meghatározott, tekintettel az adott jogos célkitűzésre, annak érdekében, hogy a jogalanyok számára megfelelő védelmet biztosítson a visszaélésekkel szemben (az EJEB, fenti 36. pontban hivatkozott Margareta és Roger Andersson kontra Svédország ítélet, 75. §). Ebben a vonatkozásban az Emberi Jogok Európai Bírósága magán a törvény szövegén kívül figyelembe veszi arra a kérdésre adott választ is, hogy az alkalmazott meghatározatlan fogalmakat az állandó és kihirdetett ítélkezési gyakorlat meghatározta-e (az 1995. szeptember 27-i G. kontra Franciaország ítélet, A. sorozat 325-B. szám, 25. §).

73 Ugyanakkor a tagállamok közös alkotmányos hagyományainak figyelembevétele nem vezet a büntetések törvényességének, mint a közösségi jog alapelvének más értelmezéséhez. A felperesnek a Bundesverfassungsgericht 2002. március 20-i ítéletére (a fenti 47. pont), feltéve akár, hogy a versenyszabályok megsértése miatt a vállalkozásokkal szemben kiszabott bírságok keretében alkalmazandónak bizonyul is, és a GWB-nek a 17. rendelet 15. cikke (2) bekezdéséhez hasonló egyetlen rendelkezést sem tartalmazó 81. cikkének (2) bekezdésére alapított érveit illetően hangsúlyozni kell, hogy a tagállamok közös alkotmányos hagyományaira nem lehet egyetlen tagállam jogi helyzetéből következtetni. Ebben a vonatkozásban ezzel szemben hivatkozni kell arra, amint arra a Tanács felhívja a figyelmet, és amit e

ponton a felperes sem vitat, hogy más tagállamok vonatkozó joga az olyan közigazgatási szankciók megállapítása tekintetében, mint a nemzeti versenyjogi szabályok megsértése esetén kiszabott szankciók, egy, a 17. rendelet 15. cikkének (2) bekezdéséhez hasonló meghatározást, vagy akár e közösségi rendelkezésben meghatározott feltételekhez hasonló vagy azzal azonos feltételeket fogad el – a Tanács ebben a vonatkozásban a Svéd Királyság példájára hivatkozik.

74 A 17. rendelet 15. cikke (2) bekezdésének a büntetések törvényessége elvére tekintettel való érvényességét illetően, amint azt a közösségi bíróság az emberi jogok európai egyezményének meghatározásaival és a tagállamok alkotmányos hagyományaival összhangban elismerte, meg kell állapítani, hogy a felperes állításával ellentétben a Bizottság nem rendelkezik korlátlan mérlegelési jogkörrel a versenyjogi szabályok megsértése esetén való bírságkiszabást illetően.

75 Maga a 17. rendelet 15. cikkének (2) bekezdése korlátozza ugyanis a Bizottság mérlegelési jogkörét. Egyrészt annak meghatározásával, hogy „a Bizottság határozattal 1000-től 1 000 000 [euróig] terjedő, vagy annál nagyobb összegű bírságot szabhat ki a vállalkozásokra vagy a vállalkozások társulásaira, de a bírság mértéke nem haladhatja meg a jogsértésben [...] részt vevő egyes vállalkozások megelőző éves üzleti forgalmának 10%-át [...]", az érintett vállalkozások üzleti forgalmának, vagyis egy objektív feltétel függvényében határozza meg a bírság felső határát. Így, amint azt a felperes megjegyzi, még ha a versenyjogi szabályok megsértésének összességére vonatkozó abszolút felső határ nem is létezik, a kiszabható bírság azonban számszerűsíthető és abszolút felső határral bír, amelyet az egyes vállalkozásokkal szemben az egyes jogsértések miatt oly módon szabnak ki, hogy az adott vállalkozással szemben kiszabható bírság maximuma előre meghatározott. Másrészt ez a rendelkezés a megköveteli a Bizottságtól, hogy a bírságot minden egyes esetben úgy szabja ki, hogy „a jogsértés súlyát és időtartamát is figyelembe vegy[e]".

76 Amennyiben elfogadható, hogy ez a két feltétel a Bizottság számára széles mérlegelési lehetőséget biztosít, mindazonáltal a más jogalkotók által a hasonló rendelkezések esetében elfogadott olyan feltételekről van szó, amelyek a Bizottság számára lehetővé teszik a szankciók kiszabását, figyelembe véve a szóban forgó magatartás jogellenességének mértékét. Következésképpen ezen a ponton meg kell állapítani, hogy a 17. rendelet 15. cikkének (2) bekezdése, jóllehet a Bizottság számára bizonyos mérlegelési teret hagy, meghatározza a bírságkiszabás terén való jogkörének gyakorlása során rá vonatkozó feltételeket és korlátokat.

77 Ugyanakkor meg kell jegyezni, hogy a 17. rendelet 15. cikkének (2) bekezdése értelmében való bírságkiszabás során a Bizottságnak tiszteletben kell tartania a Bíróság és az Elsőfokú Bíróság ítélkezési gyakorlata által megfogalmazott általános jogelveket, különösen az egyenlő bánásmód és az arányosság elvét.

78 Ellentétben a felperes állításaival, a Bizottság mérlegelési jogkörének fent leírt korlátai a bírság kiszabására vagy mellőzésére vonatkozó határozatra is alkalmazandók, különösen amikor a Bizottság az engedékenységi közleményt alkalmazza, amelynek érvényessége egyébként nem vitatott. Ebben a vonatkozásban az, hogy a Bíróság a felperes által hivatkozott ítéletben elismerte (a fenti 43. pontban hivatkozott BMW Belgium kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 53. pontja), hogy az a körülmény, miszerint a korábbi hasonló ügyekben a Bizottság nem tekintette úgy, hogy szükség lenne egyes gazdasági szereplőkkel szemben bírság kiszabására, nem vonja meg tőle a 17. rendeletben kifejezetten elismert jogkört, mivel a gyakorlása tekintetében elfogadott feltételek teljesültek, nem jelenti azt, hogy a Bizottság anélkül rendelkezik a bírságkiszabás mellőzésére kiterjedő mérlegelési jogkörrel, hogy tiszteletben ne kellene tartania egyrészt az iránymutatásból és az engedékenységi közleményből következő mérlegelési jogköre gyakorlásának önkorlátozását, mindenekelőtt pedig a jogi alapelveket, különösen az egyenlő bánásmód és az arányosság elvét, valamint általános jelleggel az EK 81. és 82. cikk hatékony érvényesülését, illetve a szabad versenynek az EK 4. cikk (1) bekezdéséből következő elvét.

79 Hozzá kell tenni ugyanakkor, hogy az EK 229. cikk és a 17. rendelet 17. cikke értelmében a Bíróság és az Elsőfokú Bíróság a Bizottság bírságot megállapító határozataival szemben benyújtott keresetek tekintetében korlátlan felülvizsgálati jogkörrel bír, és így a Bizottság által elfogadott határozatot nem csupán megsemmisítheti, hanem a kiszabott bírságot törölheti, csökkentheti vagy emelheti. A Bizottság közigazgatási gyakorlata tehát a közösségi bíróság korlátlan felülvizsgálata alá tartozik. A felperes állításaival ellentétben e felülvizsgálat nem készteti arra a közösségi bíróságot, hogy az EK 7. cikk (1) bekezdése megsértésével túllépjen a hatáskörén, tekintettel egyrészt arra, hogy e felülvizsgálatot a fent hivatkozott, nem vitatott érvényességű rendelkezések kifejezetten előírják, másrészt pedig a közösségi bíróság azt a 17. rendelet 15. cikkének (2) bekezdésében meghatározott feltételek tiszteletben tartása mellett gyakorolja. Következésképpen, a közösségi bíróság által gyakorolt felülvizsgálat az állandó és kihirdetett ítélkezési gyakorlattal pontosan a 17. rendelet 15. cikkének (2) bekezdésében található meghatározatlan fogalmak pontosítását teszi lehetővé.

80 Ugyanakkor, a 17. rendelet 15. cikkének (2) bekezdésében elfogadott, és a Bíróság, illetve az Elsőfokú Bíróság ítélkezési gyakorlatában meghatározott feltételek alapján maga a Bizottság alakított ki egy ismert és hozzáférhető közigazgatási gyakorlatot. Jóllehet a Bizottság határozathozatali gyakorlata nem képezi a versenyügyekben kiszabott bírságokra vonatkozó jogi hátteret (lásd az Elsőfokú Bíróság T-241/01. sz., Scandinavian Airlines System kontra Bizottság ügyben 2005. július 18-án hozott ítéletének [EBHT 2005., II-2917. o.] 87. pontját és a hivatkozott ítélkezési gyakorlatot), mindazonáltal az egyenlő bánásmód elve értelmében a Bizottság a hasonló helyzeteket nem kezelheti eltérő módon, vagy a különböző helyzeteket azonos módon, hacsak e bánásmód nem objektíve igazolt (a Bíróság 106/83. sz. Sermide-ügyben 1984. december 13-án hozott ítéletének [EBHT 1984., 4209. o.] 28. pontja és az Elsőfokú Bíróság T-311/94. sz., Eendracht kontra Bizottság ügyben 1998. május 14-én hozott ítéletének [EBHT 1998., II-1129. o.] 309. pontja).

81 Ugyanakkor az állandó ítélkezési gyakorlat értelmében ha a közösségi versenyszabályok hatékony alkalmazása szükségessé teszi, a Bizottság bármikor a versenypolitika követelményeihez igazíthatja a bírságok mértékét (a fenti 58. pontban hivatkozott Musique diffusion française és társai kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 109. pontja, és a fenti 46. pontban hivatkozott LR AF 1998 kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 236. és 237. pontja), a közigazgatási gyakorlat ilyen változása tehát úgy tekinthető, mint amelyet a közösségi versenyjogi szabályok megsértésének

általános megelőzésére vonatkozó célkitűzés objektíve igazol. A bírságok összegének a felperes által állított és kifogásolt jelenlegi emelkedése tehát önmagában nem tekinthető jogellenesnek a büntetések törvényessége elvére tekintettel, mivel az a 17. rendelet 15. cikkének (2) bekezdésében meghatározott és a közösségi bíróságok által értelmezett jogi kereten belül marad.

82 Ugyanakkor figyelembe kell venni azt, hogy – az átláthatóság miatt és az érintett vállalkozások jogbiztonságának növelése érdekében – a Bizottság kihirdette az iránymutatást, amelyben meghatározza a bírság megállapításának rá nézve minden egyes esetben kötelező módját. Ebben a vonatkozásban a Bíróság egyébként úgy vélte, hogy mivel ilyen magatartási szabályokat fogadott el, és közzététellel kijelentette, hogy ezentúl alkalmazni fogja e szabályokat az általuk érintett esetekre, a Bizottság korlátozza magát mérlegelési jogköre gyakorlásában, és nem térhet el e szabályoktól anélkül, hogy ne tenné ki magát egyes esetekben felelősségre vonásnak az általános jogelvek – mint az egyenlő bánásmód és a bizalomvédelem elvének – megsértése címén. Ugyanakkor, az iránymutatás, még ha nem képezi is a határozat jogi alapját, általánosan és elvont módon meghatározza azt a módszert, amelyet a Bizottság magára vállalt az e határozatban kiszabott bírságok összegének megállapítása végett, következésképpen garantálja a vállalkozások jogbiztonságát (a Bíróság C-189/02. P., C-202/02. P., C-205/02. P–C-208/02. P., és C-213/02. P. sz., Dansk Rørindustri és társai kontra Bizottság ügyben 2005. június 28-án hozott ítéletének [EBHT 2005., I-5439. o.] 211. és 213. pontja). Ebből következik, hogy a felperes által állítottakkal ellentétben az, hogy az iránymutatást a Bizottság fogadta el, mivel az a 17. rendelet 15. cikkének (2) bekezdése által meghatározott jogi keretbe illeszkedik, nem tekinthető hatáskör hiánya miatt jogellenesnek, és csakis a Bizottság egyébként is e rendelkezésből eredő mérlegelési jogkörének gyakorlása korlátainak meghatározásához járult hozzá.

83 Így, a fent hivatkozott különböző tényezőkre tekintettel egy körültekintő – szükség esetén jogi tanácsokkal ellátott – gazdasági szereplő kellő pontossággal előre láthatja az adott magatartásért járó bírság módját és mértékét. Az, hogy ez a gazdasági szereplő előre nem ismerheti pontosan a Bizottság által az egyes esetekben kiszabandó bírság összegét, nem sérti a büntetések törvényességének elvét, tekintettel arra, hogy a Bizottság által büntetendő jogsértés súlyának függvényében

a visszaszorítás és elrettentés céljai igazolják annak elkerülését, hogy a vállalkozások felmérhessék a jogsértésben való részvételükből fakadó előnyöket figyelembe véve – előzetesen – az e jogsértő magatartás miatt velük szemben kiszabandó bírság összegét.

84 Ebben a vonatkozásban, még ha a vállalkozások előzetesen nem is ismerhetik pontosan a Bizottság által az egyes esetekben megállapítandó bírság összegét, megjegyzendő, hogy az EK 253. cikk értelmében a bírságot kiszabó határozatban a Bizottság – a határozat általánosan ismert összefüggései ellenére – köteles indokolást adni, különösen a kiszabott bírság összegét és az ebben a vonatkozásban kiválasztott módszert illetően. Ezen indokolásból világosan és egyértelműen ki kell tűnnie a Bizottság érvelésének, lehetővé téve az érdekeltek számára, hogy az alkalmazott intézkedés igazolását megismerjék a közösségi bíróság elé való terjesztés lehetősége mérlegelése céljából, és hogy adott esetben ez utóbbi számára lehetővé tegye a felülvizsgálat gyakorlását.

85 Végül, azon érvet illetően, miszerint a Tanács a bírság kereteinek a 17. rendelet 15. cikkének (2) bekezdése rendelkezéseinek értelmében való meghatározásával, az EK 83. és EK 229. cikk megsértésével a ténylegesen Bizottságra ruházta a Szerződés értelmében őt megillető hatáskört, meg kell állapítani, hogy az minden jogalapot nélkülöz.

86 Egyrészt, amint az korábban kifejtésre került, még ha a 17. rendelet 15. cikkének (2) bekezdése széles mérlegelési keretet hagy is a Bizottság számára, annak gyakorlását korlátozza a reá kötelező objektív feltételek megállapításával. Másrészt emlékeztetni kell arra, amint a Tanács a tárgyalás során felhívta rá a figyelmet, hogy a 17. rendeletet az EK 83. cikk (1) bekezdése alapján fogadták el, amely kimondja, hogy „[a] 81. és 82. cikkben meghatározott elvek érvényre juttatását szolgáló megfelelő rendeleteket vagy irányelveket a Tanács a Bizottság javaslata alapján, az Európai Parlamenttel folytatott konzultációt követően [...] állapítja meg". Az EK 83. cikk (2) bekezdésének a) és d) pontja értelmében e rendeletek vagy irányelvek célja többek között, egyenként „a[z EK] 81. cikk (1) bekezdésében és a[z EK] 82. cikkben

megállapított tilalmak betartásának biztosítása pénzbírság vagy kényszerítő bírság előírásával", és „a Bizottság, illetve a Bíróság e bekezdés rendelkezéseinek alkalmazása terén betöltendő feladatainak meghatározása". Emlékeztetni kell ugyanakkor arra, hogy az EK 211. cikk első francia bekezdése értelmében a Bizottság „gondoskodik e szerződés rendelkezéseinek és az e szerződés alapján az intézmények által hozott rendelkezéseknek az alkalmazásáról", és hogy ugyanezen cikk harmadik francia bekezdése értelmében „[...] saját döntéshozatali hatáskörrel rendelkezik".

87 Ebből következik, hogy az EK 81. és EK 82. cikk megsértése esetén a bírságkiszabás hatásköre nem tekinthető olyan, eredetileg a Tanácsot megillető hatáskörnek, amelyet az EK 202. cikk harmadik francia bekezdése értelmében a Bizottságra átruházott, vagy amelynek végrehajtására a Bizottságot hatalmazta fel. A szerződés korábban hivatkozott rendelkezései értelmében ez a hatáskör ugyanis a Bizottság saját, a közösségi jog alkalmazása feletti őrködésre vonatkozó feladatkörébe tartozik, amelyet az EK 81. és EK 82. cikk alkalmazása tekintetében a 17. rendelet határozott meg, foglalt keretbe és tett hivatalossá. A bírságkiszabás hatásköre, amellyel e rendelet a Bizottságot felruházza, tehát magából a szerződés rendelkezéseiből ered, és a szóban forgó cikkekben meghatározott tilalmak tényleges érvényre juttatását szolgálja (lásd e tekintetben a fenti 58. pontban hivatkozott Tate & Lyle és társai kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 133. pontját). Következésképpen a felperes érvelését el kell utasítani.

88 A fenti megfontolások összességéből következik, hogy a 17. rendelet 15. cikkének (2) bekezdésével kapcsolatban felhozott jogellenességi kifogást mint megalapozatlant el kell utasítani.

B – *A 17. rendelet 15. cikke (2) bekezdésének a büntetések törvényességének elve fényében való értelmezéséről*

89 Feltéve, hogy az Elsőfokú Bíróság nem nyilvánítja érvénytelennek a 17. rendelet 15. cikkének (2) bekezdését, a felperes másodlagosan azt állítja, hogy ezt a rendelkezést pontosítani kellene, és a büntetések törvényessége elvére tekintettel, a

Bizottság határozathozatali gyakorlata és az EK 81. és EK 82. cikkel kapcsolatos ítélkezési gyakorlat mintájára, szigorúan kellene értelmezni. Ebben a vonatkozásban olyan, a bírság kellő előreláthatóságára irányuló javaslatokat terjeszt elő, amelyek a határozat megsemmisítéséhez vezetnek.

90 A Bizottság és a Tanács úgy vélik, hogy ezek az érvek megalapozatlanok.

91 Jóllehet, ebben a vonatkozásban elegendő elsősorban azt megállapítani, hogy a felperesnek a büntetések törvényessége elvének megsértésére alapított jogi érvének második részében előadott, másodlagosan felhozott érvei részben azon egyes, az ugyanezen jogi érv első részében már kifejtett érveket ismétlik meg, amelyek a Bizottságnak az iránymutatásból következő határozathozatali gyakorlata és az e gyakorlatot példázó határozat ellen irányulnak. Ugyanakkor, mindamellett, hogy a Bizottság határozathozatali gyakorlata nem képezheti semmilyen megsemmisítés iránti kereset tárgyát, emlékeztetni kell arra, amint az már korábban kifejtésre került, hogy a 17. rendelet 15. cikkének (2) bekezdése nem sérti a büntetések törvényességének elvét, és hogy a Bizottság határozathozatali gyakorlata, illetve az iránymutatás a közösségi bíróságok felülvizsgálata mellett pontosan a vállalkozások jogbiztonságának növekedéséhez járult hozzá. A határozat tehát nem tekinthető jogellenesnek csupán amiatt, hogy az a Bizottságnak a bírságkiszabás terén való állítólagosan jogellenes határozathozatali gyakorlatának végrehajtását képezi. Ezeket a jogalapokat tehát el kell utasítani.

92 Ugyanakkor, már amennyiben a felperes a jelen részben a határozat indokolásának állítólagos hiányára vonatkozó érveket hoz fel, különösen a bírság alapösszegének meghatározása tekintetében, a jogsértésnek a piacra gyakorolt tényleges hatását és a bírság összegének a kellő elrettentő erő biztosítása érdekében való emelését illetően hivatkozni kell arra, hogy ezek az érvek lényegében a harmadik, kifejezetten a határozat indokolásának kérdésével foglalkozó jogi érvből következnek, éppen ezért annak keretében kell azokat megvizsgálni.

93 Végül, a felperes érvei a fennmaradó részükben általános és elméleti megfontolásokból állnak a Bizottság által folytatandó határozathozatali gyakorlatra, a Tanács által elfogadandó új rendelkezésekre és az ítélkezési gyakorlatnak az Elsőfokú Bíróság által elvégzendő alakítására vonatkozóan, következésképpen a határozattal szemben nem hoznak fel semmiféle jogi érvet, éppen ezért azokat el kell vetni.

94 Ugyanakkor a válaszbeadványban és a tárgyalás során a felperes hozzátette, hogy a bírság felső határaként megjelölt, a bírságot kiszabó határozat elfogadását megelőző éves üzleti forgalom 10%-ában meghatározott üzleti forgalmat az érintett piacon teljesített üzleti forgalomnak, nem pedig üzleti összforgalomnak kell tekinteni.

95 Amennyiben ebből az állításból arra lehet következtetni, hogy a felperes a határozatot azért kívánja vitatni, mert az a metioninpiacon a határozat elfogadását megelőző üzleti év során teljesített üzleti forgalmának 10%-át meghaladó összegű bírságot szabott ki vele szemben, anélkül hogy ezen érvelésnek az eljárási szabályzat 48. cikkének 2. §-a tekintetében való elfogadhatóságát, és különösen az ezen érvelés és a kereseti kérelemben szereplő egyik jogalap közötti szoros kapcsolat fennállását vizsgálni kellene, elegendő arra hivatkozni, hogy sem a 17. rendelet, sem az ítélkezési gyakorlat, sem a bírságkiszabási iránymutatás nem írja elő, hogy a bírság összegét közvetlenül az érintett piac méretére való tekintettel kell meghatározni, lévén ez csak egy tényező a sok között. Az ítélkezési gyakorlattal értelmezett 17. rendelet alapján valamely vállalkozásra a versenyszabályok megsértése miatt kiszabott bírság összegének arányban kell állnia a jogsértéssel, annak egészét tekintve, különös tekintettel annak súlyára (lásd e tekintetben az Elsőfokú Bíróság T-83/91. sz., Tetra Pak kontra Bizottság ügyben 1994. október 6-án hozott ítéletének [EBHT 1994., II-755. o.] 240. pontját, és hasonlóképpen a T-229/94. sz., Deutsche Bahn kontra Bizottság ügyben 1997. október 21-én hozott ítéletének [EBHT 1997., II-1689. o.] 127. pontját). Amint azt a Bíróság a fenti 58. pontban hivatkozott Musique diffusion française és társai kontra Bizottság ügyben hozott ítéletének 120. pontjában megállapította, a jogsértés súlyát számos olyan tényező figyelembevételével kell értékelni, amelyek jellege és jelentősége a kérdéses jogsértés típusa és egyedi

körülményei szerint változik (az Elsőfokú Bíróság T-67/00., T-68/00., T-71/00. és T-78/00. sz., JFE Engineering kontra Bizottság ügyben 2004. július 8-án hozott ítéletének [EBHT 2004., II-2514. o.] 532. pontja).

96 Azt is meg kell jegyezni ebben a vonatkozásban, hogy az állandó ítélkezési gyakorlat értelmében a bírság a 17. rendelet 15. cikkének (2) bekezdése alapján történő megállapításának céljából az érintett vállalkozások üzleti forgalmára való egyetlen tényleges utalás, vagyis az üzleti forgalom 10%-ának megfelelő korlát a vállalkozás világméretű összforgalmára vonatkozik (lásd ilyen értelemben a fenti 58. pontban hivatkozott Musique diffusion française és társai kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 119. pontját), és nem a szankcionált versenyellenes magatartással érintett piacon elért forgalmára. Az ítélet ugyanezen pontjából kiderül, hogy e korlátnak az a célja, hogy a bírság a vállalkozás teljes méretéhez képest ne legyen aránytalan (a fenti 95. pontban hivatkozott JFE Engineering kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 533. pontja).

97 Ebből következik, hogy az első jogalap második részét el kell utasítani.

98 Következésképpen az első jogalapot annak egészében el kell utasítani.

II – *A jogsértés egyetlen és tartós jellege, illetve az időtartama tekintetében elkövetett mérlegelési hibára alapított második jogalapról*

99 A felperes elsősorban azt vitatja, hogy 1986 februárja és 1999 februárja között egyetlen és tartós jogsértés elkövetésében vett volna részt. Elismeri az 1986–1988 közötti és az 1992 utáni jogsértésben való részvételét, de egyrészt azt állítja, hogy a versenyellenes magatartás 1988–1992 között megszakadt, másrészt pedig, hogy az 1997-ben véglegesen megszűnt. Másodsorban úgy véli, hogy Bizottságnak mindenképpen figyelembe kellett volna vennie legalább azt, hogy a megállapodásokat 1988–1992 között és 1997 után legalábbis felfüggesztették.

A – *A jogsértés 1988–1992 közötti félbeszakadásáról*

1. A felek érvei

100 A felperes véleménye szerint a Sumitomónak a kartellből való kilépését követően a „csúcs"-találkozók és a versenyellenes megállapodások 1988-ban félbeszakadtak, és csak 1992-ben folytatódtak.

101 Úgy véli elsősorban, hogy a határozat 212. pontjában annak megállapításával, hogy nem bizonyítható a kartell 1988–1992 közötti megszűnése, mivel a kartell tagjai nem fejezték ki a megállapodások módosítására vagy az attól való elállásra vonatkozó szándékukat, valamint a határozat 251. és azt követő pontjaiban annak megállapításával, hogy a kartell tagjai soha nem tájékoztatták egymást kölcsönösen a megállapodás megszüntetésére vonatkozó szándékukról, amiből arra kell következtetni, hogy nem volt szó egy új kartell megalakításáról, hanem csupán egy összetett kartellrendszer szervezeti fejlődéséről, a Bizottság hallgatólagosan elismerte, hogy nem rendelkezik a kartell 1988–1992 közötti fennállásával kapcsolatos közvetlen bizonyítékkal. Így tehát vélelmekre és a véleménye szerint kötelező magatartásokra támaszkodott, megsértve ezzel a bizonyítással és az *in dubio pro reo* elvvel kapcsolatos követelményeket (a Bíróság 40/73–48/73., 50/73., 54/73–56/73., 111/73., 113/73. és 114/73. sz., Suiker Unie és társai kontra Bizottság ügyben 1975. december 16-án hozott ítéletének [EBHT 1975., 1663. o.] 354. pontja; a 27/76. sz., United Brands kontra Bizottság ügyben 1978. február 14-én hozott ítéletének [EBHT 1978., 207. o.] 261–266. pontja és a 29/83. és 30/83. sz., CRAM és Rheinzink kontra Bizottság ügyben 1984. március 28-án hozott ítéletének [EBHT 1984., 1679. o.] 16. pontja). Ugyanakkor a kartell megszüntetésére vonatkozó kölcsönös szándéknyilatkozat egyáltalán nem feltétele a versenyjogot sértő megállapodás megszüntetésének (a fenti 46. pontban hivatkozott LR AF 1998 kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 59. és azt követő pontjai). Következésképpen nem a felperes feladata annak bizonyítása, hogy a megjelölt időszakban nem vett részt a jogsértés elkövetésében, hanem a Bizottság feladata olyan bizonyítékok szolgáltatása, miszerint abban ténylegesen részt vett (a Bíróság C-185/95. P. sz., Baustahlgewebe kontra Bizottság ügyben 1998. december 17-én hozott ítéletének [EBHT 1998., I-8417. o.] 58. pontja).

102 Másodsorban a felperes lényegében azzal érvel, hogy a Bizottság tévesen értékelte a kartell 1988–1992 közötti fennállásának bizonyítását célzó különböző dokumentumokat.

103 Ezen állítások alátámasztására a felperes elsősorban arra hívja fel a figyelmet, hogy a Nippon Soda a tényállásnak a 2000. február 23-i észrevételeiben való előterjesztésében, amelyre a Bizottság támaszkodik, csupán egyetlen alkalommal említi az 1988–1990 közötti találkozók létét, amelyek 1998. május 13-ig folytatódtak ilyen vagy olyan formában, de csak az üzemvezetők szintjén. Ugyanakkor a Bizottság elmulasztotta figyelembe venni azt, hogy a Nippon Soda nyilatkozatai egyrészt arra utalnak, hogy a „csúcs"-találkozók 1998-ban megszűntek, másrészt pedig, hogy 1988–1990 között az üzemvezetők szintjén megtartott találkozók csupán arról szóltak, hogy a résztvevők hogyan védhetik meg magukat a Monsanto versenyétől, valamint hogyan szervezzék meg az információcserét, amely nem minősül versenyjogi jogsértésnek.

104 Másodsorban, a Nippon Soda által 1990. május 5-én benyújtott feljegyzést (a továbbiakban: az 1990. május 5-i feljegyzés) illetően, amelyből a Bizottság azt a következtetést vonta le, hogy 1989-ben sor került egy találkozóra, a felperes ezzel szemben azzal érvel, hogy ez a dokumentum a bevezetésben ismerteti azon okokat, amelyek miatt a kereskedelmi együttműködési kapcsolatok 1989-ben megszakadtak, nevezetesen egyrészt a Sumitomo, másrészt a Degussa, valamint a Rhône-Poulenc között fennálló ellentét miatt. Ugyanakkor az 1990. május 5-i feljegyzés kimondja, hogy az 1989 augusztusában megtartott találkozó célja az volt, hogy a Degussát győzzék meg a metionin leszállított áron való eladásáról. A szóban forgó feljegyzésből kitűnik azonban, hogy a Degussa kategorikusan elutasított minden meggyőzési kísérletet, mivel kereskedelmi célja a Monsantóval és a Sumitomóval való verseny felvétele volt. Ez a találkozó tehát csakis a Nippon Soda és a Rhône-Poulenc arra irányuló kísérletének tekinthető, hogy a felperest jogsértés elkövetésében való részvételre bujtsa fel, de mindenesetre a versenyellenes szándékának hiányát bizonyítja.

105 Ugyanakkor az 1990. május 5-i feljegyzésből a Bizottság hibásan következtetett a határozat 103–106. pontjában arra, hogy felmerült egy újabb találkozó lehetősége,

azt azonban nem vette figyelembe, hogy egy ilyen találkozóra valóban sor került-e, jóllehet a Nippon Soda ezzel ellentétben azt állapította meg, hogy a közös árbecslés lehetetlen volt, tekintettel arra, hogy maga a Rhône-Poulenc sem volt érdekelt egy közös árpolitikában.

106 Végül, az 1990. május 5-i feljegyzés megállapította, hogy „jogosan [volt] hihető, hogy a Degussát nem igazán érdek[elte], hogy mit gondol a Rhône-Poulenc valójában". A felperes tehát kijelenti, hogy meg kell vizsgálni a Bizottságnak a határozat 106. pontjában tett azon kijelentésének alapját, amely értelmében a Degussa, a Rhône-Poulenc és a Nippon Soda több alkalommal találkozott 1989-ben és 1990-ben az árak és a piaci adatok megvitatása érdekében, illetve hogy meghatározzák az együttes fellépésüket az új piaci helyzettel szemben. Hivatkozik arra, hogy ezzel ellentétben a Degussa világosan az érintett többi vállalkozás tudomására adta, hogy nem kívánja folytatni a megállapodások végrehajtását.

107 Harmadsorban, a felperes azt állítja, hogy a Bizottság nem bizonyította jogilag megkövetelt módon a jogsértésben való részvételét az 1990–1992 közötti időszakra nézve. A Rhône-Poulenc 2000. december 5-i kiegészítő nyilatkozatából következik, hogy a Degussa és a Rhône-Poulenc között lefolytatott 1990. június 10-i találkozó csakis annak elhatározását eredményezte, hogy a Nippon Sodával felvegyék a kapcsolatot az árak csökkentésének megvitatása és a rendszeresebb találkozók megszervezése érdekében. A Bizottság kijelentése tehát, amelynek értelmében az 1986-ban létrejött kartell soha nem szűnt meg, és a Nippon Soda már vett részt hasonló intézkedések elfogadásában, téves (a határozat 110. pontja).

108 Ugyanakkor, a Nippon Sodának az 1990. november 7-i szöuli találkozóra vonatkozó feljegyzése (a továbbiakban: feljegyzés az 1990. november 7-i találkozóról) semmiféle, az áremelés bejelentésére vagy annak végrehajtására vonatkozó megállapodást nem tartalmaz, ezzel szemben azonban hivatkozik arra, hogy a Rhône-Poulenc és a Degussa a Monsanto részvétele nélkül nem tervezett második áremelést. Ez a dokumentum a Bizottság állításával szemben egy első áremelés létére sem enged következtetni, amint azt az 1990. május 5-i feljegyzés igazolja. Továbbá, a felperes

lényegében azt állítja, hogy nem lehet e beadvány tartalmára hagyatkozni, tekintettel arra, hogy nem eredeti dokumentumról, hanem feltehetően japánról való fordításról van szó, amint arról a nyomtatás, valamint az „1998 novembere" dátumban szereplő évszámmal kapcsolatos nyilvánvaló tévedés tanúskodik.

109 Ugyanakkor a Bizottság az 1991-es évre nézve semmiféle megállapodás fennállását nem tudta bizonyítani. A Rhône-Poulenc az 1999. május 26-i nyilatkozatában ugyanis azt mondta ki, hogy az 1991. évi találkozók „célja a három versenytárs közötti bizalom megteremtése és erősítése" volt. Ezek a találkozók tehát előkészítő egyeztetéseknek tekinthetők, amelyek nem érik el a megállapodás vagy az összehangolt magatartás kísérletének szakát. Ezt az elemzést ugyanakkor megerősíti a Rhône-Poulenc 2000. december 5-i kiegészítő nyilatkozata.

110 A Bizottság azt állítja, hogy jogilag megkövetelt módon bizonyította a felperesnek 1986 februárja és 1999 februárja között egyetlen és tartós jogsértésben való részvételét, és megismételte a határozat 96–115., 212., 255. és 256. pontjában szereplő kijelentéseit.

2. Az Elsőfokú Bíróság álláspontja

111 Meg kell jegyezni, hogy a felperes a jelen keresetben nem vitatja a két, véleménye szerint egymástól elkülönülő kartellmegállapodásban való részvételét, amelyből az első 1986 februárjától 1988 őszéig tartott, amely időszakban a kartell a Sumitomo japán gyártót is magában foglalta, a másik pedig 1992 márciusától 1997 októberéig tartott, amely időpontban véleménye szerint a jogsértés megszűnt, ellentétben a Bizottság állításával, amely szerint a jogsértés 1999 februárjáig folytatódott. Az 1988–1992 közötti időszakot illetően úgy véli, hogy a Bizottság nem bizonyította

olyan kartell fennállását, amelyben részt vett volna, és hogy ennélfogva a Bizottság mérlegelési hibát követett el, amikor úgy vélte, hogy 1986 márciusa és 1999 márciusa között egyetlen és tartós jogsértés elkövetésében vett részt.

112 Azt szükséges tehát meghatározni, hogy a Bizottság jogilag megkövetelt módon bizonyította-e, hogy az 1988 őszétől 1992 márciusáig terjedő időszakban a felperes az EK 81. cikk (1) bekezdése és az EGT-Megállapodás 53. cikke megsértésének minősülő olyan cselekményekben vett részt, amelyek – tekintettel az ezen időszakot megelőző, illetve követő, nem vitatott jogsértésekre – a közös piacon belüli ugyanazon versenyellenes cél miatt egy „egységes terv" részét képezik. Ebben a tekintetben a szóban forgó időszakra nézve értékelni kell a Bizottság által begyűjtött bizonyítékokat, valamint a határozat 95. és azt követő pontjaiban megállapított következtetéseket.

a) A felperesnek az 1988–1992 közötti időszakban a megállapodásban és/vagy az összehangolt magatartásban való részvételéről

113 Előzetesen hivatkozni kell arra, hogy a felperes a Bizottságnak elsősorban azt rója fel, hogy a határozat 212., illetve 215. és azt követő pontjaiban azon egyetlen körülményből, hogy az 1986-ban létrejött kartell résztvevői a Sumitomo 1988-as kilépését követően nem nyilvánították ki kifejezetten a megállapodások megszüntetésére irányuló szándékukat, arra következtetett, hogy a kartell félbeszakadása nem bizonyított. E vélelemre támaszkodva a Bizottság az elvileg őt terhelő bizonyítási terhet megfordította.

114 Ebben a vonatkozásban felidézendő, hogy az állandó ítélkezési gyakorlat értelmében a gazdasági szereplőket megillető jogbiztonság követelménye feltételezi, hogy amennyiben a versenyjogi szabályok sérelmének létrejöttével kapcsolatban merül fel jogvita, a Bizottság, amelyre az általa megállapított jogsértések tekintetében a bizonyítási teher hárul, benyújtja azon bizonyítékokat, amelyek a jogsértés tényállási

elemei megvalósulásának jogilag megkövetelt módon történő alátámasztására alkalmasak. A jogsértés állítólagos időtartamára vonatkozóan a jogbiztonság ugyanezen elve megköveteli, hogy a jogsértés időtartamának megállapítására közvetlenül alkalmas bizonyítékok hiányában a Bizottság legalább olyan bizonyítékokra hivatkozzon, amelyek az időben kellően közel álló tényekre vonatkoznak oly módon, hogy ésszerűen elfogadható legyen, hogy e jogsértés megszakítás nélkül folytatódott a meghatározott két időpont között (a fenti 101. pontban hivatkozott Baustahlgewebe kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 58. pontja és az Elsőfokú Bíróság T-43/92. sz., Dunlop Slazenger kontra Bizottság ügyben 1994. július 7-én hozott ítéletének [EBHT 1994., II-441. o.] 79. pontja).

115 A különösen az EJEE 6. cikkének (2) bekezdéséből következő ártatlanság vélelmének elve az alapvető jogok közé tartozik, amelyet a Bíróság ítélkezési gyakorlata értelmében – és amelyet egyébként az Egységes Európai Okmány preambuluma és az Európai Unióról szóló szerződés 6. cikk (2) bekezdése, valamint a Charta 47. cikke is megerősít –, a közösségi jogrend elismer. A szóban forgó jogsértések jellegére, illetve az azokhoz kapcsolódó szankciók súlyának jellegére és fokára tekintettel az ártatlanság vélelmének elve különösen a vállalkozásokra vonatkozó versenyjogi szabályok megsértésére vonatkozó, a bírság vagy kényszerítő bírság kiszabásához vezető eljárásban érvényesül (lásd e tekintetben különösen az EJEB, a fenti 38. pontban hivatkozott Öztürk kontra Németország ítéletet, és az 1987. augusztus 25-i Lutz kontra Németország ítélet, A. sorozat 123-A. szám; a Bíróság C-199/92. P. sz., Hüls kontra Bizottság ügyben 1999. július 8-án hozott ítéletének [EBHT 1999., I-4287. o.] 149. és 150. pontját, valamint a C-235/92. P. sz., Montecatini kontra Bizottság ügyben hozott ítéletének [EBHT 1999., I-4539. o.] 175. és 176. pontját).

116 A jelen ügyben valóban meg kell jegyezni, hogy a Bizottság a határozat 212. pontjában a következőkre hivatkozott:

„[...] A 95–125. pontban ugyanis bizonyított, hogy a résztvevők 1989-ben, 1990-ben és 1991-ben továbbra is részt vettek a találkozókon, anélkül hogy a tartalmuktól nyilvánosan elhatárolták volna magukat. A korábbi találkozók nyilvánvalóan versenyellenes jellegére tekintettel, az azt alátámasztó bizonyítékok hiánya, hogy a találkozókon való részvétel minden versenyellenes szándékot nélkülözött, arra enged következtetni, hogy a jogellenes terv valójában folytatódott [...]"

117 A határozat 96–125., 212. és 255. pontjában megfogalmazott érvelésből azonban nyilvánvaló, hogy a Bizottság közel sem kizárólag vagy akár túlnyomó részben az 1986-ban létrejött kartellben részt vevő felek azon szándéknyilatkozatának hiányára támaszkodott, hogy 1988-at követően a kartellt meg kívánják szüntetni, hanem részletesen megvizsgálta a kartell résztvevői által a rendelkezésére bocsátott írásbeli bizonyítékokat, amelyből arra a következtetésre jutott, hogy ez utóbbiak nemcsak hogy nem fejezték ki a megállapodások megszüntetésére vonatkozó szándékukat, hanem a kartell tevékenysége soha nem is szakadt félbe.

118 A határozat egészére tekintettel tehát nem róható fel a Bizottságnak, hogy a jogsértés egyetlen és tartós jellegével, és ezáltal a jogsértés 1988–1992 közötti megvalósulásával kapcsolatos mérlegelését azon egyetlen megfontolásra alapította, miszerint – mivel az 1986-ban létrejött kartell résztvevői nem nyilvánították ki az ennek megszüntetésére irányuló szándékukat – vélelmezni kell, hogy az 1989–1991 között megtartott találkozók versenyellenes célt szolgáltak, és hogy a korábbi kartell folytatásának tekinthetők. Következésképpen a felperes azon érve, miszerint a Bizottság a jogsértés 1988 őszét követő fennállásának megállapítását csupán egy vélelemre alapította, nem fogadható el.

119 Ellenkezőleg, azt kell meghatározni, hogy azok az írásbeli bizonyítékok, amelyekre a Bizottság támaszkodott, jogilag megkövetelt módon alkalmasak-e annak bizonyítására, hogy a felperes 1988–1992 között versenyjogi jogsértés elkövetésében részt vett, és igenlő válasz esetén, hogy ez a jogsértés a felperes által nem vitatott korábbi kartell folytatásának tekinthető-e.

120 Az iratok vizsgálatából az következik, hogy 1988–1992 között két időszak különböztethető meg: az első 1988 végétől, vagyis a Sumitomónak az eredeti kartellből való távozásának időpontjától 1990 nyarának végéig, a második pedig 1990 nyarának végétől 1992 márciusáig tartott, vagyis azon időpontig, amelytől kezdve a felperes elismeri, hogy az általa külön jogsértésnek tekintett cselekményben részt vett.

Az 1988 végétől 1990 nyaráig terjedő időszakról

121 Az 1988 végétől 1990 nyaráig terjedő időszakot illetően felidézendő, hogy a Bizottság a határozat 98–106. pontjában azt állította, hogy a Sumitomónak az eredeti kartellből való kilépését követően a Degussa, a Rhône-Poulenc és a Nippon Soda – a cselekedeteik összehangolása tekintetében felmerült súlyos nehézségek ellenére – több alkalommal találkozott 1989-ben és 1990-ben az árak és a piacra vonatkozó adatok megvitatása érdekében, valamint hogy meghatározzák a Monsanto megjelenésével átalakult, új piaci helyzettel szemben való együttes fellépésüket. Ennek érdekében a Bizottság a következő, a felperes által végeredményben nem vitatott találkozókra hivatkozik:

Időpont	Hely	Résztvevők
1989 augusztusa	ismeretlen	Nippon Soda, Degussa, Rhône-Poulenc
1989 ősze	Japán	Nippon Soda, Degussa
1990. június 10.	Frankfurt am Main	Degussa, Rhône-Poulenc

122 A felperes érvelése lényegében annak kijelentésében áll, hogy ezek a találkozók nem teszik lehetővé a kartell folytatásának bizonyítását, és hogy azok a dokumentumok, amelyekre a Bizottság támaszkodik, ellenkezőleg, annak bizonyításához vezetnek, hogy a szóban forgó találkozók résztvevői között nem volt összhang, és különösen hogy a felperes az ármegállapodással kapcsolatos minden javaslatot visszautasított.

123 Ugyanakkor a Nippon Sodának a Bizottság információkérésére 2000. február 23-án adott válaszából (a továbbiakban: a Nippon Soda 2000. február 23-i nyilatkozata), és az 1990. május 5-i feljegyzésből az következik, hogy – még ha el is kell fogadni, hogy a „csúcs"-találkozók 1988-ban megszűntek – ugyanezen dokumentumok értelmében, amit a felperes sem vitat, az üzemvezetők találkozói mindazonáltal továbbra is folytatódtak 1988–1998 között, és hogy ezen találkozók célja részben a korábbi csúcstalálkozók helyettesítése volt.

124 Ugyanakkor, még ha igaz is, hogy a Nippon Soda 2000. február 23-i nyilatkozatából nem lehet arra következtetni, hogy az 1989–1990 közötti időszakban a találkozók résztvevői megállapodtak volna az árakban, a vevőkör felosztásában vagy a gyártási kapacitás korlátozásában, mindenesetre ki kell emelni, hogy ez a nyilatkozat a 2.8. és 2.9. pontjában megemlíti, hogy a „célárak" rugalmasabb rendszerét dolgozták ki, és hogy a találkozók célja az új piaci szereplő, a Monsantó versenyével szembeni védekezés és az ennek érdekében történő információcsere volt. A 6.2. pontban, „Az 1990. január 1-jét követő találkozók célja" cím alatt, a Nippon Soda ezt az ismertetést megerősíti, megjelölve, hogy 1990-ben a megállapodásban résztvevő felekre nézve a fő fenyegetést a Monsanto tevékenysége jelentette, és hogy éppen ezért a rendszeres jellegű találkozók középpontjában a szóban forgó tevékenységekkel kapcsolatos információk megosztása és a célárak megvitatása állt.

125 Ugyanakkor különösen az 1990. május 5-i feljegyzés utal arra, hogy egy, a Nippon Soda, a Rhône-Poulenc és a Degussa közötti találkozóra 1989 augusztusában, egy másikra a Degussa és a Nippon Soda között pedig 1989 őszén került sor, amelyeket a felperes nem vitat. Ezen találkozók célja a Degussa arról való meggyőzése volt, hogy a metionint leszállított áron adja el. Ugyanezen dokumentum értelmében ez utóbbi visszautasította ezt a javaslatot, így tehát nem tekinthető úgy, hogy a felek e találkozó alkalmával az ár tekintetében megállapodásra jutottak volna. A feljegyzés azonban hivatkozik arra, hogy a Degussa ez alkalommal azt mondta ki egyrészt, hogy számára ezek az árleszállítások az eladás mennyiségének és ezáltal a fix költségeinek fenntartása miatt szükségesek, másrészt pedig, hogy véleménye szerint a metionin ésszerű ára kilogrammonként 2,80 USA-dollár (USD) körül található, éppen ezért az akkori 3 USD/kg árszint túl magas.

126 A felperes azt állítja, hogy ez a feljegyzés bizonyítja a találkozók résztvevői közötti kartellmegállapodás lehetetlenségét ebben az időpontban.

127 Ebben a vonatkozásban el kell ismerni, hogy az 1990. május 5-i feljegyzés nyilvánvalóvá teszi, hogy a Degussa 1989-től 1990 nyaráig jelentősen csökkentette az árait különösen annak érdekében, hogy a Monsantótól visszaszerezze a vevőket.

Ugyanígy a Nippon Soda megerősíti, hogy a Degussa és a Rhône-Poulenc közötti kapcsolat megromlott, éppen ezért valószínű volt, hogy ez utóbbi stratégiája rövid távon feltehetően a Monsantóval, a Degussával, a Sumitomóval és a Nippon Sodával való verseny folytatása lesz.

128 Ki kell azonban emelni, hogy a Bizottság, jóllehet az ármegállapodás létét nem bizonyította, azt igen, hogy a felperes a Nippon Sodával és a Rhône-Poulenckel ebben az időszakban megtartott találkozókon részt vett, és hogy e találkozók alkalmával a piaci feltételekkel kapcsolatos információkat osztottak meg, az árak színvonalát vitatták meg és a résztvevők a piacon megvalósítandó kereskedelmi stratégiáikat adták elő, a felperes pedig az általa ésszerűnek talált árat is meghatározta, mégpedig 2,80 USD/kg-ban.

129 Következésképpen, a felek közötti egyet nem értésnek az 1988 végétől 1990 nyaráig terjedő e rövid időszakából nem lehet arra következtetni, hogy a megegyezés megszűnt, tekintettel arra, hogy a találkozók nemcsak hogy rendszeres jelleggel folytatódtak, hanem ezen találkozók célja pontosan az új piaci feltételekkel szemben elfogadandó fellépésben való megállapodás volt. Az a körülmény, hogy a felperes átmenetileg csökkentette az árait annak érdekében, hogy a Monsantótól visszaszerezze a vevőket, és hogy pontosan a Nippon Soda és a Rhône-Poulenc által arra nézve tett javaslatokat, hogy az árakat ne csökkentsék, visszautasította, tehát nem enged arra következtetni, hogy a felperes a találkozók tartalmától el kívánt volna határolódni, és önállóan akart volna fellépni, mivel az 1990. május 5-i feljegyzés értelmében 1990 júliusától a többi résztvevővel meg kívánt állapodni az árak emelésében, és hogy ennek érdekében elengedhetetlen volt a Rhône-Poulencet arról meggyőzni, hogy csatlakozzon az áremelés kölcsönös erőfeszítéseihez.

130 Ugyanakkor meg kell állapítani, hogy a Degussa és a Rhône-Poulenc közötti állítólagos nézeteltérés, ami az 1990. május 5-i feljegyzésben végeredményben csupán feltételezésként jelenik meg, nem gátolta meg ezeket a vállalkozásokat abban, hogy 1990 nyarán két alkalommal is találkozzanak, első alkalommal a Degussa

irodáiban 1990. június 10-én Frankfurt am Mainban, második alkalommal pedig Párizsban. Ez utóbbi találkozó alkalmával a Rhône-Poulenc nem vitatott nyilatkozata értelmében a felek piaci információkat osztottak meg egymással. A Rhône-Poulenc különösen a világeladási számmutatóit mutatta be a Degussának, míg a Degussa eladásait is megvitatták, jóllehet ez utóbbi semmiféle pontos számadatot nem szolgáltatott.

131 Ebből következik, hogy jóllehet – amint arra a Bizottság a határozat 103. pontjában felhívta a figyelmet – az eredeti kartellt 1988 vége és 1990 nyara között bizonyos határozatlanság jellemezte a Sumitomo kilépése a Monsantónak a piacra való lépése miatt, a Degussa, a Rhône-Poulenc és a Nippon Soda ebben az időszakban továbbra is találkozott azzal a céllal, hogy megállapodjanak a Monsantóval való verseny elleni küzdelem közös stratégiájában, és hogy erre tekintettel különösen a Rhône-Poulenc, a Nippon Soda és a Degussa áraival és eladásaival kapcsolatos információkat, illetve a Monsanto tevékenységére vonatkozó információkat osztottak meg egymással.

132 Noha az EK-Szerződés 85. cikke különbséget tesz az „összehangolt magatartás" fogalma és a „vállalkozások közötti megállapodások" vagy „vállalkozások társulási által hozott döntések" fogalmai között, ezt azzal a szándékkal teszi, hogy e cikk tilalmai keretében a vállalkozások közötti olyan koordinációs formát alakítson ki, ugyanakkor ezen a ponton elegendő arra hivatkozni, hogy az „összehangolt magatartás" fogalma a vállalkozások közötti egyfajta koordinációt jelent, amely, anélkül hogy egyértelműen a megállapodásnak a megvalósításáig jutna el, tudatosan a közöttük létrejövő gyakorlati együttműködést helyezi a verseny kockázatának helyébe (a Bíróság 48/69. sz., ICI kontra Bizottság ügyben 1972. július 14-én hozott ítéletének [EBHT 1972., 619. o.] 64. pontja). A szóban forgó koordináció és együttműködés kritériumait, messze attól, hogy valódi „terv" kidolgozását követelnék meg, a Szerződésnek a versenyre vonatkozó rendelkezéseivel velejáró koncepció, illetve felfogás fényénél kell értelmezni, amely szerint minden gazdasági szereplőnek önálló módon kell azt a politikát meghatároznia, amelyet a közös piacon folytatni kíván. Ha igaz is, hogy ez az autonómiakövetelmény nem tiltja meg a gazdasági szereplőknek, hogy okosan alkalmazkodjanak versenytársaik megállapított vagy elvárt magatartásához, szigorúan szemben áll minden ilyen szereplő közötti közvetlen vagy közvetett kapcsolatfelvétellel, amelynek célja vagy hatása egy tényleges vagy potenciális versenytárs piacon tanúsított magatartásának befolyásolása, vagy az ilyen versenytárs előtt annak a magatartásnak a leleplezése, amelyet valaki saját maga határozott el tanúsítani, vagy szándékában áll tanúsítani a piacon (a fenti 101. pontban hivatkozott Suiker Unie és társai kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 173. és 174. pontja; az Elsőfokú Bíróság T-305/94–T-307/94., T-313/94–

T-316/94., T-318/94., T-325/94., T-328/94., T-329/94. és T-335/94. sz., Limburgse Vinyl Maatschappij és társai kontra Bizottság ügyben 1999. április 20-án hozott ítéletének [EBHT 1999., II-931. o.] 720. pontja).

133 Az összehangolt magatartás megállapítása érdekében tehát nem szükséges azt bizonyítani, hogy a kérdéses versenytárs egy vagy több másik versenytárs tekintetében kifejezetten elkötelezte magát valamely magatartás tanúsítása mellett, vagy hogy a versenytársak együttesen meghatározták a jövőbeli piaci magatartásukat (az Elsőfokú Bíróság T-25/95., T-26/95., T-30/95–T-32/95., T-34/95–T-39/95., T-42/95–T-46/95., T-48/95., T-50/95–T-65/95., T-68/95–T-71/95., T-87/95., T-88/95., T-103/95. és T-104/95. sz., Cimenteries CBR és társai kontra Bizottság ügyben 2000. március 15-én hozott ítéletének [EBHT 2000., II-491. o.] 1852. pontja). Elegendő, hogy a versenytárs a szándéknyilatkozatán keresztül eloszlatta, de legalábbis lényegesen csökkentette a részéről a jövőben elvárható magatartást illető bizonytalanságot (az Elsőfokú Bíróság T-4/89. sz., BASF kontra Bizottság ügyben 1991. december 17-én hozott ítéletének [EBHT 1991., II-1523. o.] 242. pontja és a T-7/89. sz., Hercules Chemicals kontra Bizottság ügyben hozott ítéletének [EBHT 1991., II-1711. o.] 260. pontja).

134 Továbbá, jóllehet – amint arra a felperes hivatkozik – a kartell résztvevői részéről a kartell megszüntetésére irányuló kölcsönös szándéknyilatkozat a megszűnésnek nem feltétele, mindazonáltal a következetes ítélkezési gyakorlat értelmében amennyiben valamely vállalkozás részt vesz – akár anélkül, hogy azt aktívan tenné – a vállalkozások közötti, versenyellenes céllal megtartott találkozókon, és nem határolódik el nyilvánosan azok tartalmától, ezáltal a többi résztvevő számára azt sugallva, hogy a találkozók eredményét elfogadja, és ahhoz tartja magát, akkor bizonyítottnak kell tekinteni, hogy az e találkozók eredményeképpen létrejött kartellben részt vesz (az Elsőfokú Bíróságnak a fenti 133. pontban hivatkozott Hercules Chemicals kontra Bizottság ügyben hozott ítéletének 232. pontja; a T-12/89. sz., Solvay kontra Bizottság ügyben 1992. március 10-én hozott ítéletének [EBHT 1992., II-907. o.] 98. pontja és a T-141/89. sz., Tréfileurope kontra Bizottság ügyben 1995. április 6-án hozott ítéletének [EBHT 1995., II-791. o.] 85. és 86. pontja).

135 Ugyanakkor, még ha igaz is az, hogy a fent kifejtett iratokból következően a találkozók résztvevői között nézeteltérés volt, a találkozók mindazonáltal folytatódtak, és nem tekinthető úgy, hogy a Degussa nyilvánosan elhatárolódott volna

azok tartalmától, különösen mivel ismertette a jövőbeli piaci magatartását és az általa ésszerűnek tekintett árat, és mivel 1990 júliusában maga nyilvánította ki az áremelés érdekében való összehangolt fellépésre irányuló szándékát.

136 Továbbá, még ha magából az EK 81. cikk (1) bekezdésének rendelkezéseiből következően az összehangolt magatartás a vállalkozások közötti megállapodáson kívül feltételezi az ennek megfelelő piaci magatartást, és e két tényező között fennálló okozati összefüggést (a Bíróság C-49/92. P. sz., Bizottság kontra Anic Partecipazioni ügyben 1999. július 8-án hozott ítéletének [EBHT 1999., I-4125. o.] 118. pontja és a fenti 115. pontban hivatkozott Hüls kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 161. pontja), feltételezni kell az ellenkező bizonyításáig, hogy az érdekelt gazdasági szereplőket terheli annak bizonyítása, hogy a megállapodásban részt vevő, a piacon tevékeny vállalkozások a versenytársaikkal kicserélt információkat figyelembe veszik a piaci magatartásuk meghatározásakor (a fent hivatkozott Bizottság kontra Anic Partecipazioni ügyben hozott ítélet 121. pontja és a fent hivatkozott Hüls kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 162. pontja). Fokozottan érvényes ez arra az esetre, ha az összehangolt magatartás – mint a jelen esetben is – rendszeres alapon és hosszú távon valósult meg, lévén, hogy a kartell 1986-ban indult.

137 A fentiekre tekintettel meg kell állapítani, hogy a Bizottság jogosan tekintette úgy a határozat 106. pontjában, hogy „legalábbis bizonyított [volt], hogy a felek az árakkal kapcsolatos információkat osztanak [osztottak] meg egymással, és 1989-ben és 1990-ben megvita[tták] az árakat", és hogy ebből a határozat 194. és azt követő pontjaiban a fent hivatkozott ítélkezési gyakorlatra alapítva arra következtetett, hogy a felperes a megállapodásban és/vagy az összehangolt magatartásban ebben az időszakban részt vett.

138 Annak meghatározása, hogy – amint arra a Bizottság a 106. pontban hivatkozik – a Nippon Soda 1990. november 7-i feljegyzése arra enged-e következtetni, hogy már 1990 nyarán sor került egy „első" áremelési kampányra, ebben a vonatkozásban nem bír jelentőséggel, mivel a Bizottság a kereseti kérelmeit nem erre a mellékesen – csupán valószínűként említett – körülményre alapítja. Végeredményben el kell

ismerni, hogy e feltételezés nem tekinthető alaptalannak, tekintettel arra, hogy egyrészt az említett feljegyzés a bevezetésben világosan kifejti, hogy a Rhône-Poulenc és a Degussa „ideges volt a javasolt második áremelést illetően", másrészt pedig a Degussa már 1990 júliusában kinyilvánította az áremelési szándékát, és ennek érdekében kapcsolatba lépett a Rhône-Poulenckel és a Nippon Sodával egy háromoldalú találkozó megszervezése céljával.

139 Ugyanakkor a felperes azon érve, miszerint a Rhône-Poulenc 2000. december 5-i kiegészítő nyilatkozatából az következik, hogy ez utóbbi és a Degussa képviselői első ízben 1990. június 10-én találkoztak, valamint hogy ez alkalommal határozták el a Nippon Sodával való kapcsolatfelvételt, éppen ezért ebben az időszakban nem létezett megállapodás vagy bármiféle terv folytatása, nem vonja kétségbe a Nippon Soda nyilatkozatait, sem pedig azon, ez utóbbi által benyújtott, 1990. május 5-i feljegyzést, amelyből az következik, hogy az üzemvezetők közötti találkozók a szóban forgó időszakban folytatódtak, és különösen, hogy a Nippon Soda, a Rhône-Poulenc és a Degussa közötti találkozóra 1989 augusztusában, míg egy másikra a Degussa és a Nippon Soda között került sor, 1989 őszén.

140 A Rhône-Poulenc 2000. december 5-i kiegészítő nyilatkozata, amelyre a felperes támaszkodik, ugyanis csupán azt említi meg, hogy H. és B. urak a Rhône-Poulenctől arra ösztönözték K. urat, aki 1990 áprilisában érkezett a vállalkozáshoz, hogy vegye fel a Degussánál a kapcsolatot R. asszonnyal annak érdekében, hogy ez utóbbinak B. úr utódjaként mutatkozzon be. Következésképpen az, hogy K. úr és R. asszony első ízben 1990. június 10-én találkoztak, nem jelenti azt, hogy a Rhône-Poulenc, a Degussa és a Nippon Soda közötti kapcsolat 1988 vége és a fenti időpont között megszakadt. Ugyanígy a szóban forgó nyilatkozatban szereplő egyetlen megjelölés, amely értelmében az 1990. június 10-i kétoldalú találkozó alkalmával a Rhône-Poulenc és a Degussa a Nippon Sodával való kapcsolat felvétele mellett határoztak annak érdekében, hogy a metioninárak zuhanását és a rendszeresebb találkozók tartásának lehetőségét megvitassák, nem enged arra következtetni, hogy ezek a vállalkozások minden kétoldalú vagy háromoldalú kapcsolatot megszakítottak a Sumitomónak a kartellből 1988 végén való kilépését követően.

Az 1990 nyarának végétől 1992 márciusáig terjedő időszakról

141 Az 1990 nyarának végétől 1992 márciusáig terjedő időszakot illetően elsősorban arra kell emlékeztetni, hogy a Rhône-Poulenc 1999. május 26-i nyilatkozata kétséget kizáróan kimondja, hogy a Degussa, a Rhône-Poulenc és a Nippon Soda Hongkongban találkozott 1990 nyarának végén a metioninár akkori csökkenésének megvitatása céljából, és ez alkalommal megegyeztek áraik 2,50-ről 2,80 USD/kg-ra való emelésében.

142 A Nippon Sodának a Szöulban, 1990. november 7-én megtartott, azon találkozóval kapcsolatos feljegyzése, amely tekintetében a Bizottság részéről felmerül a kérdés, hogy valójában nem ugyanazon találkozóról van-e szó, mint amelyet a Rhône-Poulenc a 2000. december 5-i kiegészítő nyilatkozatában az 1990. november 19-én megtartott találkozóként Hongkongba helyez, megemlíti, hogy a résztvevők a következő pontokban állapodtak meg: 1. a német márka (DEM) területén 1991 első harmadában hatályban lévő árak megtartása (tudniillik 5,10 DEM/kg); 2. egy kb. 10%-os áremelés meghirdetése ugyanezen a területen 1991 áprilisától kezdődő hatállyal; 3. általános áremelés egy második kampány keretében 1991 januárjától kezdve, és következésképpen 4. az árak kiigazítása az alacsony árszínvonalú területeken (különösen Kanadában) annak érdekében, hogy a viszonteladókat visszatartsák az ismételt kiviteltől. Ugyanakkor bizonyára sor került egy találkozóra 1991 áprilisa végén Európában annak érdekében, hogy az 1991 áprilisára és az ezt követő időszakra vonatkozó árakat megvitassák.

143 Ebből következik, hogy legkésőbb 1990 novemberében már létezett a találkozók résztvevőinek a meghatározott módokon történő áremelésre vonatkozó közös szándéka, ezért tehát úgy kell tekinteni, hogy közöttük létezett egy megállapodás.

144 Ebben a vonatkozásban a Nippon Soda feljegyzésének tartalmát nem vitató felperes arra alapított érve, hogy ez a feljegyzés ellenkezőleg azt bizonyítja, hogy a Degussa a Monsanto részvétele nélkül nem tervezett áremelést, nem fogadható el.

145 Egyrészt ebből a feljegyzésből és különösen a felperes által idézett iii. pontból („Úgy a Rhône-Poulencnek, mint a Degussának külön-külön fel kell vennie a kapcsolatot a Monsantóval, és meg kell kísérelnie ez utóbbit meggyőzni az áremelés második kampányához való csatlakozásról. Az 1991 januárjára és ezt követően tervezett áremelésre való felkészültség érdekében a Monsantóval megtartandó találkozókra 199[0] novemberében kell sort keríteni") ugyanis egyáltalán nem következik, hogy a Monsanto részvétele a megállapodás szükséges feltétele lett volna. A szóban forgó feljegyzés csupán megemlíti azt, hogy a Rhône-Poulencnek és a Degussának meg kellett kísérelnie a Monsanto rábírását a kartellben való részvételre, méghozzá az 1991 januárjára tervezett áremelést megelőzően, anélkül hogy megjelölné, hogy a megállapodások e részvétel hiányában megszűnnének. A tervezett lépések tehát inkább tűnnek úgy, mint amelyeket a megállapodás hatékonyságának elősegítésére szántak, és nem pedig a megállapodás feltételének.

146 Másrészt, feltéve akár, hogy ennek megemlítését úgy lehet érteni, mint amely feltételt szab a megállapodás végrehajtásának, ez nem változtat azon, hogy a felek között fennállt a metionin piaci árának emelésére vonatkozó közös szándék, és hogy ebből következően a versenyellenes megállapodás létrejött (lásd ebben a vonatkozásban a fenti 53. pontban hivatkozott Archer Daniels Midland és Archer Daniels Midland Ingredients kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 228. pontját). Ugyanakkor a megállapodás azon része, amely az alacsony árszínvonalú területeken az áraknak a viszonteladók ismételt kiviteltől való visszatartása érdekében való kiigazítására vonatkozik, a Monsanto bármiféle részvételétől független.

147 Ugyanakkor a felperes által felhozott azon állítólagos gyanújel, amely a Nippon Soda 1990. november 7-i feljegyzése tekintetében annak megállapítására irányul, hogy az nem eredeti, hanem fordítás, nemcsak hogy olyan merő feltételezésnek bizonyul, amelynek valóságtartalmát még bizonyítani sem tudta, hanem alkalmatlan arra, hogy e dokumentum bizonyító erejét kétségbe vonja, ezért mint megalapozatlant el kell utasítani.

148 Végül meg kell állapítani, hogy a felperes semmi esetre sem vitatja a Rhône-Poulencnek az 1999. május 26-i nyilatkozatában szereplő, és a Bizottság által az ellenkérelemben hivatkozott azon állítását, miszerint a Nippon Soda, a Degussa és a Rhône-Poulenc 1990 nyara végén Hongkongban megállapodtak az áraknak 2,50-ről 2,80 USD/kg-ra való emelésében.

149 Az 1990 novemberében megkötött megállapodást követő időszakot illetően a felperes ismételten azt állítja, hogy a Bizottság nem bizonyította a megállapodásban vagy az összehangolt magatartásban való részvételét az 1992 márciusáig terjedő időszakra nézve, mivel a találkozók, amelyekben való részvételét elismeri, véleménye szerint kizárólag a versenytársak bizalmának megerősítését célozták.

150 Ez a kijelentés nyilvánvalóan alaptalan. A felperes ugyanis nem veszi figyelembe azt, hogy, jóllehet – amint azt állítja – a Rhône-Poulenc 1999. május 26-i nyilatkozata valóban megemlíti, hogy az 1991-ben megkezdődött, negyedévente megrendezett találkozókra Európa és Ázsia különböző városaiban került sor, és a felek közötti bizalom megerősítését szolgálták, ugyanezen dokumentum hozzáteszi, hogy e találkozók alkalmával a részvevők „tárgyaltak a gyártásról, a kínai és ázsiai versenytársakról, a vevőkről és a fennálló szerződésekről", és hogy „a térségi alapon vagy országonként lebontott eladási számokat gyakran megosztották egymás között". Így, „jóllehet sohasem került sor a vevőkör felosztására, állandó erőfeszítéseket tettek az árak fenntartására". A Rhône-Poulenc 2000. december 5-i kiegészítő nyilatkozata ezt kiegészíti annak megjelölésével, hogy ezek a negyedévente megrendezett találkozók az árstratégiával és a gyártási kérdésekkel kapcsolatos információcserét tették lehetővé, és hogy a célárakat területenként állapították meg. Ugyanakkor az is szerepel itt, hogy amennyiben valamely résztvevő egy másik piaci versenytárs magatartásával kapcsolatban panaszt emel, a felek megkísérlik a nézeteltérés megoldását. Végül, a Rhône-Poulenc úgy összegzi, hogy az egyhangúlag elfogadott cél a radikális lépések, különösen az árak jelentős csökkentésének elkerülése volt.

151 Így a határozat 115–123. pontjában a fent említett dokumentumokra alapítva a Bizottság jogosan utasította el a határozat 125. pontjában a Degussa azon érvelését, amely szerint a versenyellenes célú találkozókon való részvétele az 1992. évet megelőzően nem bizonyított.

152 Igaz, hogy a határozat e találkozók időpontját és helyszínét illetően az 1991. évre nézve nem említ pontos adatokat. A Rhône-Poulencnek a felperes által nem vitatott nyilatkozatai azonban világosan kimondják, hogy a negyedévente tartott találkozók megrendezésére vonatkozó döntés már 1991 elején megszületett. Ugyanakkor úgy a Nippon Soda, mint a Degussa e találkozókat úgy tünteti fel, mint az 1991 óta egészen 1998-ig folytatott gyakorlatot. Következésképpen a felperes által történő csupán arra való hivatkozás, hogy az 1991 során megtartott kartelltalálkozók idejét vagy helyszínét illetően semmiféle pontos adatot nem lehetett megállapítani, nem elegendő azon következtetés levonásához, hogy a szóban forgó kartell tevékenysége ezen időszakban megszűnt, annál is inkább, mivel bizonyított, hogy 1990 végétől létezett egy megállapodás, és mivel a felperes nem vitatja, hogy 1992 márciusában részt vett egy megállapodásban.

153 Ugyanakkor emlékeztetni kell arra, hogy a jogsértés időtartamának közvetlen megállapítására alkalmas bizonyítékok hiányában a Bizottságnak legalább olyan bizonyítékokra kell hivatkoznia, amelyek az időben kellően közel álló tényekre vonatkoznak, és ezáltal ésszerűen elfogadható, hogy e jogsértés megszakítás nélkül folytatódott a meghatározott két időpont között (az Elsőfokú Bíróságnak a fenti 114. pontban hivatkozott Dunlop Slazenger kontra Bizottság ügyben hozott ítéletének 79. pontja, és a T-62/98. sz., Volkswagen kontra Bizottság ügyben 2000. július 6-án hozott ítéletének [EBHT 2000., II-2707. o.] 188. pontja). Tekintettel arra, hogy egyrészt a Bizottság helyesen állapította meg, hogy 1990 novemberében egy jogellenes megállapodás létezett, másrészt, a felperes nem vitatja a jogsértés 1992-től való megvalósulását, és végül, a Rhône-Poulenc és a Nippon Soda egybehangzó nyilatkozatai megemlítik az 1991 elejétől kezdve, negyedévente megtartott találkozókat, ezek a követelmények a jelen esetben kielégítettnek tekinthetők.

154 A fentiekből következik, hogy a Bizottság helyesen tekintette úgy, hogy a felperes 1988 vége és 1992 márciusa között egy megállapodásban és/vagy összehangolt magatartásban vett részt.

b) A jogsértés egyetlen és tartós jellegéről

155 Emlékeztetni kell arra, hogy az EK 81. cikk (1) bekezdésének megsértése nem csupán egyetlen elkülönült aktussal valósulhat meg, hanem egy cselekménysorral, sőt folytatólagos magatartással is. Ezt az értelmezést nem vonja kétségbe az, hogy e cselekménysor vagy folytatólagos magatartás egy vagy több tényezője önmagában és elkülönülten véve is alkalmas a szóban forgó rendelkezés megsértésére (lásd e tekintetben a fenti 136. pontban hivatkozott Bizottság kontra Anic Partecipazioni ügyben hozott ítélet 81. pontját). Amennyiben a különböző cselekmények a közös piacon az azonos versenyellenes cél miatt egy „egységes terv"-be illeszkednek, a Bizottság jogosult e cselekményekért való felelősséget a jogsértés egészében való részvétel függvényében megállapítani (a Bíróság C-204/00. P., C-205/00. P., C-211/00. P., C-213/00. P., C-217/00. P. és C-219/00. P. sz., Aalborg Portland és társai kontra Bizottság ügyben 2004. január 7-én hozott ítéletének [EBHT 2004., I-123. o.] 258. pontja).

156 Ugyanakkor emlékeztetni kell arra, hogy azon kartellek, amelyekben való részvételét a felperes az 1988 végét megelőző és 1992 márciusát követő időszakra nézve elismeri, az 1988-ban kilépett Sumitomo kivételével ugyanazokkal a résztvevőkkel és ugyanazon céllal működtek, mint azon kartell, amelyben a felperes 1988–1992 között részt vett, tudniillik az EGT-n belül, a metioninpiacon való árak fenntartása és emelése érdekében való összehangolt magatartás, illetve az árakkal, piacrészekkel és az eladás mértékével kapcsolatos információk cseréje.

157 Ebből következik, hogy a Bizottság jogosan állapította meg a határozat 206–212. pontjában, hogy a Degussa, a Rhône-Poulenc és a Nippon Soda részvételével elkövetett jogsértést egyetlen és tartós jellegűnek kell minősíteni.

158 A felperes arra alapított jogalapját tehát, hogy a jogsértés 1988 vége és 1992 márciusa között megszakadt, el kell utasítani.

B – *A jogsértés megszűnéséről*

1. A felek érvei

159 A felperes úgy értékeli, hogy a Bizottság nem tudta bizonyítani a kartellben való részvételét az 1997 őszét követő időszakra nézve, amikor a kartell megszűnt közvetlenül H. úrnak a Rhône-Poulenctől való távozását követően, mivel H. úr utódja, Z. úr úgy határozott, hogy a versenytársakkal minden kapcsolatot megszakít.

160 A kapcsolat újrafelvételét 1998 márciusában G. úr, a Rhône-Poulenc új vezérigazgatója csupán azon célból engedélyezte, hogy a kartellt megszüntessék, elkerülve ezáltal a piac jelentősebb zavarát.

161 Végül, a Degussa és a Rhône-Poulenc között az áremeléssel kapcsolatban létrejött megállapodás létezése nem teszi lehetővé az eredeti, a Degussát, a Rhône-Poulencet és a Nippon Sodát felölelő kartell tevékenysége folytatásának megállapítását.

162 A Bizottság úgy értékeli, hogy a felperesnek a határozat 180–185. pontjában szereplő állításaira vonatkozó bizonyítékok hiányával kapcsolatos kifogásai nem megalapozottak.

2. Az Elsőfokú Bíróság álláspontja

163 Elsősorban emlékeztetni kell arra, hogy amennyiben – amint arra a Bizottság a 180. pontban utal – H. úr 1997 őszén való távozása után az utódja, Z. úr ténylegesen elrendelte, hogy a Rhône-Poulenc minden kommunikációt szakítson meg a versenytársakkal, bizonyos, hogy 1998 márciusától kezdve Z. úr utódja, tudniillik G. úr a negyedévente megtartott találkozók megszüntetésének elrendelése mellett engedélyezte a versenytársakkal való kapcsolatok folytatását annak érdekében, hogy lehetővé váljon a „kíméletes leszállás", és hogy elkerülhető legyen a piacon való túlságos zavarkeltés.

164 Ugyanakkor az a megfontolás, miszerint – a Rhône-Poulenc vezérigazgatójának véleménye szerint, aki ugyan a találkozókon nem vett részt – a kartell résztvevői közötti kapcsolat célja a kartell kíméletes megszüntetésének lehetővé tétele volt, nemcsak hogy nem teszi lehetővé annak bizonyítását, hogy ez valóban így volt, sőt, ellenkezőleg, azt látszik alátámasztani, hogy a Rhône-Poulencnek és versenytársainak szándékában állt a megegyezésnek egy későbbi időpontig való folytatása, amikor végleg megszüntették volna a kartellt. Ezt egyébként megerősíti a G. úr engedélyét követően megtartott találkozók célja is, ami a következő vizsgálatok tárgyát képezi. Ugyanakkor maga a Rhône-Poulenc nyilatkozata értelmében végül is csak 1999 februárjában rendelte el az igazgatóság a versenytársakkal való kapcsolat végleges megszüntetését.

165 Az, hogy a Bizottság a negyedévente megtartott találkozók megszüntetésének lehetséges magyarázataként a határozat 181. pontjában azt vetette fel, hogy ezek a találkozók rendkívül szembetűnők voltak, és az amerikai versenyhatóságoknak ebben az időszakban a vitaminágazatban indított vizsgálatai miatt a leleplezés kockázatával jártak, ebben a vonatkozásban irreleváns. Ez a magyarázat ugyanis egyrészt csakis olyan feltételezésnek tekinthető, amelyre alapítva a Bizottság a felperessel szemben semmiféle következményt nem helyez kilátásba, másrészt pedig

egyáltalán nem érinti a Bizottság azon megállapításának helyességét, miszerint 1998 márciusától kezdve a versenytársakkal való kapcsolatot G. úr, a Rhône-Poulenc vezérigazgatója ismét engedélyezte.

166 Másodsorban, az Elsőfokú Bíróság megállapítja, hogy a felperes nem vitatja, hogy a következő, a határozat 179–184. pontjában említett találkozókra sor került:

Időpont	Helyszín	Résztvevők
1998 májusa	Frankfurt am Main vagy Düsseldorf	Degussa, Rhône-Poulenc, Nippon Soda
1998 nyár vége/ősz eleje	Heidelberg	Degussa, Rhône-Poulenc
1999. február 4.	Nancy	Degussa, Rhône-Poulenc
1999. február 4. (este)	Párizs	Nippon Soda, Rhône-Poulenc

167 Meg kell tehát állapítani, hogy az 1997 őszétől 1999 februárjáig terjedő időszakban a Degussa és a Rhône-Poulenc két alkalommal találkozott, első alkalommal 1998 nyara végén vagy ősz elején Heidelbergben, második alkalommal pedig 1999. február 4-én Nancyban. A Bizottság véleménye szerint a Degussa és a Rhône-Poulenc e két alkalommal megállapodott az árak emelésében és a célárak meghatározásában (3,20 USD/kg, azaz 5,30 DEM/kg).

168 A felperes ezeket kifejezetten nem vitatja, de azt állítja, hogy a Bizottság nem támaszkodhat erre annak bizonyításakor, hogy ez korábbi, három résztvevővel bíró (Degussa, Rhône-Poulenc és Nippon Soda) kartell folytatásának tekinthető.

169 Ez az érvelés nem fogadható el.

170 Amint arra a Bizottság helyesen hivatkozik, a Rhône-Poulenc nyilatkozataiból ugyanis az következik, hogy a kétoldalú, többek között telefonon való kapcsolattartás egyrészről a Rhône-Poulenc és a Degussa között, másrészről pedig a Rhône-Poulenc és a Nippon Soda között zajlottak, az 1998 áprilisától 1999. február 4-ig terjedő időszakban.

171 Ugyanakkor ezekben a felperes által is mellékelten benyújtott nyilatkozatokban a Nippon Soda megjelöli különösen, hogy a Rhône-Poulenc képviselőjével egy párizsi vacsora alkalmával 1998 októberében, illetve a Degussa képviselőivel, első alkalommal Frankfurt am Mainban 1998 októberében, második alkalommal pedig Tokióban 1998 őszén találkozott. A Nippon Soda véleménye szerint e találkozók célja a résztvevők számára a piaci feltételek és az ártendenciák megvitatásának lehetővé tétele volt. Ugyanakkor, továbbra is ezen dokumentumok értelmében a Rhône-Poulenc és a Nippon Soda Párizsban, 1999. február 4-én találkozott, még ugyanazon az estén, amikor a Degussa és a Rhône-Poulenc közötti találkozóra Nancyban sor került, és ez alkalommal tárgyaltak a metioninpiaci keresletről és viszonyokról (a határozat 183. pontja).

172 Végül, a felperes azt sem vitatja, hogy sor került egy háromoldalú találkozóra 1998 májusában (amelyet a Rhône-Poulenc Frankfurt am Mainba, míg a Nippon Soda Düsseldorfba helyez), amely során a Rhône-Poulencnek a felperes által nem vitatott nyilatkozatai értelmében a Nippon Soda kijelentette, hogy minden áremelést követne.

173 A fentiekből következik, hogy a felperes nem állíthatja azt, hogy a Bizottság nem bizonyította jogilag megkövetelt módon a Nippon Sodának e megállapodásban való részvételét az 1997 ősze és 1999 februárja közötti időszak tekintetében. Meg kell állapítani, amint arra a határozat 184. pontja hivatkozik, hogy ezen időszakban ugyanis a kartell három résztvevője végig fenntartotta a kétoldalú kapcsolatokat. Úgy

a Rhône-Poulenc, mint a felperes fenntartották a kapcsolatot a Nippon Sodával a piaci viszonyok és az árszínvonal megtárgyalása érdekében, és a Nippon Soda jelezte az áremelésekbe való elvi beleegyezését az 1998 májusában megtartott, utolsó háromtagú találkozó alkalmával. E feltételek mellett csupán az, hogy e három társaság háromoldalú találkozójára e háromtagú találkozót követően nem került sor, nyilvánvalóan nem enged arra következtetni, hogy a kartell ebben az időszakban megszűnt.

174 Ebben a vonatkozásban a felperes azon érvelése, miszerint a határozat 184. pontjából az következik, hogy a Bizottság az indokolását arra az egyszerű vélelemre alapította, hogy a kétoldalú kapcsolatokat az 1998 májusában megtartott találkozót követően fenntartották, nyilvánvalóan alaptalan. A 182–184. pontból az következik ugyanis, hogy a Bizottság a Rhône-Poulenc és a Nippon Soda egybehangzó nyilatkozatai alapján bebizonyította a fentiekben részletezett kapcsolatok fennállását. Az egyetlen feltételezés, amelyre a Bizottság a 184. pontban hivatkozik, azon háromtagú találkozó meghatározására vonatkozik, amely során a résztvevők elhatározták a háromoldalú kapcsolatok megszüntetését, ami egyáltalán nem érinti e megállapítások helyességét.

175 Mindenesetre, még ha nem is lenne bizonyítható a Nippon Soda 1997 őszét követő részvétele a kartellben, ez nem változtatna azon, hogy a Rhône-Poulenc 2000. december 5-i azon kiegészítő nyilatkozatából következően, amelynek bizonyító erejét a felperes nem tudta kétségbe vonni, a Rhône-Poulenc és a felperes két találkozón vett részt, amelyek közül az egyikre 1998 nyara végén vagy ősze elején Heidelbergben került sor, míg a másikra 1999. február 4-én Nancyban, amelyek során megállapodtak a célárakban és az áremelésekben. Ugyanakkor a Nippon Sodának a korábbi kartellből való feltételezett kilépése sem a találkozók nyilvánvalóan versenyellenes jellegét, sem pedig azt nem érinti, hogy ezek a fenti 155. pontban hivatkozott ítélkezési gyakorlat értelmében a korábbi kartell folytatásának tekinthetők.

176 A fentiekből következik, hogy a felperesnek a jogsértés megszűnésének a Bizottság által meghatározott időpontjával kapcsolatos jogalapját el kell utasítani.

C – *A kartell felfüggesztéséről*

177 A felperes másodsorban azt állítja, hogy arra az esetre, ha a jogsértést egyetlen és tartós jellegűnek tekintenék, a Bizottságnak figyelembe kellett volna vennie legalább azt, hogy a jogsértés 1988 vége és 1992 márciusa között, illetve 1997 őszét követően függőben maradt az úgynevezett „előszigetelt csövek"-ügyben kimondottak mintájára (az EK-Szerződés 85. cikke alkalmazására vonatkozó eljárásban (IV/35.691/E-4 – „előszigetelt csövek"-ügy) 1998. október 21-én hozott 1999/60/EK bizottsági határozat (HL 1999. L 24., 1. o.).

178 Ebben a vonatkozásban először is megjegyzendő, hogy ez a jogalap egyáltalán nem releváns, mivel az 1997 őszét követő időszakra vonatkozik. A kartell felfüggesztése ugyanis csakis akkor ismerhető el, ha bebizonyosodik, hogy az adott – jóllehet egyetlen és tartós – jogsértést egy rövid időszak során olyan zavarok érik, ami miatt ez az időszak nem számítható bele a jogsértés teljes időtartamába, feltéve hogy a kartell ezt követően teljes mértékben folytatódik. Ez a módszer így lehetővé teszi az egyetlen és tartós jogsértés fogalma alkalmazásának és a jogsértés időtartamának pontosságához fűződő követelmények, illetve ebből fakadóan – feltéve, hogy a bírság összegének kiszámítása ez utóbbi feltétel függvénye – a bírság arányosságának összeegyeztetését.

179 Ugyanakkor a felperes azt állítja, hogy a kartell 1997 ősze és 1999. február 4., vagyis a Bizottság által a jogsértés végeként meghatározott időpont között függőben maradt. Ez az érvelés tehát lényegében visszatér a jogsértés megszűnése időpontjának vitatásához, és ebből fakadóan a felperesnek az erre vonatkozó állításaihoz. A felperesnek a kartell 1997 őszét követő felfüggesztésére vonatkozó jogalapját következésképpen azon, a fenti 163–167. pontban kifejtett indokok alapján el kell utasítani, amelyből az következik, hogy az 1998 májusában megtartott, utolsó háromtagú találkozót követően a Nippon Soda, a Rhône-Poulenc és a felperes közötti kétoldalú kapcsolatok 1999. február 4-ig fennmaradtak.

180 Az 1998 végétől 1992 márciusáig terjedő időszakot illetően felidézendő, hogy a Bizottság határozathozatali gyakorlata nem képezi a versenyügyekben kiszabott bírságokra vonatkozó jogi hátteret (lásd különösen a fenti 80. pontban hivatkozott Scandinavian Airlines System kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 87. pontját és a hivatkozott ítélkezési gyakorlatot). Ugyanakkor meg kell állapítani, hogy a fenti 58. pontban hivatkozott Lögstör Rör kontra Bizottság ügyben hozott ítéletben (59–65. pont) az Elsőfokú Bíróság beérte az arra való hivatkozással, hogy a Bizottság az „előszigetelt csövek"-ügyben hozott határozatában maga fogadta el és vette figyelembe azt, hogy a kartell 1993 októberétől 1994 márciusáig függőben maradt, és hogy ezáltal – az ügy felperesének állításával ellentétben – a Bizottság nem vonta felelősségre a versenyellenes tevékenységben való részvételért erre az időszakra nézve.

181 Ebből következően az, hogy a Bizottság az „előszigetelt csövek"-ügyben figyelembe vette, hogy véleménye szerint a kartell függőben maradt, önmagában nem elegendő a határozat jogellenességének bizonyításához csupán amiatt, mert a Bizottság ebben az ügyben nem ugyanígy járt el.

182 Továbbá a jelen ügyet meg kell különböztetni a felperes által hivatkozott „előszigetelt csövek"-ügytől. Ez utóbbi ügyben ugyanis a Bizottság valóban úgy értékelte határozata 152. pontjában, hogy az 1993 októberétől 1994 márciusáig terjedő hat hónapos időszakban az egyetlen és tartós jogsértésnek minősülő kartell függőben maradt. Ebben a vonatkozásban figyelembe vette egyrészt azt, hogy a gyártók „árháború" kirobbanását jelentették ki, és hogy a fő piacokon az árszínvonal ténylegesen 20%-kal csökkent, másrészt pedig, hogy – jóllehet a gyártók ebben az időszakban folytatták a kétoldalú vagy háromoldalú találkozókat – a Tarco által benyújtott és a Lögstör által elutasított kártérítés iránti kérelmen kívül semmi részlet nem állt rendelkezésre e találkozók célját illetően (52. pont).

183 A jelen ügyben, még ha igaz is, hogy a Nippon Soda 1990. május 5-i feljegyzéséből következően a Degussa átmenetileg csökkentette a metioninárakat, az „előszigetelt

csövek"-ügyhöz való hasonlóság nem léphet túl ennek megállapításán. Az ez utóbbi ügyben előállt helyzettel ellentétben a Bizottság a jelen ügyben rendelkezett arra vonatkozó bizonyítékokkal, hogy – jóllehet a kartell résztvevőinek nem sikerült legalábbis 1990 novembere előtt az áremelésben megállapodniuk – az 1988 vége és 1990 novembere között megtartott találkozók célja, amelyeken a felperes is részt vett, amint az korábban megállapításra került, a Monsanto piacra lépése elleni közös fellépésben való megegyezés, illetve ez utóbbi tevékenységére, valamint a metionin eladási volumenére és árára vonatkozó információk cseréje volt.

184 Ugyanakkor, az „előszigetelt csövek"-ügyben megállapítottakkal ellentétben, a Rhône-Poulenc 1999. május 26-i nyilatkozatából az következik, hogy 1989 nyarától fogva a metioninár zuhanása nem annak tudható be, hogy a kartell résztvevői egymás között helyreállították a szabad versenyt, hanem a Monsanto és az MHA piacra való lépésének, illetve a kereslet általános csökkenésének. Ugyanígy a Nippon Soda 1990. december 5-i feljegyzéséből következik, hogy első alkalommal pontosan a vevőknek a Monsantótól való visszaszerzése érdekében csökkentette a Degussa az árait, majd ezt követően javasolta a kartell résztvevőinek az áremelések 1990 júliusában való bevezetését, mivel a Monsanto maga is 1990 júliusára jelentette be az áremelést.

185 Végül, a korábban megállapított módon, a Bizottság helyesen állapította meg, hogy áremelésre vonatkozó megállapodás jött létre 1990 nyár végén és/vagy novemberében, amelyet a piaci információk cseréjére és a célárak meghatározására sort kerítő, negyedévente megrendezett találkozók követtek.

186 A Bizottság által felhozott bizonyítékokra tekintettel tehát a felperes arra alapított jogalapját, hogy a jogsértés 1988–1992 között legalábbis függőben maradt, mint megalapozatlant, el kell utasítani. Ez a megállapítás azonban nem érinti a

jogsértésnek az ebben az időszakban a piacra gyakorolt tényleges hatásainak kérdését.

187 A fenti megfontolások összességéből az következik, hogy a második jogalapot teljes egészében el kell utasítani.

III – *A mérlegelési hibára, jogban való és ténybeli tévedésre, valamint az arányosság, az egyenlő bánásmód, a büntetések visszaható hatályának tilalma elvének, illetve a bírság összegének megállapításakor fennálló indokolási kötelezettség megsértésére alapított harmadik jogalapról*

188 A harmadik jogalap lényegében négy részre tagolódik, egyenként a jogsértés súlyára, a bírságnak a kellően elrettentő hatás biztosítása érdekében való emelésére, a felperes együttműködésére és a büntetések visszaható hatálya tilalmának megsértésére vonatkozóan.

A – *A jogsértés súlyáról*

189 A felperes lényegében három jogalapra hivatkozik, elsőként a jogsértés súlyának meghatározása indokolásának hiányára, másodsorban az érintett földrajzi piac méretére vonatkozó mérlegelési hibára, harmadsorban pedig a jogsértés piacra gyakorolt hatására vonatkozó mérlegelési hibára alapítva.

1. A jogsértés súlyának indokolásáról

a) A felek érvei

190 A felperes lényegében azzal érvel, hogy a Bizottságnak a jogsértés különösen súlyos jellegére vonatkozó mérlegelése nem kellően indokolt, különösen azt illetően, hogy a bírság alapösszege, vagyis 35 millió euró, magasabb, mint az iránymutatásnak a különösen súlyosnak minősülő jogsértések tekintetében meghatározott minimumösszege, azaz 20 millió euró. Különösen azt állítja, hogy a büntetések törvényessége elvének értelmében a Bizottságnak a jogsértés különösen súlyossá minősítése, illetve az említett alapösszeg megállapítása érdekében elfogadott különböző tényezőket kellett volna súlyoznia.

191 A Bizottság úgy értékeli, hogy e jogalap megalapozatlan.

b) Az Elsőfokú Bíróság álláspontja

192 Az állandó ítélkezési gyakorlatból következik, hogy az egyedi határozat indokolásának világosan és egyértelműen tükröznie kell a jogi aktust elfogadó intézmény érvelését oly módon, hogy lehetővé tegye az érdekeltek számára az elfogadott intézkedés igazolásának megismerését, illetve a hatáskörrel rendelkező bíróság számára a felülvizsgálat gyakorlását. Az indokolási kötelezettséget az adott ügy körülményeire tekintettel kell értékelni. Nem kötelező, hogy az indokolás megjelölje az összes vonatkozó ténybeli és jogi elemet, amennyiben azt a kérdést, hogy egy jogi aktus indokolása megfelel-e az EK 253. cikk követelményeinek nem csupán szövegezése, hanem a szövegkörnyezete, valamint az érintett témára vonatkozó jogi szabályok egésze alapján kell megítélni (a Bíróság C-367/95. P. sz., Bizottság kontra Sytraval és Brink's France ügyben 1998. április 2-án hozott ítéletének [EBHT 1998., I-1719. o.] 63. pontja).

193 Különösen a Bizottság által a közösségi versenyjogi jogsértések esetén kiszabott bírság összegének kiszámítását illetően felidézendő, hogy az ítélkezés gyakorlat értelmében az indokolási kötelezettségnek a lényeges alaki követelményekben megnyilvánuló követelményét kielégíti, ha a Bizottság a határozatában megjelöli azon mérlegelési tényezőket, amelyek számára lehetővé tették a jogsértés súlyának és időtartamának megállapítását (a Bíróság C-291/98. P. sz., Sarrió kontra Bizottság ügyben 2000. november 16-án hozott ítéletének [EBHT 2000., I-9991. o.] 73. pontja). Ugyanakkor, az indokolási kötelezettség kiterjedését arra tekintettel kell meghatározni, hogy a jogsértés súlyát számos tényező függvényében kell megállapítani, anélkül azonban, hogy a feltételek kötelező vagy kimerítő listáját kötelezően figyelembe kellene venni (a fenti 45. pontban hivatkozott SPO és társai kontra Bizottság ügyben hozott végzés 54. pontja; az Elsőfokú Bíróságnak a fenti 46. pontban hivatkozott LR AF 1998 kontra Bizottság ügyben hozott ítéletének 378. pontja, és a T-191/98., T-212/98–T-214/98. sz., Atlantic Container Line és társai kontra Bizottság ügyben 2003. szeptember 30-án hozott ítéletének [EBHT 2003., II-3275. o.] 1532. pontja).

194 Emlékeztetni kell arra továbbá, hogy az indokolási kötelezettség a Bizottságot határozatában nem a bírság kiszámításának módjára vonatkozó számszerű tényezők, hanem csakis azon mérlegelési tényezők megjelölésére kötelezi, amelyek lehetővé tették számára a jogsértés súlyának és időtartamának meghatározását (a fenti 193. pontban hivatkozott Sarrió kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 73. és 76. pontja, illetve a fenti 193. pontban hivatkozott Atlantic Container Line és társai kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 1558. pontja).

195 Ugyanakkor a jelen ügyben meg kell állapítani, hogy a Bizottság először is a 271–275. pontban kifejtette, hogy mivel a jogsértés piac felosztásában és az ár meghatározásában állt, amelyek mindketten a verseny fő tényezői, az jellegénél fogva különösen súlyosnak minősül. A Bizottság ezt követően a 276–291. pontban megjelölte azon indokokat, amelyek alapján úgy értékelte, hogy a jogsértés tényleges hatást gyakorolt a piacra. Majd a Bizottság a 292. pontban arra hivatkozott, hogy az érintett földrajzi piac a Közösség egészére, illetve a létrehozását követően az EGT egészére kiterjed. Végül a 294–300. pontban kifejtette, figyelembe kell venni, hogy a vállalkozások milyen tényleges gazdasági lehetőségekkel rendelkeznek ahhoz, hogy a versenyben jelentős kárt okozzanak, és így, a kartell résztvevőinek piaci részesedésére tekintettel, a vállalkozások két csoportját kell megkülönböztetni: az első a Degussát és a Rhône-Poulencet tartalmazza, míg a második a Nippon Sodát. A

Bizottság ebből végül arra következtetett a 302. pontban, hogy a bírság alapösszegét a jogsértés súlya függvényében a Degussa és a Rhône-Poulenc tekintetében 35 millió euróban, míg a Nippon Soda tekintetében 8 millió euróban kell meghatározni.

196 A kartellnek a 79–185. pontban bemutatott működését leíró tényezőkre tekintettel meg kell tehát állapítani, hogy a Bizottság jogilag megkövetelt módon fejtette ki azon indokokat, amelyek véleménye szerint igazolják a jogsértés „különösen súlyos" minősítését. A fenti 193. és 194. pontban hivatkozott ítélkezési gyakorlat értelmében ugyanis az indokolási kötelezettség a Bizottságra nem rója azt, hogy a jogsértés súlyának meghatározásakor figyelembe vett feltételek aritmetikai súlyozását meghatározza. A felperes azon érvét, miszerint a Bizottság, mivel nem jelölte meg az ebben a vonatkozásban elfogadott feltételek, vagyis a jogsértés jellegének, az érintett földrajzi piac méretének és a piacra gyakorolt tényleges hatásának súlyozását, megsértette a törvényesség elvét, amelynek egyik kifejeződése az indokolási kötelezettség, tehát el kell utasítani.

197 Végül a felperes azon érvét illetően, miszerint a határozat nem említi az iránymutatás által a különösen súlyos jogsértések tekintetében meghatározott minimumösszegnél nagyobb összeg meghatározását igazoló indokokat, felidézendő, hogy az említett iránymutatás 1. A. pontjának harmadik francia bekezdése értelmében, amelynek törvényességét a felperes nem vitatja, a különösen súlyosnak minősülő jogsértés esetén kiszabható „valószínű" bírság alapösszege „20 millió [euró] felett" helyezkedik el. A Bizottság tehát a bírságkiszabás terén fennálló széles mérlegelési jogkörének megfelelően fenn kívánta tartani annak lehetőségét, hogy ezen összegnél magasabb alapösszeget állapítson meg az egyes ügyek körülményeire tekintettel. Ezen feltételek mellett nem várható el tőle, hogy a 20 millió eurót meghaladó mértékű alapösszeg megállapítása alapjául szolgáló sajátos indokokat kifejtse, mivel a határozata jogilag megkövetelt módon tükrözi az alapösszegnek a szóban forgó határozatban meghatározott mértékben való megállapítását önmagában igazoló indokait. Ugyanakkor, amint a fenti 196. pontból következik, úgy kell tekinteni, hogy a Bizottság jogilag megkövetelt módon fejtette ki azon tényezőket, amelyek véleménye szerint igazolják a bírság alapösszegének, a jogsértés súlya függvényében, 35 millió euróban való megállapítását.

198 A felperesnek a jogsértés különösen súlyos minősítése, és a bírság alapösszegének a jogsértés súlya függvényében 35 millió euróban való megállapítása indokolásának hiányára alapított jogalapját tehát, mint megalapozatlant, el kell utasítani.

2. Az érintett földrajzi piac méretéről

a) A felek érvei

199 A felperes azt állítja, hogy a Bizottság ellenkérelmében foglalt állításával szemben a határozat egyes rendelkezéseiből hallgatólagosan következik, hogy a kartellt világméretűnek tekintették. A Bizottság ugyanis többek között azt mondta, hogy az áremeléseket „minden térségre és minden országra nézve" megtárgyalták (128. pont), és a határozat egészében hivatkozik a világ EGT-n kívüli más térségeire (138., 139., 155. és 158. pont). Ugyanakkor, egyrészt ezt a megállapítást egyáltalán nem támasztják alá a bizonyítékok. Másrészt, elfogadva azt, hogy a jogsértés hatása világszintű volt, a Bizottság megsértette a *ne bis in idem* elvet, és a kartell hatásának aránytalan értékeléséhez jutott.

200 A Bizottság úgy értékeli, hogy ez az érvelés megalapozatlan.

b) Az Elsőfokú Bíróság álláspontja

201 Az Elsőfokú Bíróság arra hivatkozik, hogy még ha a határozat egyes szakaszai röviden meg is említik az Európán kívüli országokra vonatkozó tárgyalásokat (lásd

különösen a 87., 138. és 139. pontot), a határozat 2. pontjából világosan következik, hogy a Bizottság a jogsértés megállapítását az EGT egészére korlátozta. Ezt a 292. pont is megerősíti az érintett földrajzi piac méretének vizsgálatakor.

202 Helytelen tehát a felperes azon állítása, hogy a Bizottság a kartell hatását világméretűnek tekintette. Mindenesetre, még ha ez így is volt, meg kell jegyezni, hogy a bírság összegének a 268–312. pontban kifejtett megállapítása során a Bizottság egyáltalán nem vette figyelembe a kartell esetleges világméretű hatását, mivel a fent hivatkozott néhány tényező, amely e hatást alátámasztaná, csakis mellékesen szerepel a kartell működését leíró részben (79–185. pont). Ellenkezőleg, különösen a 272., 275 és 293. pontból, illetve magából „a jogsértésnek az EGT metioninpiacára gyakorolt tényleges hatásá"-ra vonatkozó rovatból az következik, hogy a jogsértésnek csakis a közös piaccal, illetve a létrejöttét követően az EGT-vel kapcsolatos jellemzőit vette figyelembe a bírság összegének megállapításakor.

203 Meg kell tehát állapítani, hogy a Bizottság a felperes állításával ellentétben nem fogadott el a kartell állítólagos világméretére alapított súlyosító körülményeket. A jelen jogalapot tehát el kell utasítani.

3. A jogsértés piacra gyakorolt hatásának mérlegeléséről

a) A felek érvei

204 A felperes véleménye szerint a Bizottság nem bizonyította jogilag megkövetelt módon, hogy a jogsértés ténylegesen milyen hatást gyakorolt a piacra.

205 Felhívja a figyelmet arra, hogy a kartell semmiféle áremelési mechanizmust nem fogadott el, és hogy csakis a célárakat határozta meg. Ugyanígy, semmiféle, a kvóták, a mennyiségek vagy a vevőkör felosztására vonatkozó mechanizmus, sem pedig a célárak tiszteletben tartását biztosító ellenőrzési és kártérítési mechanizmus nem létezett.

206 A felperes azt is hangsúlyozza, hogy a Bizottság, jóllehet hivatkozik arra, hogy a Novus kartellben való részvételének hiánya megakadályozta a célárak elérését (276. és azt követő pontok), és hogy a jogsértés ellenére az árak 1992–1997 között csökkentek (287. és azt követő pontok), helytelenül úgy értékelte, hogy ezek a körülmények nem bizonyítják, hogy a megállapodások végrehajtása nem befolyásolta a metioninpiaci árak struktúráját és ingadozását, és így tévesen értékelte a jogsértés piacra gyakorolt tényleges hatásait.

207 Mivel megelégedett a jogsértés piacra gyakorolt hatásának megállapításával, a Bizottság megsértette az iránymutatást, amely a jogsértések súlya szerinti kategóriáira vonatkozóan az 1. A. pont harmadik francia bekezdésében előírja, hogy „[e]zeken a kategóriákon belül – és főleg a súlyos és különösen súlyos jogsértések esetében – a bírság javasolt mértéke lehetővé fogja tenni a vállalkozások differenciált kezelését az elkövetett jogsértés jellege szerint". Ugyanígy, jóllehet elismeri, hogy a jogsértés tényállása összetett, mivel az évek során alkalmazkodott a tényeges piaci helyzethez, a Bizottság ezen összetett tényállás tényleges hatásait egyáltalán nem differenciálta.

208 A kartell tényleges hatása bizonyításának elmulasztásával a Bizottság nem tartotta tiszteletben a bizonyítási teherre vonatkozó követelményeket. A felperes hangsúlyozza ugyanis, hogy a határozat 287. pontjában a Bizottság megjelöli, hogy a részt vevő vállalkozások nem bizonyították, hogy a megállapodás végrehajtása a metioninpiaci árak meghatározását és ingadozását nem befolyásolta. Ugyanakkor éppen a Bizottság feladata mind a jogsértés hatása mértékének, mind pedig maga a jogsértés megvalósulásának bizonyítása (a fenti 115. pontban hivatkozott Hüls kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 154. pontja és a fenti 101. pontban hivatkozott Baustahlgewebe kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 58. pontja). Következésképp-

pen, mivel a Bizottság a felperes véleménye szerint nem bizonyította a jogsértés piacra gyakorolt tényleges hatásának mértékét, úgy kell tekinteni, hogy ez a hatás nem létezett, és éppen ezért a bírság összegének kevesebbnek kellett volna lennie. E feltételek mellett a felperes úgy értékeli, hogy csakis a különösen súlyos jogsértések tekintetében meghatározott minimumösszeget, vagyis 20 millió eurót kellett volna megállapítani.

209 A Bizottság úgy értékeli, hogy ez az érvelés megalapozatlan.

210 Elsősorban arra hívja fel a figyelmet, hogy a határozatnak a jogsértés tényleges hatására vonatkozó részében egyáltalán nem állította azt, hogy létezett volna akár áremelési, akár pedig a kvóták, a mennyiségek vagy a vevőkör felosztására vonatkozó, vagy akár a célárak tiszteletben tartását biztosító ellenőrzési és elszámolási mechanizmus, ily módon a felperes erre vonatkozó érveit tárgytalannak kell tekinteni.

211 Majd azzal érvel, hogy a piacra gyakorolt tényleges hatáson kívül figyelembe vette a jogsértés jellegét és az érintett földrajzi piac méretét, amelyeket a felperes nem vitat.

212 Továbbá felidézi, hogy a versenyellenes megállapodásokat végrehajtották, és hogy az irányárakat általában a szaksajtó csatornáin keresztül tudatták a vevőkkel. Ugyanakkor, az ilyen közlés szükségszerűen hatást gyakorol a piacra (az Elsőfokú Bíróság T-308/94. sz., Cascades kontra Bizottság ügyben 1998. május 14-én hozott ítéletének [EBHT 1998., II-925. o.] 177. pontja). A résztvevőknek a Monsanto piacon való megjelenését követő árzuhanás és a kereslet csökkenésének visszafordítása érdekében tett erőfeszítéseit siker koronázta.

213 A Bizottság ebből azt a következtetést vonja le, hogy a kartell a piacra gyakorolt tényleges, értékelhető hatásához nem férhet kétség, jóllehet meghatározhatatlan, hogy mennyiben térnek el a tényleges árak azon áraktól, amelyek a megegyezés hiányában érvényesülnének. Az iránymutatás ugyanis azt mondja ki, hogy a Bizottság a jogsértésnek a piacra gyakorolt hatását veszi figyelembe, nem pedig e hatás mértékét.

b) Az Elsőfokú Bíróság álláspontja

214 Mindenekelőtt arra kell emlékeztetni, hogy jóllehet a Bizottság kifejezetten nem hivatkozott a határozatban az iránymutatásra, azonban az abban megfogalmazott számítási módszert alkalmazva állapította meg a felperesre kiszabott bírság összegét.

215 Ugyanakkor, az iránymutatás értelmében (1. A. pont első francia bekezdése) „[a] jogsértés súlyának megállapításánál figyelembe kell venni a jogsértés [...] piacra gyakorolt tényleges hatását, ha ez a hatás mérhető [...]".

216 Ugyanígy, az ítélkezési gyakorlat értelmében a Bizottság köteles ezt a hatást megvizsgálni, amennyiben az mérhetőnek tűnik (a fenti 53. pontban hivatkozott Archer Daniels Midland és Archer Daniels Midland Ingredients kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 143. pontja).

217 Ebben az összefüggésben támaszkodott a Bizottság arra, hogy a jogsértés véleménye szerint tényleges hatást gyakorolt az EGT-n belül a metioninpiacra (276–291. pont).

218 Elsősorban úgy tekintendő, hogy a jelen ügyben a Bizottság a jogsértés hatásaival kapcsolatos mérlegelésének felülvizsgálata érdekében elegendő a kartell árakra gyakorolt hatására vonatkozó értékelését megvizsgálni.

219 Egyrészt ugyanis megjegyzendő, hogy jóllehet a Bizottság a jogsértést úgy írta le, mint az árfenntartást vagy áremelést célzó kartellt, amely keretében az eladás mennyiségére és a piacrészekre vonatkozó információkat cseréltek, a jogsértés piacra gyakorolt hatását csakis az árakra gyakorolt hatást figyelembe véve értékelte. Másrészt, a kartell árakra gyakorolt hatásának vizsgálata mindazonáltal lehetővé teszi annak mérlegelését is, hogy az eladás mennyiségével és a piaci részesedéssel kapcsolatos információcsere célkitűzései megvalósultak-e, tekintettel arra, hogy ez az információcsere pontosan annak lehetővé tételére irányult, hogy a kartell az árak tekintetében hatékonyan alkalmazható legyen (lásd ebben a vonatkozásban a fenti 53. pontban hivatkozott Archer Daniels Midland és Archer Daniels Midland Ingredients kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 148. pontját és az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlatot).

220 Ugyanakkor, a felperes azon érvelésére válaszképpen, miszerint az áremelésre, a mennyiségek vagy a vevőkör felosztására, az ellenőrzésre és az elszámolásra vonatkozó mechanizmus – a Bizottság által a jelen jogalap keretében nem vitatott – hiánya bizonyítja a jogsértés piacra gyakorolt tényleges hatásának hiányát, emlékeztetni kell arra, hogy amennyiben e mechanizmusok hiánya magyarázatot szolgáltathat a jogsértés árakra gyakorolt tényleges hatásának hiányára, feltéve hogy ez a hiányt megállapítható, nem teszi lehetővé azonban annak vélelmezését, hogy a jogsértésnek nem volt ilyen hatása. Következésképpen meg kell vizsgálni a Bizottság által felhozott, e hatás létezésének bizonyítását szolgáló tényezőket.

221 Ebben a vonatkozásban a Bizottság úgy véli, hogy a kartell egész fennállása alatt a kartell tagjainak sikerült az árakat magasabb színvonalon tartaniuk, mint amelyeket a jogellenes megállapodás hiányában alkalmaztak volna (289. pont).

222 Ugyanakkor emlékeztetni kell arra, hogy a jogsértés súlyának megállapításakor figyelembe kell venni többek között a büntetni rendelt magatartás jogszabályi és gazdasági kereteit (a fenti 101. pontban hivatkozott Suiker Unie és társai kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 612. pontja és a fenti 45. pontban hivatkozott Ferriere Nord kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 38. pontja). Az ítélkezési gyakorlatból következik, hogy valamely jogsértés piacra gyakorolt tényleges hatásának értékelése érdekében a Bizottságnak hivatkoznia kell a jogsértés hiányában szokásos esetben fennálló a szabad versenyre (lásd e tekintetben a fenti hivatkozott Suiker Unie és társai kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 619. és 620. pontját; az Elsőfokú Bíróság T-347/94. sz., Mayr-Melnhof kontra Bizottság ügyben 1998. május 14-én hozott ítéletének [EBHT 1998., II-1751. o.] 235. pontját és a T-141/94. sz., Thyssen Stahl kontra Bizottság ügyben 1999. március 11-én hozott ítéletének [EBHT 1999., II-347. o.] 645. pontját).

223 Ebből következik, hogy az árkartell esetében a Bizottság azon megállapítása, hogy a megállapodások az érintett vállalkozások számára lehetővé tették a magasabb tranzakciós árszínvonalat elérését, mint amely a kartell hiányában érvényesült volna, felhatalmazza a Bizottságot arra, hogy a bírság összegének megállapításakor figyelembe vegye a jogsértés piacra gyakorolt ártalmas hatásainak jelentőségét, és hogy ezáltal a bírságot a jogsértés súlyára tekintettel magasabb összegben határozza meg, mint azt tenné e megállapítás hiányában.

224 Ezen értékelés keretében a Bizottságnak figyelembe kell vennie az érintett piac minden objektív feltételét, tekintettel az irányadó gazdasági és esetlegesen jogszabályi keretekre. Figyelembe kell venni adott esetben az olyan „objektív gazdasági tényezők" létezését, amelyek arra engednek következtetni, hogy a „szabad verseny" keretében az árszínvonal nem az érvényben lévő árakéval azonos módon alakult volna (a fenti 212. pontban hivatkozott Cascades kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 183. és 184. pontja, illetve a fenti 222. pontban hivatkozott Mayr-Melnhof kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 234. és 235. pontja).

225 A jelen ügyben a Bizottság a kartellnek az árszínvonalra gyakorolt tényleges hatását illető megállapításainak alátámasztására három fő tényezőre hivatkozott.

226 Elsősorban úgy értékeli, hogy egyrészt a jogsértést azok a vállalkozások követték el, akik a tényállás megvalósulása idején „oroszlánrészt hasítottak ki maguknak", másrészt pedig, tekintettel arra, hogy a bebizonyított megállapodások kifejezetten az egyébként elérhetőnél magasabb árszínvonal elérésére irányultak, és céljuk az eladott mennyiség korlátozása volt, illetve hogy több mint tíz éven át folyamatos jelleggel hajtották azokat végre, szükségszerűen tényleges hatást gyakoroltak a piacra (276., 278., 281. és 287. pont).

227 Ebben a vonatkozásban a Bizottság arra hivatkozik, hogy a megállapodásokat azért hajtották végre, és a felek a kartell fennállása alatt azért osztották meg egymással az eladási számokat, hogy megegyezzenek az új célárakban. A Bizottság hozzáteszi, hogy az új célárakat valóban a szaksajtó csatornáin keresztül tudatták a vevőkörrel (278. pont).

228 Másodsorban a Bizottság megjegyzi, hogy a kartell első éveiben a résztvevők mindenekelőtt a metioninárak emelését tűzték célul. A Monsantónak a piacon 1989-ben történt megjelenése és a kereslet általános csökkenése ellenére azonban az árak csökkenő tendenciája megfordult a kartell tagjainak együttes erőfeszítéseinek köszönhetően. Ezt követően főként arra törekedtek, hogy az árakat az elért színvonalon tartsák (279. pont).

229 Ezt megerősíti a Nippon Soda által benyújtott, az 1993. május 17-én megtartott találkozóra vonatkozó feljegyzés, amelyből az következik, hogy a metioninárak emelkedtek. A Degussának sikerült a metionint az egyik legnagyobb vevőjének, a Cebecónak, 6,80 DEM/kg áron eladnia. Ugyanakkor az 1990. november 7-én megtartott találkozót megelőzően az ár még 2,50 USD/kg (4,03 DEM/kg) volt. Továbbá az 1990 novemberében megtartott találkozójuk alkalmával a kartell tagjai megegyeztek abban, hogy az árat 2,50-ről 2,80 USD/kg-ra (4,51 DEM/kg) emelik. A Nippon Soda ennél magasabb árakat említ: az 1991 januárjára vonatkozó első áremelés az árat feltehetően 3,30–3,50 USD/kg-ra emelte [vagyis maga a Nippon Soda által szolgáltatott információk értelmében 5,10 DEM/kg átlagértékre, és az

Európai Közösségek Statisztikai Hivatala (Eurostat) nyilvántartása alapján 5,31–5,64 DEM/kg szélső értékek közötti árra], míg a második 3,60–3,70 USD/kg-ra (5,80–5,92 DEM/kg) (280. pont).

230 Harmad- és egyben utolsósorban a Bizottság a 290. pontban arra hivatkozott, hogy az abban rejlő kockázatra tekintettel nehéz elképzelni, hogy a felek rendszeresen megegyeztek abban, hogy a világ négy sarkán a jogsértés időtartama alatt a célárak megállapítása céljából találkozzanak, ha az volt a benyomásuk, hogy a kartell egyáltalán nem gyakorol hatást a metioninpiacra.

231 Először is meg kell jegyezni, mint azt Bizottság arra lényegében a határozat 277. pontjában említi, hogy a jogsértés piacra gyakorolt tényleges hatásainak bizonyítása bizonyos esetekben különösen nehéznek bizonyulhat, tekintettel arra, hogy ennek bizonyítása feltételezi az e jogsértésből eredő helyzetnek azon helyzettel való összehasonlítását, amely a jogsértés hiányában fennállna, ami természeténél fogva hipotetikus. Ebben a vonatkozásban figyelembe kell venni – a piacra gyakorolt hatás bizonyítása érdekében a Bizottság által alapul vett tényezők értékelésekor – egyrészt, hogy a jogsértés részben egy régmúlt időszakra nyúlik vissza (a jogsértés kezdetének a felperes által nem vitatott időpontját a Bizottság 1986 kezdetében határozta meg), másrészt pedig, az 1993. évet követő időszakot illetően, hogy az árak csökkenő tendenciát mutattak (különösen a Novus által gyakorolt verseny miatt), ami azt jelenti, hogy a Bizottságnak nem csupán azt kellett bizonyítania, hogy az árak az összejátszás miatt emelkedtek, hanem azt is, hogy ennek hiányában a valós színvonalhoz képest tovább csökkentek volna.

232 A Bizottság által említett elemek első csoportját illetően meg kell állapítani, hogy mind az, hogy a kartellben részt vevő felek a piac többségi részesedésével bírtak, mind pedig az a körülmény, hogy a nyilvánvalóvá vált megállapodások különösen az árak az egyébként elérhető áraknál magasabb színvonalra emelésére és az eladott mennyiség korlátozására irányultak – ami a kartell céljából, nem pedig hatásaiból következik – csupán az annak bizonyítására szolgáló adatok, hogy a jogsértés alkalmas volt jelentős, versenyellenes hatások kiváltásra, nem pedig, hogy azokat

valóban ki is váltotta. Ugyanakkor hangsúlyozni kell, hogy a Bizottság megállapításai értelmében a kartell tagjainak piaci részesedése a Monsanto piacon való megjelenésével fokozatosan csökkent, a jogsértés befejezésének idején 60%-ra csökkenve, míg a Novus (korábban Monsanto) ezen időszak alatt a világelső metioningyártó lett, 30%-ot meghaladó piaci részesedéssel (44. pont), ami egyébként 1993 végétől kezdve a szóban forgó tagokban is nyugtalanságot váltott ki (150. pont).

233 Mindazonáltal felidézendő, hogy a Bizottság a jogilag megkövetelt módon bizonyította, hogy a megállapodásokat végrehajtották, és különösen a 278. pont értelmében, hogy az árakat a piaci viszonyokhoz igazították (88., 128., 130., 139., 150. és 154. pont), illetve az 1986–1988 közötti és az 1992–1995 közötti időszakokat illetően, hogy az új célárakat általában a szaksajtón keresztül ténylegesen közölték a vevőkkel (88., 136., 157. és 167. pont). Ugyanakkor, amint azzal a Bizottság érvel, az ilyen árbejelentések természetüknél fogva hatnak a piacra és a különböző, akár a keresleti, akár a kínálati oldalon elhelyezkedő gazdasági szereplők magatartására, tekintettel arra, hogy ez a bejelentés befolyásolja az ármeghatározás folyamatát, mivel a bejelentett ár hivatkozási alapul szolgál a vevőkkel való egyéni tranzakciós ár megtárgyalása során (lásd ebben a vonatkozásban az Elsőfokú Bíróság T-338/94. sz., Finnboard kontra Bizottság ügyben 1998. május 14-én hozott ítéletének [EBHT 1998., II-1617. o.] 342. pontját), akik szükségszerűen látják az ártárgyalások korlátozott mozgásterét (lásd e tekintetben a fenti 132. pontban hivatkozott Limburgse Vinyl Maatschappij és társai kontra Bizottság ügyben 1999. április 20-án hozott ítélet 745. pontját).

234 Ezzel szemben felidézendő, hogy az 1998 őszétől 1990 nyaráig terjedő időszakra nézve az ármegállapodások végrehajtása és a célárak bejelentése nem bizonyított, jóllehet a Bizottság elismeri, hogy a Monsanto piacon való megjelenése okozta ebben az időszakban a résztvevők közötti nézeteltérést (100. pont).

235 Ami a Bizottság által a 280. pontban elemzett áremelést illeti, az bizonyító jelleggel lehetővé teszi annak megállapítását, hogy a kartell tagjai által megállapított célár 1990–1993 között emelkedett. Emlékeztetni kell ugyanis arra, hogy az 1990. május 5-i feljegyzés értelmében a metioninárak 1989-ben jelentősen zuhantak, míg el nem érték a 2,00 USD/kg-ot. Ugyanakkor, amint arra a Bizottság felhívja a figyelmet, a Rhône-Poulenc nyilatkozataiból következik, hogy 1990 nyara végén a metioninár 2,50 USD/kg (4,03 DEM/kg) volt, és hogy tovább emelkedett, míg el nem érte a 2,80 USD/kg-ot (4,51 DEM/kg). Ugyanakkor a Nippon Soda az 1990. november 7-i találkozóról készült feljegyzésben megjelöli, hogy abban az időszakban az árak a német márka területén 3,40–3,50 USD/kg között voltak. Végül az 1993. május 17-i feljegyzésben a Nippon Soda megjelöli, hogy az árak növekvő tendenciát mutattak, és hogy a Degussa 1993 második negyedévében az egyik vevőjének 6,80 DEM/kg áron adott el metionint. Ugyanakkor a 132–152. pontból az következik, amelynek tartalmát a felperes nem vitatja, hogy 1992–1993 között a célárakat 6,05-ról (132. pont) 6,20 DEM/kg-ra (137. pont) emelték fel, és 1993 harmadik negyedévéig (144. pont) néhány kivétellel ez utóbbi érték maradt hatályban. Jóllehet e célárakat nem mindig érték el, a 136. pontból az következik, hogy Európában a metionin átlagára 1992 negyedik negyedévében 5,60 DEM/kg volt (azaz 3,35 USD/kg), míg 1993 első negyedévében 5,20 DEM/kg (azaz 3,23 USD/kg). Ebből következik, hogy 1990 nyarától fogva, jóllehet ezt megelőzően az árak csökkenő tendenciát mutattak, a célárak és a tranzakciós árak növekedtek, és bizonyos mértékben állandósultak, amelyből a Bizottság helyesen arra következtethetett, hogy a résztvevők egyesített erőfeszítései ebben az időszakban a piacra tényleges hatást gyakoroltak.

236 Mindazonáltal arra is fel kell hívni a figyelmet, hogy a Bizottság nem bizonyította ugyanilyen módon a kartell 1990 nyarát megelőző befolyását, amelyet kifejezetten elismer különösen az 1998–1990 közötti időszakot illetően, sem pedig az árak célirányos csökkenését 1993-tól kezdve.

237 Az 1988 őszétől 1990 nyaráig terjedő időszakot illetően korábban arra hivatkozott, hogy a Sumitomónak a kartellből való kilépése, a Monsanto piacon való megjelenése

és a kereslet általános csökkenése következtében a kartellt bizonyos határozatlanság jellemezte, amely különösen a Degussa által gyakorolt jelentős árcsökkentésben mutatkozott meg, aki elsősorban a Monsantótól szándékozott a piaci részesedést visszaszerezni, mivel ez az árcsökkenés az egész piacra hatással volt.

238 Ugyanígy az 1993-tól a kartell megszűnéséig terjedő időszakot illetően a 152–179. pontból következik, hogy a célárak fokozatosan csökkentek, és hogy a résztvevők megállapították, hogy ezeket a célárakat nem érték el (152., 153. és 160. pont). A Bizottság maga is elismerte ugyanakkor, hogy a célárakat nem érték el, és hogy a Degussa által előadott érvek, vagyis a Novus kartellben való részvételének hiánya, illetve az áremelésre, a mennyiségek vagy a vevőkör felosztására, valamint az ellenőrzésre vonatkozó mechanizmusok hiánya teszi lehetővé e körülmény magyarázatát (284–287. pont). Azt is elismerte, hogy a metioninárak idővel való csökkenése jól példázza azt, hogy a résztvevők az áremelés tekintetében milyen nehézségekbe ütköztek a nehéz piaci viszonyok között (288. pont).

239 E megállapítások ellenére a Bizottság azonban a 289. pontban arra a következtetésre jutott, hogy a kartell egész fennállása alatt a kartell tagjainak sikerült az árakat magasabb színvonalon tartani annál, mint amelyek a jogellenes megállapodások hiányában érvényesültek volna.

240 Végül, a Bizottság által említett és a jelen keresetben is megismételt utolsó felvetést illetően, miszerint a kartell résztvevői a kartell egész fennállása alatt nem találkoztak volna rendszeresen, ha ez semmiféle hatást nem gyakorolt volna a piacra, ez csupán feltételezésre, nem pedig objektív gazdasági tényezőkre támaszkodik. Mivel bizonyító erővel nem bír, ezt a felvetést el kell utasítani (a fenti 53. pontban hivatkozott Archer Daniels Midland és Archer Daniels Midland Ingredients kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 159. pontja).

241 A fentiekből következik, hogy a Bizottság csupán részlegesen bizonyította az 1986–1999 közötti időszakra nézve a kartellnek a metioninpiacra gyakorolt tényleges hatását. A Bizottságnak különösen azt kellett volna figyelembe vennie, hogy 1988 ősze és 1990 nyara között a kartell tagjai közötti, a piacon újonnan megjelenő szereplő által teremtett versennyel kapcsolatos nézeteltérés és a kereslet általános csökkenése az árak jelentős zuhanásához vezetett, ami megkérdőjelezi erre az időszakra nézve az összejátszás tényleges hatását, és megerősíti az e hatások hiányára vonatkozó tételt. Ez annál inkább így van, mivel semmiféle ármegállapodás megkötése nem volt ebben az időszakban bizonyítható, amint az már a jogsértés időtartamának vizsgálatakor felmerült.

242 Ugyanakkor, a határozatból nem következik az, hogy a Bizottság kifejezetten figyelembe vette volna ezt a tényezőt. Ellenkezőleg, a Bizottság a 97. és 255. pontban azt állapította meg, hogy a kartell tevékenysége ugyanazon intenzitással folytatódott. Ugyanígy a 291. pontból következően a Bizottság elutasította a felperes erre vonatkozó kifogását, és úgy értékelte, hogy ez utóbbi magatartása ebben az időszakban nem utalt arra, hogy a résztvevők a megállapodásokat nem hajtották végre. Amint azonban az korábban kifejezésre jutott, meg kell állapítani, hogy a Bizottság az 1988 ősze és 1990 nyara közötti időszakra nézve semmiféle új ármegállapodás megkötését nem bizonyította, és azt sem, hogy a korábbi megállapodásokat a Sumitomo piacról való visszalépését követően 1988 végéig végrehajtották.

243 Ugyanakkor emlékeztetni kell arra, hogy a metioninárak 1993-tól a jogsértés megszűnéséig fokozatosan csökkentek, és hogy ebben az időszakban a célárakat különösen a Novus által gyakorolt verseny miatt nem érték el, amely a jogsértés megszűnésekor a metionin világpiaci részesedésének több mint 30%-át birtokolta (a 286. pont értelmében az EGT szintjén 25–26%), és amely a szóban forgó tagok 1993 végén kifejtett véleménye szerint a metioninpiac legnagyobb részesedésének megszerzése felé haladt (150. pont). Ugyanakkor igaz az, hogy a Bizottság bizonyította a kartell résztvevői által meghatározott céláraknak a szaksajtón keresztül történő bejelentését 1995 elejéig (136., 155., 157. és 167. pont), amely úgy tekintendő, mint amely szükségszerűen bizonyos hatást gyakorol az ármeghatározás folyamatára. Ezzel szemben hangsúlyozni kell, hogy a határozat ezen időponttól kezdve semmiféle árbejelentésre nem utal. Következésképpen úgy kell tekinteni, hogy a Bizottság a 289. pontban tett állításaival ellentétben nem

bizonyította teljes egészében, hogy az 1992–1993 közötti időszakot követően az árakat magasabb színvonalon tartották, mint amelyek a jogellenes megállapodások hiányában érvényesültek volna, mivel ennek bizonyítása különösen az 1995 elejétől a jogsértés megszűnéséig terjedő időszakra vonatkozóan hiányos.

244 Az Elsőfokú Bíróságnak tehát a bírságkiszabás területén fennálló korlátlan felülvizsgálati jogköre keretében kell megvizsgálnia e megállapítás hatását.

4. A bírság összegének a jogsértés súlyára tekintettel történt meghatározásával kapcsolatos megállapítás

245 Amint az már korábban kifejtésre került, a Bizottság csupán részben bizonyította a jogsértés piacra gyakorolt tényleges hatását, különösen az 1988 őszétől 1990 nyaráig, és az 1995-től a jogsértés megszűnéséig terjedő időszakokat illetően.

246 Ugyanakkor arra is emlékeztetni kell, hogy a Bizottság a 289. pontban tett megállapítása szerint a kartell egész fennállása alatt, különösen az 1992–1993 közötti időszakot követően, a kartell tagjainak sikerült az árakat magasabb színvonalon tartani, mint amely a jogellenes megállapodások hiányában érvényesült volna. Ugyanígy a Bizottság a jogértés súlyára vonatkozó megállapításában (293. pont) figyelembe vette azt, hogy véleménye szerint a kartell résztvevőinek felrótt magatartás tényleges hatást gyakorolt a piacra.

247 Ebből következik, hogy a Bizottság a bírság összegét a jogsértés súlyára tekintettel állapította meg, figyelemmel arra a körülményre, hogy a szóban forgó jogsértés véleménye szerint tényleges hatást gyakorolt a piacra, jóllehet ez a hatás nem volt teljes egészében kimutatható a kartell fennállásának egészére nézve.

248 Ilyen körülmények között az Elsőfokú Bíróság úgy értékeli, hogy a bírságkiszabás területén fennálló korlátlan felülvizsgálati jogköre értelmében a jogsértés súlyára tekintettel megállapított bírság a Bizottság által a 302. pontban 35 millió euróban meghatározott összegét csökkenteni kell.

249 Figyelembe kell venni azonban ebben a vonatkozásban azt, mint a Bizottság megjegyzi, hogy a határozat 273. pontjából következően a jogsértés „jellegénél" fogva különösen súlyosnak minősül, mivel a Bizottság arra hivatkozott, hogy a jogsértés a piac felosztásában és az árak megállapításában áll, „amelyek jellegüknél fogva az [...] EK 81. cikk (1) bekezdése és az EGT-Megállapodás 53. cikke (1) bekezdése megsértésének legsúlyosabb fajtáját képezik" (271. pont). Továbbá, a Bizottság a 275. pontban hozzátette, hogy „[ny]ilvánvaló, hogy a piac felosztását és az árak megállapítását célzó jogellenes kartellek jellegüknél fogva veszélyeztetik az egységes piac zavartalan működését".

250 Ugyanakkor az Elsőfokú Bíróság a T-203/01. sz., Michelin kontra Bizottság ügyben 2003. szeptember 30-án hozott ítéletének (EBHT 2003., II-4071. o.) 258. és 259. pontjában már kimondta, hogy a jogsértés súlyát a tisztességtelen magatartás jellegére és céljára való hivatkozással lehet megállapítani, és hogy az állandó ítélkezési gyakorlat értelmében a magatartás céljából eredő tényezők a bírság összegének megállapítása tekintetében nagyobb jelentőséggel bírhatnak, mint a hatásaival kapcsolatos tényezők (az Elsőfokú Bíróság a fenti 222. pontban hivatkozott Thyssen Stahl kontra Bizottság ügyben hozott ítéletének 636. pontja, és a T-45/98. és T-47/98. sz., Krupp Thyssen Stainless és Acciai speciali Terni kontra Bizottság ügyben 2001. december 13-án hozott ítéletének [EBHT 2001., II-3757. o.] 199. pontja).

251 A Bíróság megerősítette ezt a megközelítést, amikor úgy értékelte, hogy valamely versenyellenes magatartás hatása a bírság megfelelő összegének értékelésének nem döntő feltétele. A szándékosságból eredő tényezők nagyobb jelentőséggel bírhatnak, mint a szóban forgó hatásokkal kapcsolatos tényezők, különösen, amikor lényegét tekintve olyan súlyos jogsértésekről van szó, mint az ármegállapítás vagy a piac felosztása (a Bíróság C-194/99. P. sz., Thyssen Stahl kontra Bizottság ügyben 2003. október 2-án hozott ítéletének [EBHT 2003., I-10821. o.] 118. pontja).

252 Emlékeztetni kell továbbá arra, hogy a horizontális árkartellek mindig a közösségi versenyjog legsúlyosabb jogsértései közé tartoztak (az Elsőfokú Bíróság a fenti 58. pontban hivatkozott Tribunal Tate & Lyle és társai kontra Bizottság ügyben hozott ítéletének 103. pontja, és a T-213/00. sz., CMA CGM és társai kontra Bizottság ügyben 2003. március 19-én hozott ítéletének [EBHT 2003., II-913. o.] 262. pontja).

253 Végül hangsúlyozni kell, hogy a Bizottság a jogsértés piacra gyakorolt tényleges hatása követelményének nem tulajdonított túlzott jelentőséget a bírság alapösszegének megállapításakor. A Bizottság ugyanis értékelését más tényezőkre is alapította, így például annak megállapítására, hogy a jogsértés a jellegénél fogva különösen súlyosnak minősül (271–275. pont), és hogy az érintett földrajzi piac a Közösség egészére, illetve annak létrehozását követően az EGT egészére kiterjedt (292. pont).

254 Következésképpen a fenti megfontolások összességére tekintettel az Elsőfokú Bíróság úgy értékeli, hogy a Bizottság helyesen minősítette a jogsértést különösen súlyosnak. Figyelembe véve azonban azt, hogy a jogsértés tényleges hatásait csak részben bizonyította, az Elsőfokú Bíróság úgy értékeli, hogy a bírságnak a jogsértés súlya alapján meghatározott összegét 35 millió euróról 30 millió euróra kell csökkenteni.

B – *A bírság összegének a kellően elrettentő erő biztosítása érdekében való növeléséről*

255 A felperes ezen jogalap keretében elsősorban az üzleti forgalmának meghatározását illető jogban való és ténybeli tévedésre, másodsorban a növelés arányának meghatározásakor a büntetések törvényessége, az indokolási kötelezettség, valamint az arányosság és az egyenlő bánásmód elveinek megsértésére, illetve harmadsorban a jogsértés megszűnését követő magatartására tekintettel a kellő elrettentő erőt illető mérlegelési hibára hivatkozik.

1. A felperes üzleti forgalmával kapcsolatos jogban való és ténybeli tévedés

a) A felek érvei

256 A felperes elsősorban azzal érvel, hogy üzleti forgalmának a Bizottság által a 2000. évre meghatározott összege téves. Ez az összeg ugyanis nem 16,9, hanem 10,175 milliárd euró, amint az a Bizottság számára kiderült a felperesnek a 2002. május 28-i kérelemre válaszként küldött 2002. június 5-i leveléből. Tekintettel a bírság összegének növelése által kitűzött cél és a vállalkozás üzleti forgalma közötti közvetlen kapcsolatra, a Bizottság e tévedésével olyan lényeges körülményeket hagy figyelmen kívül, amelyek figyelembevétele más határozat elfogadásához vezetett volna. Következésképpen a Bizottság olyan jellegű mérlegelési hibát követett el, amely igazolja a határozat megsemmisítését.

257 Másodsorban a felperes úgy értékeli, hogy a bírság összegének kiszámításakor a Bizottság tévesen vette figyelembe az új Degussa AG (Düsseldorf) vállalkozás helyzetét. Ez utóbbi ugyanis a Degussa-Hüls és az SKW 2000-ben, vagyis a felperes véleménye szerint a jogsértés megszűnését követően létrejött összeolvadásának eredménye (lásd a fenti 1. pontot). Továbbá a Degussa-Hüls maga is a Degussa AG (Frankfurt am Main) és a Hüls AG (Marl) között 1998-ban, vagyis a felperes véleménye szerint szintén a neki felrótt versenyellenes magatartást követően megvalósult összeolvadás eredménye (lásd ugyanezen pontot). A jogsértés elkövetője tehát a Degussa AG vállalkozás (Frankfurt am Main), amely vállalkozásra a Bizottságnak a bírság összegének megállapításakor hivatkoznia kellett volna. Ugyanakkor e vállalkozás üzleti forgalma az 1997–1998-as forgalmi évben 15,905 milliárd DEM-re tehető.

258 A felperes elismeri, hogy a összeolvadás eredményeként létrejött új gazdasági szereplő elviekben felelős a összeolvadásban résztvevő jogalanyok korábban elkövetett jogsértéseiért. Ez a felelősség azonban az eredeti jogsértésre és az ezáltal okozott károkra korlátozódik. A Bizottság, mivel az összeolvadással létrejött

gazdasági szereplő üzleti forgalmát vette figyelembe, megsértette a tagállamok büntető jogrendje és az emberi jogok európai egyezménye 6. cikkének 2. bekezdése, illetve a Charta 49. cikk (3) bekezdése által elismert „bűnösség elvét" (*nulla poena sine culpa*), amely értelmében a kiszabott büntetésnek arányban kell állnia az azt viselő vállalkozás bűnösségével. A Bíróság ítélkezési gyakorlata is elismeri ezt, a részben az arányosság elvéből következő elvet, mint a büntetés mértékét meghatározó tényezőt (a Bíróság 179/82. sz., Lucchini kontra Bizottság ügyben 1983. október 19-én hozott ítéletének [EBHT 1983., 3083. o.] 27. pontja; a 2/83. sz., Alfer kontra Bizottság ügyben 1984. február 14-én hozott ítéletének [EBHT 1984., 799. o.] 17. és 18. pontja, és a 83/83. sz., Estel kontra Bizottság ügyben 1984. május 17-én hozott ítéletének [EBHT 1984., 2195. o.] 39. és azt követő pontjai).

259 A felperes abból, hogy a bírság célja mind a jogellenes magatartás visszaszorítására, mind pedig az ismétlés megelőzésére kiterjed, arra következtet (a Bíróság 41/69. sz., Chemiefarma kontra Bizottság ügyben 1970. július 15-én hozott ítéletének [EBHT 1970., 661. o.] 172–176. pontja), hogy a jogsértés mind a szankció kiszabásának, mind pedig mértékének feltételét képezi.

260 Következésképpen, mivel a vállalkozás helyzetét a jogsértés elkövetését követő időszakra nézve vette figyelembe, a Bizottság a bírság összegének megállapítását csupán az elrettentés és a megelőzés céljaira alapította, elmulasztva ezáltal a szankció és az elkövetett cselekmény súlya közötti kapcsolat figyelembevételét.

261 E jogalapok közül az elsőt illetően a Bizottság elismeri, hogy a felperes világszintű üzleti forgalma a 2000. évben a 2002. június 5-én benyújtott levélben szolgáltatott adatok értelmében 10,715 milliárd euro volt. Azt állítja azonban, hogy ez a szám nyilvánvalóan téves.

262 Ebben a vonatkozásban a Bizottság elsősorban arra hivatkozik, hogy a felperes a 2000. évi tevékenységi jelentésében az üzleti forgalmát 16,9 milliárd euróban jelölte meg. Ez a szám megjelenik a kifogásközlésben is, majd, mivel a felperes a szóban forgó kifogásközlésre adott válaszában ezt nem vitatja, a határozatban.

263 Másodsorban a Bizottság azt hangsúlyozza, hogy a 2000. évi tevékenységi jelentés, illetve üzleti jelentés a pro forma üzleti forgalmat 20,3 milliárd euróban, a nemesfémek eladásán és vételén kívüli üzleti forgalmat pedig 16,9 milliárd euróban jelölte meg. A Degussa-csoport eredménykimutatása, amely a Degussa-Hüls 2000. január 1. és december 31., illetve az SKW 2000. január 1. és december 31. közötti eredményeit is tartalmazza, 2000. december 31-ével 18,198 milliárd euro bevételt mutatott ki. A Bizottság ebből arra következtetett, hogy a felperes által a 2002. június 5-i levelében előadott, és a Degussa-Hülsnek – az SKW által az e két vállalkozás összeolvadását követő hat hónap során teljesített üzleti forgalmát is tartalmazó – üzleti forgalmaként bemutatott 10,715 milliárd euro téves.

264 Ugyanakkor, a felperes az üzleti jelentésében megjelölte, hogy a Degussa-Hüls és az SKW tizenkét hónapot lefedő időszakra vonatkozó eredményét magában foglaló pro forma értékelést „gazdasági szempontból jelentősebbnek" kell tekinteni, mivel a szabályszerű értékelés az SKW eredményeit csakis egy hat hónapos időszakra nézve fejezi ki. A vállalkozás belső igazgatása és stratégiai irányítása tehát ezen adatok alapján került megállapításra. E feltételek mellett a Bizottság úgy véli, hogy a felperes nem kifogásolhatja azon számadatok figyelembevételét, amelyet maga tekintett gazdaságilag jelentősebbnek, és hozott nyilvánosságra a nyilvános tevékenységi jelentésében.

265 Mindazonáltal a Bizottság azzal érvel, hogy az SKW pro forma eredményeit a 2000. év első félévére nézve nem tartalmazó üzleti forgalom figyelembevétele (2 milliárd euro nagyságrendben) alig vezetett volna eltérő eredményhez.

266 A Bizottság végül azt feltételezi, hogy a felperes azzal szándékozik érvelni, hogy a Degussa-Hüls és az SKW közötti összeolvadást a kereskedelmi nyilvántartásba csupán 2001. február 9-én jegyezték be, és így csupán a Degussa-Hüls üzleti forgalmát, ami talán 10,715 milliárd euro volt, lehet figyelembe venni a 2000. évi üzleti évre nézve. Felhívja a figyelmet egyrészt arra, hogy ebben az esetben a

felperesnek nem kellett volna megjelölnie a 2002. június 5-i levelében, hogy a 10,715 milliárd eurós összeg magában foglalja az SKW-nak a Degussa-Hülsszel való összeolvadását követő hat hónap során elért üzleti forgalmát, másrészt pedig arra, hogy a felperes tevékenységi jelentése értelmében a két társaság visszamenőleges hatállyal 2000. június 30-ával olvadt össze, amit egyébként az is igazol, hogy a felperes 2000. december 31-én a Degussa-Hüls és az SKW elszámolásait összegezve állapíthatta meg a csoport elszámolását.

267 E jogalapok közül a másodikat illetően a Bizottság elsősorban azzal érvel, hogy a bírság összegének a jogsértés súlya alapján való megállapításakor a felperes üzleti forgalmán kívül a felperesnek egy különösen súlyos jogsértés elkövetésében való részvételét (293. pont), valamint az 1998. évre nézve a felperes világszintű, illetve az EGT szintjén való piaci részesedését is figyelembe vette.

268 Másodsorban a Bizottság felhívja a figyelmet arra, hogy a jogsértés 1999 februárjáig, vagyis a Degussa és Hüls közötti összeolvadást követően is folytatódott (306. pont). Ebben a vonatkozásban a felperes a közigazgatási eljárás során 12,354 milliárd eurós üzleti forgalmat említett az 1998/1999-es üzleti évre vonatkozóan.

269 Ugyanakkor a Bizottság véleménye szerint a 8,1, 10,715, 12,354 vagy 16,9 milliárd eurós üzleti forgalom mindenképpen indokolja a felperes nagyvállalkozásnak minősítését, ezáltal pedig a 303. pontban kifejtett okok miatt a bírság növelését.

b) Az Elsőfokú Bíróság álláspontja

270 A felperes lényegében azt rója fel a Bizottságnak, hogy egyrészt ténybeli tévedést követett el a 2000. évre vonatkozó üzleti forgalmának megállapításakor, másrészt

pedig, hogy jogban való tévedést követett el, amikor a bírság növelésének megállapítása érdekében a 2000. évre vonatkozó üzleti forgalmát vette alapul, jóllehet a jogsértés a határozat értelmében 1999 februárjában megszűnt.

271 E kifogások közül elsőként a másodikat kell megvizsgálni.

A felperes 2000. évre vonatkozó üzleti forgalmának figyelembevételéről

272 A versenyjogi jogsértés miatt kiszabott bírság összegének megállapításakor a Bizottságnak nem csupán a jogsértés súlyát és az ügy sajátos körülményeit kell figyelembe vennie, hanem azt a kontextust is, amelyben a jogsértést elkövették, és biztosítania kell azt, hogy intézkedése elérje a szükséges visszatartó hatást, különösen az olyan típusú jogsértések esetében, amelyek különösképpen veszélyeztetik a Közösség célkitűzéseinek elérését (lásd ebben a vonatkozásban a fenti 58. pontban hivatkozott Musique diffusion française és társai kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 106. pontját).

273 Ebben a vonatkozásban az iránymutatás ugyanakkor meghatározza, hogy a jogsértés sajátos jellegén, annak a piacra gyakorolt tényleges hatásán, illetve a földrajzi piac méretén kívül azt is szükséges figyelembe venni, hogy a jogsértők milyen tényleges gazdasági lehetőségekkel rendelkeznek ahhoz, hogy más piaci szereplőknek, különösen a fogyasztóknak kárt okozzanak, és a bírságot olyan nagyságrendű összegben kell megállapítania, amely biztosan kellően elrettentő erővel bír (1. A. pont, negyedik francia bekezdés).

274 Az is figyelembe vehető, hogy a nagy vállalkozások rendszerint olyan jogi és gazdasági ismeretekkel, valamint infrastruktúrával rendelkeznek, amely lehetővé teszi számukra annak könnyebb felismerését, hogy jogsértő magatartást folytatnak, és tudatában legyenek annak, hogy a versenyjog alapján ebből rájuk nézve milyen következmények származnak (1. A. pont, ötödik francia bekezdés).

275 A jelen ügyben a Bizottság anélkül, hogy kifejezetten utalt volna a szóban forgó iránymutatásra, a 303. pontban arra hivatkozott, hogy „szükséges [a bírság] kellően elrettentő erejét biztosítani, illetve azt figyelembe venni, hogy a nagy vállalkozások rendszerint olyan jogi és gazdasági ismeretekkel, valamint infrastruktúrával rendelkeznek, amely lehetővé teszi számukra annak könnyebb felismerését, hogy jogsértő magatartást folytatnak, és tudatában legyenek annak, hogy a versenyjog alapján ebből rájuk nézve milyen következmények származnak". Ennek megfelelően a 304. és 305. pontban úgy értékelte, hogy tekintettel az Aventis, a Degussa és a Nippon Soda világszintű üzleti forgalmára, vagyis a 2000. üzleti évre nézve egyenként 22,3 milliárd euró, 16,9 milliárd euro és 1,6 milliárd euro forgalomra, az érintett piacon való relatív jelentőségük alapján megállapított alapösszeget 100%-kal növelni kell, figyelembe véve egyenként az Aventis és a Degussa méretét és összforrásait.

276 A határozat értelmében a Bizottság helyesen úgy tekintette, amint az korábban kifejtésre került, hogy a jogsértés 1999 februárjában szűnt meg. Ugyanakkor meg kell állapítani, amint arra a felperes felhívja a figyelmet, hogy a Bizottság az alapösszeg növelésének értékelését az érintett vállalkozások által a 2000. üzleti évben, vagyis a jogsértés megszűnését követő időszakban bonyolított üzleti forgalmára alapította (304. pont). A felperes állításával ellentétben ez a körülmény nem alkalmas arra, hogy a Bizottság számítási módszerét érvénytelenítse.

277 A 303. pontból következik, hogy a Bizottság két, az Aventist és a Degussát érintő 100%-os alapösszeg-növelést indokoló tényezőt vett figyelembe. Ezt a növelést egyrészt a bírság kellő elrettentő erejének biztosítása, másrészt pedig annak figyelembevétele tette szükségessé, hogy a nagy vállalkozások olyan jogi és gazdasági ismeretekkel, valamint infrastruktúrával rendelkeznek, amely lehetővé teszi számukra annak könnyebb felismerését, hogy jogsértő magatartást folytatnak.

278 E tényezők közül az elsőt illetően emlékeztetni kell arra, hogy az elrettentő cél, amelyet a Bizottság a bírság összegének megállapításakor szem előtt tarthat, annak

biztosítását szolgálja, hogy a vállalkozások tiszteletben tartsák a szerződés által a Közösségen vagy az EGT belüli tevékenységük végzésére vonatkozó versenyszabályokat. Ugyanakkor az Elsőfokú Bíróság úgy értékeli, hogy ez a cél csakis akkor érhető el hatékonyan, ha a vállalkozás helyzetét a bírság kiszabásának napján veszi figyelembe.

279 Meg kell különböztetni ugyanis egyrészt a jogsértés piacra gyakorolt hatásának mértékét és az ebből a kartell egyes résztvevőire háruló felelősségrészt (amire az iránymutatás 1. A. pontjának negyedik és hatodik francia bekezdése vonatkozik), másrészt pedig a bírságkiszabás által biztosítandó elrettentő erőt.

280 A jogsértés piacra gyakorolt hatásának terjedelmét és az ebből a kartell egyes résztvevőire háruló felelősségrészt illetően megállapításra került, hogy a jogsértés tárgyát képező árucikkekből származó üzleti forgalomrész a jellegénél fogva alkalmas arra, hogy pontosan kimutassa a jogsértésnek az érintett piacra gyakorolt hatásának mértékét (lásd különösen a fenti 58. pontban hivatkozott Musique diffusion française és társai kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 121. pontját, és a fenti 222. pontban hivatkozott Mayr-Melnhof kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 369. pontját), és hogy valamely korlátozó magatartás tárgyát képező árukra vonatkozó üzleti forgalom olyan objektív tényezőnek tekinthető, amely mutatja e magatartás a szabad versenyre gyakorolt káros hatásának pontos mértékét (az Elsőfokú Bíróság T-151/94. sz., British Steel kontra Bizottság ügyben 1999. március 11-én hozott ítéletének [EBHT 1999., II-629. o.] 643. pontja).

281 Ezt az eljárást követte egyébiránt a Bizottság is a 294–302. pontban a bírság összegének a jogsértés súlya alapján való megállapításakor. A Bizottság figyelembe vette ebben az esetben az 1998-ban, a jogsértés utolsó naptári évében a metioninpiacon jelenlévő egyes vállalkozások világpiaci vagy EGT-n belüli piaci részesedését, és ebből arra a következtetésre jutott, hogy az Aventis és a Degussa képezte az egyik csoportot, míg a Nippon Soda a másikat, ily módon differenciált kezelés volt alkalmazható velük szemben. A felperes végeredményben nem vitatja ezt a megállapítást.

282 Megjegyzendő ezen a ponton, hogy a felperes azon érve, miszerint a Bizottság csakis a 2000-ben létrejött új jogalany, a Degussa AG (Düsseldorf) üzleti forgalmát vette figyelembe, így tehát az indokolását csupán az elrettentés céljára alapította, anélkül hogy figyelembe vette volna a jogsértés elkövetése idején a magatartásából eredő versenyellenes károkozást, megalapozatlan.

283 A második fogalom – vagyis a bírság kellő elrettentő ereje biztosításának szükségessége, ha az nem a bírság általános mértékének növelését indokolja a versenypolitika végrehajtása keretében –, megköveteli, hogy a bírság összege annak figyelembevételével kerüljön megállapításra, hogy elérje a vállalkozásokkal szemben a kívánt hatást, amelyekre azt kiszabták, annak érdekében, hogy a bírság – különös tekintettel a kérdéses vállalkozás pénzügyi teljesítőképességére – ne legyen elhanyagolható, vagy ellenkezőleg túlzó mértékű, egyrészt a bírság hatékonyságának biztosításából, másrészt pedig az arányosság elvének tiszteletben tartásából eredő követelményeknek megfelelően.

284 Az Elsőfokú Bíróság már megállapította, hogy az érintett vállalkozások egyike „a kartell többi tagjaihoz képest hatalmas világszintű üzleti forgalma miatt könnyebben mozgósíthatja a bírság kifizetéséhez szükséges pénzeszközöket, ami a bírság kellő elrettentő erejére tekintettel jogossá teszi a szorzó alkalmazását" (az Elsőfokú Bíróság T-236/01., T-239/01., T-244/01–T-246/01., T-251/01. és T-252/01. sz., Tokai Carbon és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben hozott ítéletének [EBHT 2004., II-1181. o.] 241. pontja).

285 Ugyanakkor, az átruházási vagy összefonódási ügyletek miatt a vállalkozás összforrásai viszonylag rövid időn belül jelentős mértékben változhatnak, csökkenhetnek vagy nőhetnek, különösen a jogsértés megszűnése és a bírságot kiszabó határozat elfogadása közötti időben. Ebből következik, hogy ezeket a forrásokat az elrettentés céljának pontos elérése érdekében, az arányosság elvének tiszteletben tartásával a bírság kiszabásának napján kell értékelni. Ebben a vonatkozásban hasonló okokból meg kell jegyezni, hogy a 17. rendelet 15. cikkének (2) bekezdése keretében a

bírságnak az érintett vállalkozás üzleti forgalmának 10%-ban meghatározott felső határa a határozatot megelőző éves üzleti forgalomra vonatkozik (a fenti 193. pontban hivatkozott Sarrió kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 85. pontja).

286 Ebből következően a Bizottság nem követett el jogban való tévedést, amikor a jogsértés megszűnését követő üzleti év üzleti forgalmára támaszkodott. Meg kell azonban jegyezni, hogy a korábbiakban kifejtetteknek megfelelően, illetve tekintettel arra, hogy a határozatot 2002. július 2-án fogadták el, a Bizottságnak elvileg figyelembe kellett volna vennie a bírság kellően elrettentő erejének biztosítása érdekében a határozat egyes címzettjeinek a 2001. üzleti év során elért üzleti forgalmát. Az Elsőfokú Bíróságnak a tárgyaláson feltett egyik kérdésére válaszképpen a Bizottság azonban megjelölte egyrészt, hogy a Sumitomo és a Nippon Soda üzleti forgalma az adott üzleti évben nem állt rendelkezésre a határozat elfogadásának idején, másrészt pedig, hogy az érintett vállalkozások által 2000-ben teljesített üzleti forgalom számviteli ellenőrzés tárgyát képezte. Ugyanakkor úgy kell tekinteni, hogy ezek a felperes által nem vitatott körülmények jellegüknél fogva indokolják azt, hogy a Bizottság miért nem az érintett vállalkozások által 2001-ben teljesített üzleti forgalmat, hanem a számára rendelkezésre álló legfrissebb üzleti forgalmat, vagyis a 2000. üzleti évre vonatkozó forgalmat vette figyelembe.

287 Ebből következően a Bizottságnak nem róható fel, hogy az elrettentő hatás eléréséhez szükséges növelés meghatározásakor a felperes által 2000-ben teljesített üzleti forgalmat vette figyelembe.

288 A felperes azon érve, miszerint a Bizottság tévesen vette figyelembe az egyenként a Degussa és a Hüls között 1998-ban, és a Degussa-Hüls és az SKW között 2000-ben, azaz a jogsértés megszűnését követően létrejött összeolvadásból származó üzleti

forgalmat, mindamellett, hogy részben nem ide tartozik, mivel a jogsértés bizonyítottan 1999 februárjában szűnt meg, tehát ebben a vonatkozásban irreleváns. Ugyanakkor meg kell jegyezni, hogy a jelen ügy körülményei pontosan azt példázzák, hogy az érintett vállalkozás összforrásait a rendelkezésre álló legutolsó üzleti forgalom alapján kell értékelni.

289 A Bizottság által a bírság alapösszegének növelése érdekében figyelembe vett második tényezőt, vagyis azt illetően, hogy a vállalkozások olyan jogi és gazdasági ismeretekkel, valamint infrastruktúrával rendelkeznek, amely lehetővé teszi számukra annak könnyebb felismerését, hogy jogsértő magatartást folytatnak, hangsúlyozni kell, ellentétben a korábban kifejtettekkel, hogy elsősorban azokat a nagy vállalkozásokat kívánja büntetni, amelyekről feltételezhető, hogy rendelkeznek a magatartásuk jogsértő jellegének felismeréséhez és esetleges előnyei értékeléséhez szükséges ismeretekkel és strukturális eszközökkel.

290 Ugyanakkor úgy kell tekinteni, hogy e feltételek mellett azon üzleti forgalomnak, amely alapján a Bizottság meghatározza a szóban forgó vállalkozás méretét, és ezáltal a magatartása jellegének és következményeinek felismerésére vonatkozó képességét, a jogsértés elkövetésének pillanatában fennálló helyzetre kell vonatkoznia. A jelen ügyben ezt a szempontot illetően a Bizottságnak tehát nem áll jogában a felperes által a 2000. évben teljesített üzleti forgalmat figyelembe venni, mivel a jogsértés 1999 februárjában megszűnt.

291 Mindazonáltal ez a megállapítás önmagában nem alkalmas arra, hogy megváltoztassa a Bizottság állításának érvényességét, miszerint a felperesre kirótt bírság alapösszegét 100%-kal meg kellett növelni.

292 Egyrészt ugyanis a határozat 303–305. pontja értelmében:

„Kellően elrettentő hatás

(303) A bírság kellően elrettentő hatásának biztosítása, illetve annak figyelembevétele érdekében, hogy a nagy vállalkozások rendszerint olyan jogi és gazdasági ismeretekkel, valamint infrastruktúrával rendelkeznek, amely lehetővé teszi számukra annak könnyebb felismerését, hogy jogsértő magatartást folytatnak, és tudatában legyenek annak, hogy a versenyjog alapján ebből rájuk nézve milyen következmények származnak, a Bizottság mindemellett meghatározza, hogy szükséges-e e vállalkozások valamelyike tekintetében az alapösszeg kiigazítása.

(304) A 2000-ben világszinten elért külön-külön 22,3 milliárd euro és 16,9 milliárd euro üzleti forgalommal az Aventis és a Degussa sokkal jelentősebb gazdasági szereplők, mint a Nippon Soda (a 2000_ben világszinten elért üzleti forgalom 1,6 milliárd euró). Ebben a vonatkozásban a Bizottság úgy ítéli meg, hogy az érintett piacon való relatív jelentőség alapján megállapított bírság alapösszegét növelni kell tekintettel az Aventis és a Degussa méretére és összforrásaira.

(305) A fentiekre tekintettel a Bizottság úgy értékeli, hogy az elrettentő hatás biztosítása érdekében a 302. pontban meghatározott alapösszeget 100%-kal (2-szeres szorzó), vagyis az Aventis és a Degussa tekintetében 70 millió euróra kell növelni [...]"

293 A fentiekből következik, hogy jóllehet a Bizottság hivatkozott a jogi és gazdasági ismeretekkel, valamint infrastruktúrával kapcsolatos tényezőre, a bírság alapösszegének növelését valójában lényegében a bírság kellően elrettentő hatásának biztosításával indokolta, amint arról a 305. pontban található megállapítás, illetve maga a rovat címe is tanúskodik.

294 Meg kell jegyezni másrészt, hogy mindazonáltal a felperes 1997/1998-as üzleti évben teljesített üzleti összforgalma az általa szolgáltatott adatoknak megfelelően körülbelül 15,9 milliárd DEM-re tehető. Ugyanakkor nem állapítható meg, hogy a felperes ennélfogva nem rendelkezett a nagy vállalkozásokra jellemző jogi és gazdasági ismeretekkel, valamint infrastruktúrával, amelyet a felperes egyébként nem is állít. A felperes 2000-re vonatkozó üzleti forgalmának figyelembevétele (amelyet a Bizottság 16,9 milliárd euróban állapított meg) tehát egyáltalán nem érinti a Bizottság azon megállapítását, miszerint az alapösszeget növelni kell, tekintettel arra, hogy a felperes rendelkezett azon szükséges forrásokkal, amelyek lehetővé teszik számára annak könnyebb felismerését, hogy jogsértő magatartást folytat, és tudatában legyen annak, hogy ebből rá nézve milyen következmények származnak.

295 Ebből következik, hogy a felperes arra alapított jogalapja, miszerint a Bizottság jogban való tévedést követett el, amikor a bírságnak a jogsértés súlya alapján megállapított összege növelésének indokolása érdekében a 2000-es üzleti évre vonatkozó üzleti forgalmát vette figyelembe, sem a határozat megsemmisítését, sem pedig a bírság összegének csökkentését nem indokolja.

A felperes 2000. évre vonatkozó üzleti forgalmának mértékével kapcsolatos ténybeli tévedésről

296 A felperes azt állítja, hogy a Bizottság által figyelembe vett, 2000. évben teljesített üzleti forgalom (16,9 milliárd euró) téves, mivel ez valójában 10,715 milliárd euróra

tehető, amint az a Bizottsághoz intézett, ez utóbbi 2002. május 28-i kérelmére adott, 2002. június 5-i válaszleveléből következik.

297 Az Elsőfokú Bíróság írásbeli kérdésire adott válaszában és a tárgyalás során a felperes úgy nyilatkozott, hogy a 10,715 milliárd euro üzleti forgalom volt az egyetlen, amelyet a könyvvizsgálók az Egyesült Államok általánosan elfogadott számviteli elveivel (United States generally accepted accounting principles) összeegyeztethetőnek nyilvánítottak. Azt állítja, hogy a vállalkozások üzleti forgalmának számítási szabályait megfogalmazó közösségi rendelkezések hiányában a jogbiztonság megköveteli, hogy csakis az érintett vállalkozásra alkalmazandó szabályoknak, vagyis a jelen ügyben a szóban forgó számviteli elveknek megfelelően megállapított és hitelesített üzleti forgalom legyen figyelembe vehető.

298 A Bizottság azt állítja, hogy az általa figyelembe vett 16,9 milliárd euro összeg a felperesnek a 2000. évre vonatkozó éves jelentéséből következik. A tárgyalás alkalmával azonban a Bizottság elismerte, hogy a figyelembe veendő üzleti forgalomnak tükröznie kell a vállalkozás tényleges helyzetét, és hogy következésképpen, tekintettel arra, hogy a felperes és az SKW közötti összeolvadás 2000. július 1-jén valósult meg, nem vehető figyelembe az SKW által 2000. január 1. és június 30. között teljesített *pro forma* üzleti forgalom.

299 Az iratokból, és különösen a felperesnek az Elsőfokú Bíróság írásbeli kérdéseire adott válaszából a következő tényezők derülnek ki:

– a Bizottság által figyelembe vett 16,9 milliárd euro összeg az SKW 2000. január 1. és december 31. közötti üzleti forgalmának *pro forma* értékelését, illetve a felperes által 2001-ben engedményezett (dmc[2], Dental és Phenolchemie), három, nem alapvető tevékenységi ágazatban teljesített üzleti forgalmat (a továbbiakban: a 2001-ben átengedett három tevékenységi ágazatban teljesített üzleti forgalom) is magában foglal;

– a felperes által hivatkozott 10,715 milliárd euro összeg az SKW üzleti forgalmát csakis a 2000. július 1-jétől december 31-ig terjedő időszakra nézve tartalmazza, és a 2001-ben átengedett három tevékenységi ágazatban teljesített üzleti forgalmat nem tartalmazza;

– a 2001-ben átengedett három tevékenységi ágazatban teljesített üzleti forgalom 4,131 milliárd euro összegre tehető.

300 A felek a tárgyalás alkalmával ezen adatok tekintetében megegyezésre jutottak, amelyet az Elsőfokú Bíróság tudomásul vesz.

301 A fentiekből következik, hogy a felek által említett üzleti forgalmak különbsége azzal magyarázható, hogy ezek a számadatok nem ugyanazokat a tényezőket tartalmazzák. Míg a Bizottság által figyelembe vett összeg mind az SKW által 2000. január 1. és december 31. között teljesített üzleti forgalmát, mind a 2001-ben átengedett három tevékenységi ágazatban teljesített üzleti forgalmat tartalmazza, a felperes által hivatkozott üzleti forgalom egyrészt az SKW üzleti forgalmát csakis a 2000. július 1-jétől december 31-ig terjedő időszakra nézve tartalmazza, másrészt pedig a 2001-ben átengedett három tevékenységi ágazatban teljesített üzleti forgalmat nem tartalmazza.

302 Ugyanakkor az Elsőfokú Bíróság úgy értékeli, mint az korábban kifejezésre jutott, a bírságnak az elrettentő hatás biztosítása érdekében való esetleges növelésének meghatározása keretében a vállalkozás pénzügyi teljesítőképességét és tényleges forrásait a bírságkiszabás pillanatában, és nem pedig a fiktív jellegű, az eredménykimutatásban megjelenő, az érintett vállalkozásra vonatkozó számviteli szabályok alkalmazásából eredő *pro forma* értékelést kell figyelembe venni.

303 Következésképpen, nem kell figyelembe venni sem az SKW 2000. január 1. és június 30. közötti időszakra vonatkozó *pro forma* üzleti forgalmát, sem pedig a 2001-ben átengedett három tevékenységi ágazatban teljesített üzleti forgalom *pro forma* levonását.

304 Meg kell állapítani ugyanis, hogy a bírságnak a kellően elrettentő hatás biztosítása érdekében való növelésének meghatározása során a korábban kifejtetteknek megfelelően figyelembe veendő 2000. évi üzleti évben a felperes egyrészt nem vételezte be az SKW által a 2000. január 1. és június 30. közötti időszakban teljesített üzleti forgalmat, mivel e társaságnak a felperessel való összeolvadására 2000. július 1-jén került sor, másrészt azonban a 2001-ben átengedett három tevékenységi ágazatban teljesített üzleti forgalmat ténylegesen bevételezte.

305 Következésképpen a jelen ügy szempontjából releváns üzleti forgalom a felperes által hivatkozott 10,715 milliárd euro üzleti forgalom és a 2001-ben átengedett három tevékenységi ágazatban teljesített 4,131 milliárd euro üzleti forgalom összeadásának eredménye, vagyis 14,846 milliárd euró.

306 A Bizottság által kifejtett érvek, amely egyébként a tárgyalás során elismerte, hogy a határozatban figyelembe vett üzleti forgalom téves, egyike sem alkalmas arra, hogy ezt a megállapítást kétségbe vonja.

307 Elsősorban az, hogy a 2001. október 1-jei kifogásközlésre (a továbbiakban: kifogásközlés) adott 2002. január 10-i válaszában a felperes egyáltalán nem kifogásolta a 16,9 milliárd euro összeg figyelembevételét, nemcsak, hogy önmagában nem döntő jelentőségű, de ugyanakkor nem is releváns, mivel a Bizottság erre az összegre csakis a kartell tagjait ismertető részben hivatkozott, míg a kifogásközlés egyébként a kiszabandó bírság semmiféle értékelését nem tartalmazta. Amennyiben a Bizottság mindenképpen a kifogásközlésben megjelölt összeget szándékozott figyelembe venni, akkor végeredményben meg kell vizsgálni, hogy milyen indokkal intézett 2002. május 28-án a felpereshez egy, az üzleti forgalmára vonatkozó adatok

megszerzésére irányuló információkérést. Ugyanakkor meg kell állapítani, hogy ezen információkérésre 2002. június 5-én adott válaszában a felperes kifejezetten utalt arra, hogy a 2000. üzleti évre vonatkozóan megjelölt 10,715 milliárd összegű üzleti forgalom kizárólag az SKW által 2000. július 1. és december 31. között teljesített üzleti forgalmat tartalmazza. Ebből következik, hogy a Bizottság megállapíthatta, hogy ez az összeg és a kifogásközlésben megjelölt 16,9 milliárd euro összeg nem egyezik. E körülmények között a Bizottság megtehette volna, illetve meg kellett volna tennie, hogy a felperestől kiegészítő tájékoztatást kér a figyelembe veendő összeg helyességének biztosítása érdekében.

308 Másodsorban azt, hogy a felperes éves üzleti jelentésében hivatkozott *pro forma* értékelést ez utóbbi gazdasági szempontból jelentősebbnek tekinti, egyrészt a Bizottság nem állapítja meg, másrészt pedig semmiképpen sem alkalmas arra, hogy cáfolja azt a megállapítást, miszerint a bírság által kifejtendő elrettentő hatás értékelésekor a Bizottság – amelyet egyébként a tárgyalás során elismert – a vállalkozás tényleges helyzetét abban az időpontban köteles figyelembe venni, amikor a vele szemben kiszabandó bírságot értékeli.

309 Végül harmadsorban, a Bizottság feltételezésével ellentétben hangsúlyozni kell, hogy a felperes egyáltalán nem kívánja azt, hogy az összeolvadásnak a kereskedelmi nyilvántartásba való, 2001. február 9-i bejegyzése miatt csakis a Degussa-Hüls üzleti forgalmát vegyék figyelembe a 2000. évre vonatkozó üzleti forgalom összegének megállapításakor, és zárják ki abból az SKW üzleti forgalmát. A felperes által a Bizottsághoz intézett 2002. június 5-i levél ugyanakkor kétségtelenül kifejti, hogy a megjelölt üzleti forgalom tartalmazza az SKW által a 2000. év utolsó hat hónapjában teljesített üzleti forgalmat. A Bizottságnak erre a megfontolásra alapított érve tehát hatástalan.

310 A fentiekből következik, hogy a Bizottság által a bírság kellő elrettentő hatásának biztosítása érdekében való bírságnövelés meghatározásakor figyelembe vett üzleti

forgalom téves. Ez az összeg azonban nem elegendő ahhoz, hogy a Bizottság megállapítsa azt a jogsértést, amely elkövetésében a felperes részt vett. A Bizottság által elkövetett tévedés ugyanis csakis a bírság összegének megállapítására lehet kihatással, amely tekintetében az Elsőfokú Bíróság korlátlan felülvizsgálati jogkörrel rendelkezik. Ebből következik, hogy a Bizottság által figyelembe vett téves üzleti forgalom nem vonhatja maga után a határozat megsemmisítését. A felperes ez irányú kérelmét tehát el kell utasítani.

311 Az Elsőfokú Bíróságnak azonban vizsgálnia kell, hogy ez a körülmény alkalmas-e az egyenlő bánásmód elvének megsértésére, ezáltal a felperessel szemben kiszabott bírság összegének csökkentésére.

2. A bírságnak az elrettentő hatás elérése miatt történt növelésekor a büntetések törvényessége, az indokolási kötelezettség elvének, illetve az arányosság és az egyenlő bánásmód elveinek megsértéséről

a) A büntetések törvényességének és az indokolási kötelezettség elvének megsértéséről

A felek érvei

312 A felperes azt állítja, hogy a Bizottság az alapösszeg növelésének megállapításakor nem tett eleget azon indokolási kötelezettségének, amelynek tükröznie kellene a bírság megállapításának feltételeit (az Elsőfokú Bíróság T-295/94. sz., Buchmann kontra Bizottság ügyben 1998. május 14-én hozott ítéletének [EBHT 1998., II-813. o.] 173. pontja). Ugyanakkor kifogásolja az alapösszegnek a Bizottság által

foganatosított, a bírság elrettentő hatásának elérése céljából történt 100%-kal való növelését, mivel a szóban forgó növelés önkényesnek tűnik, és semmiféle törvényességi felügyelet tárgyát nem képezheti. Ez a módszer ugyanis a Bizottság számára teljes döntési szabadsághoz vezet a bírság összegének megállapítása terén, függetlenül a bírság eredetileg megállapított alapösszegétől.

313 A Bizottság ezt az érvelést megalapozatlannak tartja. Azt állítja, hogy a határozat világosan kifejti a szóban forgó határozat 303–305. pontjában azokat az indokokat, amelyek a felperes esetében megállapított alapösszeg megduplázásához vezettek.

Az Elsőfokú Bíróság álláspontja

314 Elsőképpen az indokolási kötelezettség Bizottság által történő állítólagos megsértését illetően meg kell állapítani, hogy a határozat a 303–305. pontban világosan megjelöli, hogy a bírságnak a jogsértés súlya alapján megállapított alapösszegének a felperes esetében való 100%-os növelése – tekintettel a felperes méretére és összforrásaira – a bírság kellő elrettentő hatásának biztosításán és annak figyelembevételén alapul, hogy a nagyvállalkozások olyan jogi és gazdasági ismeretekkel, valamint infrastruktúrával rendelkeznek, amely lehetővé teszi számukra annak könnyebb felismerését, hogy jogsértő magatartást folytatnak, és tudatában legyenek annak, hogy a versenyjog alapján ebből rájuk nézve milyen következmények származnak. A határozat ezt követően, a bírság alapösszegének növelését igazolandó, kifejezetten hivatkozik a felperes által 2000-ben teljesített üzleti forgalomra.

315 A határozat tehát világosan tükrözi a Bizottság indokolását, ily módon lehetővé téve a felperes számára, hogy megismerje a bírság összegének növelése érdekében figyelembe vett értékelési szempontokat, illetve hogy ennek megalapozottságát kifogásolja, valamint az Elsőfokú Bíróság számára, hogy a felülvizsgálatot gyakorolja. A felperesnek az indokolási kötelezettség megsértésére alapított jogalapját tehát e tekintetben el kell utasítani.

316 Mivel a felperes továbbá úgy tekinti, hogy az alapösszeg megduplázásának módszere önkényes, és sérti a büntetések törvényességének elvét, emlékeztetni kell arra, hogy a bírság kellően elrettentő hatása biztosításának szükségessége olyan jogszerű cél, amelyet a Bizottság jogosult a bírság összegének meghatározásakor követni, és amely annak biztosítására irányul, hogy a vállalkozások a szerződés által meghatározott versenyszabályokat tiszteletben tartsák. Ugyanakkor, amint az az első jogalap keretében kifejezésre jutott, a Bizottságnak tiszteletben kell tartania az általános jogi elveket, de különösen az egyenlő bánásmód és az arányosság elvét, nem csupán az alapösszeg megállapításakor, hanem ezen összegnek a bírság kellően elrettentő hatásának biztosítása érdekében történő növelésekor is.

317 Ebből következik, hogy jóllehet a Bizottság az elrettentő hatás miatti növelés mértékének meghatározásakor szükségszerű mérlegelési lehetőséggel rendelkezik, a szóban forgó elvek tiszteletben tartása korlátozza a jogkörét, amely olyan bírósági felülvizsgálat tárgyát képezheti, amelynek keretében az Elsőfokú Bíróság egyébiránt korlátlan felülvizsgálati jogkörrel rendelkezik. A felperes jogalapját tehát el kell utasítani.

b) Az arányosság és az egyenlő bánásmód elvének sérelméről

A felek érvei

318 A felperes azt állítja, hogy a bírság a jogsértés súlya alapján megállapított összegének (35 milliárd euró) a bírság kellően elrettentő hatása biztosításának érdekében való, a Bizottság által végrehajtott 100%-os növelése sérti az egyenlő bánásmód elvét.

319 Azt állítja, hogy becslése szerint 2000-ben a Degussa mérete alig érte el az Aventis méretének a felét. Mivel e két vállalkozás tekintetében ugyanazon növelést alkalmazta, a Bizottság megsértette az egyenlő bánásmód elvét, abban az esetben is, ha az általa tévesen megállapított összeget vette figyelembe. Tekintettel arra, hogy az üzleti forgalma a Nippon Sodáé és az Aventisé között található, a felperes azt állítja, hogy a vele szemben alkalmazandó növelésnek az Aventisszel szemben alkalmazott növelés felének, azaz 27,5 milliárd eurónak kellett volna megfelelnie.

320 Ugyanakkor a felperes úgy véli, hogy az alapösszeg megduplázása sérti a büntetések arányosságának elvét, mivel az elrettentési cél a neki felrótt jogsértő magatartás arányában túl nagy hangsúlyt kapott.

321 A Bizottság azt állítja, hogy az Aventisszel és a Degussával szemben kiszabott bírság alapösszegének megduplázása azt tükrözi, hogy ez a két vállalkozás a méretükre és az összeforrásaikra tekintettel határozottan jelentősebbek, mint a Nippon Soda (304. pont).

322 Ebben a vonatkozásban emlékeztet arra, hogy az alapösszeg növelése a bírság kellően elrettentő hatásának biztosítása, és annak esetleges figyelembevétele követelményének tesz eleget, hogy a nagyvállalkozások jelentősebb jogi és gazdasági ismeretekkel, valamint infrastruktúrával rendelkeznek (303. pont). Ugyanakkor a jelen ügyben elsősorban a felperes és egyrészt az Aventis, másrészt pedig a Nippon Soda közötti méretbeli különbséget kell figyelembe venni (304. pont). Feltéve ugyanis, hogy a felperes által javasolt összeget kellene figyelembe venni, ez utóbbi üzleti forgalma a Nippon Soda 6,7-szeresének felelne meg, míg az Aventis üzleti forgalma a felperes üzleti forgalmának csupán kétszeresét jelentené. A Bizottságnak tehát mindenképpen azonos bánásmódot kellett alkalmaznia a felperes és az Aventis tekintetében. Ugyanakkor a Bizottság emlékeztet arra, hogy nem szükséges olyan

matematikai képletet alkalmazni, amely az érintett vállalkozás üzleti forgalmával arányosan határozza meg a bírság összegének emelését, mivel a bírság növelésével kitűzött cél már a vállalkozások méret szerinti csoportosításával is elérhető (a fenti 233. pontban hivatkozott Limburgse Vinyl Maatschappij és társai kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 464. pontja).

Az Elsőfokú Bíróság álláspontja

323 A felperesnek az egyenlő bánásmód elvének sérelmére alapított jogalapját illetően emlékeztetni kell arra, amint arra a Bizottság felhívja a figyelmet, hogy a kartell tagjainak több csoportba való osztásában álló megközelítés, amely az azonos csoportba tartozó vállalkozások esetében megállapított alapösszeg átalányosítását vonja maga után, még ha figyelmen kívül is hagyja az ugyanazon csoportba tartozó vállalkozások méretbeli különbségeit, elvben nem kifogásolható (a fenti 284. pontban hivatkozott Tokai Carbon és társai kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 217–221. pontja). A Bizottság ugyanis a bírság összegének megállapításakor – feltéve, hogy a bírságot ugyanazon jogsértésben érintett több vállalkozással szemben szabják ki – nem köteles azt biztosítani, hogy a bírságok végösszege az érintett vállalkozások üzleti összforgalma közötti minden különbséget tükrözze (lásd a fenti 252. pontban hivatkozott CMA CGM és társai kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 385. pontját és a hivatkozott ítélkezési gyakorlatot).

324 Mindazonáltal, az ítélkezési gyakorlat értelmében e csoportosításnak tiszteletben kell tartania az egyenlő bánásmód elvét, amely szerint tilos a hasonló helyzeteket eltérő módon, illetve a különböző helyzeteket azonos módon kezelni, kivéve ha ez a bánásmód objektíve igazolható (a fenti 252. pontban hivatkozott CMA CGM és társai kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 406. pontja). Ugyanezen szempontból az iránymutatás 1. A. pontjának hatodik francia bekezdése kimondja, hogy az azonos típusú jogsértéseket elkövető vállalkozások mérete közötti „jelentős" különbség többek között alkalmas a jogsértés súlyának értékelése érdekében való súlyozás igazolására. Az ítélkezési gyakorlat értelmében ugyanakkor a bírság összegének legalábbis arányban kell állnia a jogsértés súlyának értékelésekor figyelembe vett tényezőkkel (a fenti 58. pontban hivatkozott Tate & Lyle és társai kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 106. pontja).

325 Következésképpen, mivel a Bizottság az érintett vállalkozásokat a bírság összegének megállapítása érdekében csoportokba osztja, az így kialakított egyes csoportok küszöbértékei meghatározásának koherensnek és objektív módon igazolhatónak kell lennie (a fenti 252. pontban hivatkozott CMA CGM és társai kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 416. pontja és a fenti 46. pontban hivatkozott LR AF 1998 kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 298. pontja).

326 A jelen ügyben hangsúlyozni kell, hogy a vállalkozások piaci részesedésük alapján való csoportosítását a Bizottság a határozat 294–301. pontjában fogalmazta meg. Ez az osztályozás, amelyet a felperes nem vitat, a 302. pontban a bírság alapösszegének a Degussa és az Aventis vonatkozásában a jogsértés súlya alapján 35 millió euróban, míg a Nippon Soda vonatkozásában 8 millió euróban való megállapításához vezetett.

327 A felperes azonban azt kifogásolja, hogy a Bizottság ezt az összeget a bírság kellően elrettentő hatásának biztosítása érdekében a Degussa és az Aventis vonatkozásában, tekintettel a vállalkozások üzleti összforgalmára, ugyanakkora mértékben (100%) növelte, jóllehet ezek a számadatok véleménye szerint eltérőek.

328 Ugyanakkor hangsúlyozni kell, hogy a kitűzött célra, vagyis arra tekintettel, hogy a bírság összegét a vállalkozás összforrásainak és a szóban forgó bírság kifizetése érdekében a szükséges alapok mozgósítása képességének figyelembevételével ki kell igazítani, a bírság kellően elrettentő hatásának biztosítása érdekében az alapösszeg növelése arányának meghatározása inkább a bírság hatékonyságának biztosítására, nem pedig a jogsértés szabad versenyre gyakorolt káros hatásainak, ezáltal a szóban forgó jogsértés súlyának kifejezésére irányul.

329 Ebből következik, hogy a vállalkozások osztályozása módszerének objektív igazolhatóságára vonatkozó követelményt szigorúbban kell értelmezni akkor, ha ezt az osztályozást nem a jogsértés súlya alapján kiszabott bírság összegének megállapítása, hanem az alapösszegnek a kiszabott bírság kellő elrettentő hatásának biztosítása miatt való növelésének megállapítása érdekében alkalmazzák.

330 Emlékeztetni kell arra ugyanis, hogy az állandó ítélkezési gyakorlat értelmében a bírság alapösszegének a jogsértés súlya alapján való megállapítása keretében, még ha a csoportokba való osztás miatt egyes vállalkozások tekintetében – bár a méretük különböző – azonos alapösszeget alkalmaznak is, ezt a bánásmódbeli különbséget objektíve igazolhatja az, hogy a jogsértés súlyának meghatározásakor a jogsértés jellege nagyobb jelentőséget kap, mint a vállalkozások mérete (lásd ebben a vonatkozásban a Bíróság 96/82–102/82., 104/82., 105/82., 108/82. és 110/82. sz., IAZ és társai kontra Bizottság ügyben 1983. november 8-án hozott ítéletének [EBHT 1983., 3369. o.] 50–53. pontját, és a fenti 252. pontban hivatkozott CMA CGM és társai kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 411. pontját).

331 Ez az igazolás azonban nem arra szolgál, hogy a bírság kellően elrettentő hatásának biztosítása érdekében való növelése arányának meghatározására legyen alkalmazandó, tekintettel arra, hogy ez a növelés alapvetően és objektíve a vállalkozások méretén és forrásain, és nem pedig a jogsértés jellegén alapul. Ugyanakkor hangsúlyozni kell, hogy a határozatban a bírság kellően elrettentő hatásának biztosítása érdekében való növelésének arányát azt követően állapították meg, hogy a jogsértés súlya alapján megállapított alapösszeget meghatározták (303. pont).

332 Ugyanakkor a határozat azt megállapító 304. pontjából következik, hogy „az érintett piacon való jelentősége alapján kiszámított alapösszeget növelni kell az Aventis és a Degussa méretére és összforrásaira tekintettel", hogy a Bizottság azonkívül, hogy a felperes olyan jogi és gazdasági ismeretekkel, valamint infrastruktúrával rendelkezik, amely lehetővé teszi számára annak könnyebb felismerését, hogy jogsértő magatartást folytat, és tudatában legyen annak, hogy ebből rá nézve milyen következmények származnak, semmi más olyan tényezőre nem hivatkozik, amely alkalmas lenne objektíve igazolni azt, hogy a felperesre és az Aventisre vonatkozó összegek ugyanolyan arányú növelés tárgyát képezik.

333 E feltételek mellett, és tekintettel arra, hogy a Bizottság a 304. pontban nem támaszkodott kifejezetten az érintett vállalkozások egyenkénti világszintű üzleti forgalmára, a bírság összegének a jogsértés súlya alapján való növelés arányának tükröznie kellene – legalábbis megközelítőleg – a szóban forgó számadatok közötti jelentős eltéréseket.

334 Ugyanakkor, még ha a Bizottság úgy is tekinthette, hogy 2000-ben egyenként a Degussa (16,9 milliárd euró) és az Aventis (22,3 milliárd euró) üzleti forgalma azt mutatta, hogy „sokkal jelentősebb gazdasági szereplők, mint a Nippon Soda" (1,6 milliárd euró), így tehát ez utóbbival szemben a bírság kellően elrettentő hatásának biztosítása érdekében nem kellett növelést alkalmazni, meg kell állapítani, hogy ugyanazon növelési arányt alkalmazta a Degussa és az Aventis tekintetében, jóllehet a Bizottság saját számadatai alapján a Degussa üzleti forgalma megközelítőleg 25%-kal kevesebb volt, mint az Aventisé. Ez az arány több mint 33%-ot is elérhet, ha a fenti 302–305. pontban kifejtetteknek megfelelően a 14,846 milliárd euro üzleti forgalmat vesszük figyelembe.

335 Következésképpen a Bizottság az egyenlő bánásmód elvének sérelme nélkül nem növelhette a bírságnak a jogsértés súlya alapján meghatározott összegét, amikor ugyanazon arányt alkalmazta, mint az Aventisszel szemben.

336 A Bizottság egyetlen érve sem alkalmas arra, hogy ezt a megállapítást kétségbe vonja.

337 Elsősorban, ha egyrészről a Degussa és az Aventis, másrészről pedig a Nippon Soda közötti jelentős méretbeli különbséget valóban figyelembe kell venni, amely ez utóbbi tekintetében igazolná a bírságnak az elrettentő hatás miatt való növelésének elmaradását, ez a megfontolás nem mentesíti a Bizottságot az alól, hogy ugyanígy figyelembe vegye az egyrészről a Degussa, másrészről pedig az Aventis közötti méretbeli különbséget. Ez az elemzés annál is inkább igaz, mivel a Bizottság által tévesen megállapított üzleti forgalom valójában e különbség alulértékeléséhez vezetett.

338 Másodsorban, ha igaz is az, amint az korábban említésre került, hogy a Bizottság a bírság összegének megállapításakor, amennyiben ugyanazon jogsértésben érintett több vállalkozással szemben szab ki bírságot, nem köteles azt biztosítani, hogy a bírság végösszege az érintett vállalkozások üzleti összforgalma közötti minden

különbséget tükrözze (lásd a fenti 252. pontban hivatkozott CMA CGM és társai kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 385. pontját és a hivatkozott ítélkezési gyakorlatot), mindazonáltal a vállalkozások csoportosításának az egyenlő bánásmód elvének értelmében objektíve igazolhatónak kell lennie, mivel e követelményt szigorúbban kell értelmezni akkor, amikor a szóban forgó osztályozás nem az egyes vállalkozások jogsértő magatartása sajátos súlyának megállapítását szolgálja, hanem a jogsértés súlya alapján megállapított bírság összegének a bírság kellően elrettentő hatásának biztosítása érdekében való növelése arányának meghatározását, amely eltérő és önálló célt követ, és amely a vállalkozásoknak a bírság kifizetéséhez szükséges alapok mozgósítására vonatkozó képességének objektív értékelésén alapul.

339 Következésképpen, az Elsőfokú Bíróság úgy értékeli, hogy a korlátlan felülvizsgálati jogköre gyakorlása keretében csökkenteni kell a jogsértés súlya alapján megállapított bírság összegének a Degussával szemben alkalmazott növelésének arányát oly módon, hogy ez az arány tükrözze a Degussa és az Aventis közötti jelentős méretbeli különbséget (lásd ebben a vonatkozásban a fenti 284. pontban hivatkozott Tokai Carbon és társai kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 244–249. pontját).

340 Evégből azonban hivatkozni kell arra, hogy jóllehet a Bizottság a bírság növelési arányának megállapítását mind a 303–305. pontot felölelő rovat címéből, mind magából a 304–305. pontból következően alapvetően a kellően elrettentő hatás biztosításának követelményére alapította, ugyanakkor figyelembe vette a 303. pontban azt, hogy a nagy vállalkozások olyan jogi és gazdasági ismeretekkel, valamint infrastruktúrával rendelkeznek, amely lehetővé teszi számukra annak könnyebb felismerését, hogy jogsértő magatartást folytatnak, és tudatában legyenek annak, hogy ebből rájuk nézve milyen következmények származnak. Ugyanakkor, amint arra a Bizottság felhívja a figyelmet, és amint az korábban felmerült, ebben a vonatkozásban nem kell különbséget tenni két olyan vállalkozás között, amelyek üzleti forgalma mindenképpen igazolja, hogy ilyen infrastruktúrával rendelkező nagy vállalkozásoknak minősülnek.

341 Ebből következően e szempontból figyelembe kell venni azt, hogy az Aventis és a Degussa közös tulajdonsága, vagyis az – amint azt korábban láttuk –, hogy nagy méretük miatt jogi és gazdasági ismeretekkel, valamint infrastruktúrával rendelkeznek, igazolja, hogy a növelés aránya nem tükrözi e vállalkozások üzleti forgalmai közötti valamennyi különbséget.

342 Tekintettel a fenti megfontolások összességére, az Elsőfokú Bíróság a korlátlan felülvizsgálati jogkörének gyakorlása keretében úgy ítéli meg, hogy a felperes tekintetében a bírság súlya alapján megállapított összeget, vagyis a fenti 254. pont értelmében 30 millió eurót 80%-kal, azaz 54 millió euróra növelni kell.

343 Ilyen körülmények között a felperes által a válaszbeadványában említett, az arányosság elvének megsértésére alapított második jogalapot illetően az Elsőfokú Bíróság úgy ítéli meg, hogy az alapösszegnek a felperes összméretére tekintettel való növelése nem tekinthető aránytalannak tekintettel a kartellen belüli felelősségére, és arra, hogy a jogsértő időszakban a metioninpiacon elfoglalt lényeges (1998-ban az EGT-n belüli piacon való 25%-os mértékű) piaci részesedéséből következően a verseny jelentős veszélyeztetésére alkalmas, amit a Bizottság kellőképpen figyelembe vett (297–301. pont). Ez a növelés tehát nem vezethet ahhoz, hogy a felperesnek felrótt magatartáshoz képest túl nagy jelentőséget tulajdonítson az elrettentési célnak. A jelen jogalapot tehát el kell utasítani.

3. A jogsértés megszűnését követő felperesi magatartásra tekintettel a bírság elrettentő hatására vonatkozó mérlegelési hibáról

a) A felek érvei

344 A felperes azt állítja, hogy a Bizottság, mivel úgy tekintette, hogy a bírság alapösszegét meg kell duplázni, a szóban forgó bírság elrettentő hatását túlzó módon

mérlegelte, mivel elmulasztotta figyelembe venni azt, hogy a Degussa a jogsértéssel már a Bizottság eljárásának megkezdése előtt felhagyott, és hogy ezt követően közvetlenül megtette a jövőbeli további jogsértések elkerülésére irányuló intézkedéseket, tudniillik „egy, a hatályban lévő szabályoknak való megfelelési programot" fogadott el. A Bizottság a határozat 330. pontjában hibásan hagyta figyelmen kívül a felperes szóban forgó erőfeszítéseit, mivel elfogadta, hogy ezek az iránymutatás értelmében nem minősülnek enyhítő körülménynek. Ez a hozzáállás ugyanis nem méltányolja a versenyjogi rendelkezések tiszteletben tartását biztosítani kívánó vállalkozásokat, akik következésképpen el kívánják kerülni, hogy a további elrettentő hatást szolgáló intézkedéseket alkalmazzanak velük szemben.

345 A felperes felhívja a figyelmet arra, hogy még ha az iránymutatást ebben a vonatkozásban úgy is kell értelmezni, hogy a jelen ügyben a felperes hozzáállása semmiféle hatással nincs a bírság összegére, akkor e feltételek mellett ellentmondásba kerül a bűncselekmények és büntetések arányosságának elvével, amely a közösségi jogrendben az EU-Szerződés 6. cikke (1) bekezdésének értelmében a jogállamiság általánosan elismert elveként érvényesül.

346 Végül a felperes megjegyzi, hogy az elrettentés fogalma a jogsértést elkövetőre nézve egy megelőzési szempontot is magába foglal (speciális prevenció), illetve a jövőben hasonló jogsértést elkövetésére képes más gazdasági szereplőkre nézve (generális prevenció). A jelen ügyben a speciális prevenciót már az biztosítja, hogy a felperes a hatályban lévő szabályoknak való megfelelési programot fogadott el. Ugyanakkor, amennyiben a Bizottság úgy tekinti, hogy a növelést csakis a generális prevenciós megfontolások vezérlik, a felperes úgy értékeli, hogy ez ellentmondásban van a Bíróság és az Elsőfokú Bíróság ítélkezési gyakorlatával (a Bíróság 36/75. sz. Rutili-ügyben 1975. október 28-án hozott ítéletének [EBHT 1975., 1219. o.] 51–53. pontja; a 30/77. sz. Bouchereau-ügyben 1977. október 27-én hozott ítéletének [EBHT 1977., 1999. o.] 27–30. pontja, és a C-340/97. sz., Nazli és társai ügyben 2000. február 10-én hozott ítéletének [EBHT 2000., I-957. o.] 63. pontja).

347 A Bizottság úgy értékeli, hogy ez a jogalap megalapozatlan.

b) Az Elsőfokú Bíróság álláspontja

348 A felperes lényegében azt rója fel a Bizottságnak, hogy a bírság elrettentő hatásának értékelése során nem vette figyelembe azt, hogy egyrészt a Bizottság eljárásának megkezdése előtt felhagyott a jogsértéssel, másrészt pedig, hogy a közösségi versenyjognak való belső megfelelési programot fogadott el.

349 E tényezők közül az elsőt illetően elegendő arra hivatkozni, hogy amennyiben a határozat értelmében a jogsértés valóban 1999 februárjában szűnt meg, vagyis az eljárás 2001. október 1-jén való megindítását megelőzően, ez a jogsértéssel való felhagyás a Rhône-Poulenc kezdeményezésére történt, amint azt a 185. pont kimondja. Továbbá a felperes, aki ezt a megállapítást nem igazán vitatja, mindenképpen megelégszik annak kijelentésével, hogy a jogsértés 1997 végén, H. úrnak a Rhône-Poulencből való távozása után, és utódai politikájának hatására szűnt meg. Nem hivatkozhat tehát e körülményre a bírság elrettentő hatásának biztosítása érdekében való növelés csökkentése iránti kérelem esetén. Ezenfelül az, hogy az eljárás megindítása napján a jogsértés már megszűnt, egyáltalán nem bizonyítja azt, hogy a felperes a jövőben a közösségi versenyjogi szabályoknak véglegesen megfelelni szándékozott. Ugyanakkor a bírságkiszabás felperes által hivatkozott speciális prevenciós célja nem csupán a jogsértés abbahagyására irányul, hanem annak elkerülésére is, hogy az elkövetők később megismételjék magatartásukat.

350 A második tényezőt illetően, a következetes ítélkezési gyakorlat értelmében, még ha valóban lényeges is, hogy egy vállalkozás az alkalmazottai jövőbeli ismételt közösségi versenyjogi jogsértése elkövetésének meggátolására irányuló intézkedéseket fogadott el, ez a tény semmit nem változtat a megállapított jogsértés tényén. Ebből következően csupán az, hogy bizonyos esetekben a Bizottság határozathozatali gyakorlata során enyhítő körülményként vette figyelembe az összehangolási program végrehajtását, önmagában nem jelenti azt, hogy az adott esetben ugyanilyen módon

köteles eljárni (az Elsőfokú Bíróságnak a fenti 133. pontban hivatkozott Hercules Chemicals kontra Bizottság ügyben hozott ítéletének 357. pontja; a T-352/94. sz., M och Domsjö kontra Bizottság ügyben 1998. május 14-én hozott ítéletének [EBHT 1998., II-1989. o.] 417. és 419. pontja, és a fenti 53. pontban hivatkozott Archer Daniels Midland és Archer Daniels Midland Ingredients kontra Bizottság ügyben hozott ítéletének 280. pontja).

351 Ezen ítélkezési gyakorlat értelmében a Bizottság nem köteles enyhítő körülményként elfogadni e tényezőt, amennyiben eleget tesz az egyenlő bánásmód elvének, amely feltételezi, hogy az ugyanazon határozat címzettjeinek minősülő vállalkozások tekintetében e tekintetben nem alkalmaz eltérő mérlegelést (a fenti 53. pontban hivatkozott Archer Daniels Midland és Archer Daniels Midland Ingredients kontra Bizottság ügyben hozott ítéletének 281. pontja).

352 Jóllehet a felperes e körülményre a bírság alapösszegének az elrettentő hatás miatt történő növelése keretében, és nem pedig kifejezetten az enyhítő körülmény vonatkozásában hivatkozik, ugyanezen megoldás a jelen ügyben is alkalmazandó.

353 Ugyanakkor a határozatból egyáltalán nem következik, hogy a Bizottság ezen a ponton azon három vállalkozás között, akikkel szemben eljárt, eltérő értékelést alkalmazott volna, amit a felperes egyébként nem is feltételez.

354 Ebből következik, hogy a Bizottsággal szemben nem kifogásolható, hogy figyelmen kívül hagyta a felperes által a jogsértéssel való felhagyást követően elfogadott, a közösségi versenyjognak való megfelelési programot.

355 A felperes egyetlen érve sem vonhatja kétségbe ezt a megállapítást.

356 Elsősorban az arányosság elvének állítólagos sérelmét illetően, a korábban hivatkozott ítélkezési gyakorlat értelmében hangsúlyozni kell, hogy a felperesnek a jogsértést követő hozzáállása egyáltalán nem változtatja meg a jogsértés tényét vagy súlyosságát (lásd a fenti 82. pontban hivatkozott Dansk Rørindustri és társai kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 373. pontját), amely az EK 81. cikk (1) bekezdésének tartós és nyilvánvaló megsértésének minősül. Tekintettel e feltételekre, az arányosság elve, amely feltételezi, hogy a kiszabott bírság a jogsértés jellemzőire tekintettel ne legyen túlzó, nem kötelezi a Bizottságot arra, hogy figyelembe vegye a felperesnek a jogsértés abbahagyását követő hozzáállását.

357 Ebből következik, hogy sem a határozat, sem pedig az iránymutatás, amelyek nem írják elő, de nem is zárják ki teljes határozottsággal e körülmények figyelembevételét, ezen az alapon nem tekinthetők az arányosság elvét sértőnek.

358 Másodsorban, az arra alapított érvet illetően, miszerint a Bizottság, mivel nem vette figyelembe a felperes megfelelési programját, a Bíróság ítélkezési gyakorlatának ellentmondóan tévesen támaszkodott kizárólag a generális prevenció céljára, hangsúlyozni kell, hogy a felperes által hivatkozott ítélkezési gyakorlat a tagállamok által más tagállamok állampolgáraival szemben hozott, a közrend által indokolt kiutasítási intézkedésre vonatkozik. Ebben a keretben a Bíróság úgy ítélte meg, hogy a külföldiek mozgására és tartózkodására vonatkozó, a közérdek, közbiztonság vagy közegészség által indokolt különleges intézkedések összehangolásáról szóló 64/221/EGK tanácsi irányelv (HL 1964. 56., 850. o.; magyar nyelvű különkiadás 5. fejezet, 1. kötet, 11. o.) 3. cikke értelmében ezek az intézkedések, ahhoz hogy indokoltak legyenek, kizárólag az érintett személy viselkedésén alapulhatnak (lásd legutóbb a Bíróság C-482/01. és C-493/01. sz., Orfanopoulos és Oliveri ügyben 2004. április 29-én hozott ítéletének [EBHT 2004., II-5257. o.] 66. pontját). A Bíróság ebből különösen arra következtetett, hogy a közösségi jog tiltja valamely tagállam állampolgárának a generális prevenció alapján való kiutasítását, vagyis ha e kiutasítás célja más külföldiek elrettentése, különösen ha ezt az intézkedést a büntetőítélet miatt automatikus jelleggel hozták, tekintet nélkül a bűncselekmény elkövetőjének magatartására, illetve arra, hogy a közrendre nézve milyen veszélyt jelent (a Bíróság 67/74. sz. Bonsignore-ügyben 1975. február 26-án hozott ítéletének [EBHT 1975., 297. o.] 7. pontja; a fenti 346. pontban hivatkozott Nazli és társai ügyben hozott ítélet 59. pontja, és a fent hivatkozott Orfanopoulos és Oliveri ügyben hozott ítélet 68. pontja).

359 Ebből következik, hogy – anélkül, hogy általános elvnek minősülne – a generális prevencióra vonatkozó indokok tilalma az EK 18. cikk (1) bekezdésében megfogalmazott, és a tagállamok által közrend érdekében elfogadott, az uniós polgárok szabad mozgását korlátozó intézkedések sajátos helyzetére vonatkozik. Nyilvánvalóan ez a tilalom tehát nem ültethető át tisztán és egyszerűen a Bizottság által a vállalkozásokkal szemben a közösségi versenyjogi jogsértés miatt kiszabott bírság keretébe.

360 Ellenkezőleg, az állandó ítélkezési gyakorlatból az következik, hogy a Bizottság figyelembe veheti azt, hogy a jelen ügyben felmerülthöz hasonló versenyellenes magatartások, jóllehet a jogellenességük a közösségi versenypolitika kezdeteitől fogva megállapított, viszonylag gyakoriak az érintett vállalkozások által az ebből húzható haszon miatt, és következésképpen úgy értékelheti, hogy a bírság mértékét ennek elrettentő erejének megerősítése érdekében meg kell emelni (lásd például a fenti 58. pontban hivatkozott Musique diffusion française és társai kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 108. pontját), ami legalábbis részben megfelel a bírság elrettentő jellegének biztosítására vonatkozó követelménynek a bírság megfizetésére kötelezett vállalkozásokon kívüli más vállalkozások tekintetében.

361 Továbbá emlékeztetni kell arra, hogy a versenyjogi jogszabályoknak való megfelelési program valamely vállalkozás által való egyszerű elfogadása kétségtelenül nem jelenti annak érvényes és biztos garanciáját, hogy ez utóbbi a jövőben tartósan tiszteletben fogja tartani a szóban forgó szabályokat, így egy ilyen program nem kényszeríti a Bizottságot a bírságnak azon indokkal való csökkentésére, hogy a megelőzési cél, amelyet ez utóbbi szolgál, már részben teljesült. Ugyanakkor a felperes állításaival ellentétben egyáltalán nem következik a határozatból, hogy a Bizottság az alapösszeg növelését kizárólag a más vállalkozásokkal szembeni elrettentő hatás biztosításának szükségességére alapította.

362 Egyrészt ugyanis a felperes méretének figyelembevétele a 303–305. pontban, illetve az alapösszeg ebből eredő növelése pontosan olyan tényezőnek minősül, amely a bírságnak ez utóbbi saját jellemzői alapján való kiigazítására szolgál. Másrészt, a 330. pontból következik, hogy a Bizottság a megfelelési program elfogadását, mint

enyhítő körülményt elutasította azon indokkal, hogy „erre a kezdeményezésre túl későn [került sor], és mivel megelőzési intézkedésről van szó, nem menti fel azon kötelezettsége alól, hogy a vállalkozás által már elkövetett versenyjogi jogsértést szankcionálja". Ezt annak – jogos – felidézéseként kell érteni, amint azt a felperes is a 17. rendelet 15. cikke (2) bekezdésének jogellenességére vonatkozó kifogásra alapított jogalapjának keretében kiemeli, hogy a bírság nem csupán megelőzésre vonatkozó, hanem megtorló célt is szolgál. Tehát nem csupán a jogsértésben nem érintett vállalkozások elrettentésének célja vezérelte a Bizottságot akkor, amikor a felperes érvét e ponton elutasította, hanem az is, hogy értékelése szerint a megfelelési program nem indokolta az elkövetett jogsértéssel szembeni szankció csökkentését.

363 Az, hogy a felperes ezt az érvet itt a bírság elrettentő hatásának, és nem az enyhítő körülmények értékelése keretében fejti ki, ebben a vonatkozásban nem releváns, tekintettel arra, hogy e hatás biztosításának szükségessége nem csupán a bírság által kitűzött megelőzési célnak, amint azt a felperes feltételezni látszik, hanem a megtorlási célnak is megfelel.

364 A fentiek összességéből az következik, hogy – a jogsértés megszűnését követő felperesi magatartásra tekintettel – a bírság elrettentő hatása vonatkozásában a Bizottság által elkövetett nyilvánvaló mérlegelési hibára alapított felperesi jogalapot mint megalapozatlant el kell utasítani.

C – *A felperes együttműködéséről*

1. A felek érvei

365 A felperes vitatja a bírság az engedékenységi közlemény D. szakasza 2. pontjának második francia bekezdése alapján történő, vele szembeni csökkentésének Bizottság általi elutasítását, mivel – a kifogásközlésben előadottak szerint – vitatta a kartell

időtartamára vonatkozó tényeket. A felperes azt állítja, hogy elfogadta a benyújtott írásbeli bizonyítékokat, ám a szóban forgó dokumentumok Bizottság általi értelmezését illetően egyszerűen eltérő véleményt fogalmazott meg, amely eltérő jogi mérlegeléshez és következtetésekhez vezetett. Így a jogsértés időtartamának meghatározása a jelen ügyben nem ténybeli megállapításnak, hanem jogi minősítés kérdésének bizonyult, amely fogalmakat a Bizottság a kifogásközlés C. címében összekeverte.

366 A Bizottság úgy értékeli, hogy ez a jogalap megalapozatlan.

2. Az Elsőfokú Bíróság álláspontja

367 Emlékeztetni kell arra, hogy a felperes a határozat 353. és 354. pontja értelmében az engedékenységi közlemény D. címe 2. pontjának első francia bekezdése alapján a bírság összegének 25%-os csökkentésében részesült.

368 Az engedékenységi közlemény D. címe a következőképpen fogalmaz:

„1. Amennyiben valamely vállalkozás együttműködik anélkül, hogy a B. és C. címben kifejtett feltételek mindegyike teljesülne, az együttműködés hiányában kiszabandó bírság összegének 10–50%-os csökkentése illeti meg.

2. Ez vonatkozik különösen, ha:

– a kifogásközlés megküldése előtt a vállalkozás az elkövetett jogsértés megvalósulását alátámasztó információkat, dokumentumokat vagy más bizonyítékokat szolgáltat a Bizottságnak,

– a kifogásközlés érkeztét követően a vállalkozás közli a Bizottsággal, hogy nem vitatja a tényállást, amelyre a Bizottság a vádat alapítja."

369 A Bizottság azonban a 354. pontban úgy értékelte, hogy a Degussa vitatta a kifogásközlésben előadott tényállást a kartell időtartamát érintő részében. Ebből arra következtetett, hogy az engedékenységi közlemény D. címe 2. pontjának második francia bekezdésében meghatározott feltételeket nem teljesíti, és így ezen az alapon nem illeti meg a bírság összegének további csökkentése.

370 Következésképpen meg kell határozni, hogy a határozat tartalmaz-e ténybeli tévedést annak meghatározása során, hogy a felperes a kifogásközlést követően vitatta-e a Bizottság állításainak alapjául szolgáló tényállást.

371 Ennek érdekében meg kell vizsgálni a felperesnek a kifogásközlésre adott válaszát.

372 Elsősorban, amint arra a felperes felhívja a figyelmet, ez a dokumentum kimondja, hogy a kifogásközlésben előadott tényállást „lényegében nem vitatja" (a kifogásközlésre adott válasz 3. és 9. oldala). Ugyanakkor ezen állítás felperesi értelmezésével

szemben ez a kijelentés pontosan annak megállapítására irányul, hogy a tényállást részben vitatja, továbbá nem tette lehetővé a Bizottság számára annak tényleges meghatározását, hogy mely tényállási elemeket vitatja, és melyeket nem. Ezt a megfontolást ugyanakkor megerősíti a felperes azon kijelentése (a kifogásközlésre adott válasz 9. oldala), amely értelmében a jogsértés időtartamát illetően a Bizottság által megfogalmazott tényállás részben pontatlan. A felperes a válaszának 12. pontjában (a kifogásközlésre adott válasz 14. oldala) hozzá is tette, hogy a tényállás csakis az 1992. év közepétől, vagyis azon időponttól kezdve pontos, hogy a Degussa a barcelonai találkozó alkalmával részt vett a jogsértés elkövetésében, megjelölve ezáltal, hogy a kartell időtartama az 1992-től 1997-ig terjedő évekre korlátozódik (a kifogásközlésre adott válasz 33. oldala).

373 Még ha ezek a formális tényezők önmagukban nem is engednek arra következtetni, hogy a felperes lényegében vitatta a Bizottság által a kifogásközlésben előadott tényállást, mindenesetre elegendők annak megállapításához, hogy a felperes nem bizonyította világosan, hogy azt nem vitatta összességében. Ellenkezőleg, a felperes annak meghatározását illetően, hogy az állítólagos tényállást vitatta-e, vagy sem, illetve igenlő válasz esetén pontosan mely tényállási elemeket vitatta, a Bizottság számára bizonytalanságot teremtett.

374 Másodsorban, még ha a „D. Tényállás" cím alatt (a kifogásközlésre adott válasz 9. oldala) a felperes valóban a Bizottság álláspontját vitató megjegyzéseket adott elő, mindazonáltal el kell ismerni, hogy e megjegyzések többsége lényegében nem közvetlenül a tényállás (különösen a találkozók megrendezésének és azok témáinak) kétségbevonására irányul, hanem arra, hogy az 1992 előtti és 1997 utáni jogsértés megvalósulását illetően ellentmondjon a Bizottság erre vonatkozó értelmezésének, illetve ebből eredő következtetésének.

375 Ugyanakkor valóban nem lehet a Bizottságnak a bizonyos tényállási elemekre vonatkozó jogi mérlegelésének vitatását ezen tényállási elemek megvalósulásának vitatásával összehasonlítani, jóllehet a jelen ügyben e két fogalom közötti különbség összemosódik.

376 Mindenesetre azonban meg kell állapítani, amint arra a Bizottság is hivatkozik, hogy a kifogásközlésre adott válaszának 13. pontjában (14. és 15. oldal) a felperes azt állítja, hogy véleménye szerint az 1997-ben megtartott koppenhágai „csúcs"-találkozót követően nem került sor olyan találkozóra, amely a célárak megállapításához vezetett volna. Ugyanakkor a kifogásközlés 61. pontjából az következik, hogy a Bizottság világosan kifejtette, hogy a Degussa és a Rhône-Poulenc 1998 nyara végén vagy ősze elején Heidelbergben találkozott, és hogy ez alkalommal áremelésben állapodtak meg. A Bizottság hozzátette, hogy e két vállalkozás között egy további találkozóra került sor Nancyban 1999. február 4-én, amely a 3,20 USD/kg (5,30 DEM/kg) célár megállapításához vezetett. Következésképpen, úgy tűnik, legalábbis a fent leírt mértékben, hogy a felperes a kifogásközlést követően vitatta a Bizottság által kifejtett tényállást.

377 Ugyanakkor emlékeztetni kell arra, hogy a válaszában, az „E. Jogi mérlegelés" cím alatt a jogsértés időtartamára vonatkozó részben a felperes azt állítja, hogy az 1989–1990 közötti időszakban megtartott találkozókat illetően semmiféle információval nem rendelkezik, és hogy e találkozók tényét így sem kifejezetten cáfolni (a kifogásközlésre adott válasz 29. oldala), sem pedig megerősíteni nem tudja (a kifogásközlésre adott válasz 30. oldala). Ugyanakkor a Bizottság a kifogásközlés 22–29. pontjában részletesen ismertetett három olyan találkozót, amelyeken a Degussa ebben az időszakban részt vett (1989 augusztusában meghatározatlan helyen, 1990. június 10-én Frankfurt am Mainban és 1990 novemberében Hong Kongban és/vagy Szöulban). Így ismét, még ha a felperes kétértelmű megfogalmazása nem is enged e találkozók megtartásának cáfolatára következtetni, meg kell állapítani, hogy a Bizottság számára sem tette lehetővé ebben a vonatkozásban a tényállás elismerésének megállapítását.

378 Ugyanígy, jóllehet a Bizottság a kifogásközlésben a kartellt úgy ismertette, mint amely 1986 februárjában kezdődött (lásd különösen a 18–21. és a 97. pontot), meg kell állapítani, hogy a felperes a kifogásközlésre adott válaszában nem foglalt kifejezetten állást a Bizottságnak az 1986 februárjától 1988 végéig terjedő időszakot illető megállapításaival kapcsolatban, megjelölve azonban, hogy véleménye szerint a kartell csupán 1992–1997 között állt fenn.

379 Ebből következik, hogy a Bizottság nem követett el ténybeli tévedést akkor, amikor megállapította, hogy a felperes a kifogásközlésben kifejtett tényállást részben vitatta.

380 Annak eldöntését illetően, hogy a Bizottság ennek alapján úgy tekinthette-e, hogy a felperest az engedékenységi közlemény D. címe 2. pontjának második francia bekezdése értelmében nem illette meg a bírság összegének további csökkentése, hivatkozni kell arra, hogy az ítélkezési gyakorlat értelmében a közösségi versenyjogi jogsértés elkövetésében résztvevő vállalkozások együttműködése esetén való bírságcsökkentés alapját az a megfontolás adja, hogy ez az együttműködés megkönnyíti a Bizottság feladatát (a fenti 80. pontban hivatkozott BPB de Eendracht kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 325. pontja, és a fenti 233. pontban hivatkozott Finnboard kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 363. pontja, amelyet fellebbezésben a C-298/98. P. sz., Finnboard kontra Bizottság ügyben 2000. november 16-án hozott ítélet [EBHT 2000., I-10157. o.] helybenhagyott, illetve a fenti 222. pontban hivatkozott Mayr-Melnhof kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 330. pontja).

381 Ebben a vonatkozásban azonban kifejezésre jutott, hogy valamely vállalkozás, amely a közigazgatási eljárás során megelégedett azzal, hogy ne foglaljon állást a Bizottság által előadott tényállásra vonatkozó állításokkal kapcsolatban, és így tartózkodott azok valóságtartalmának elismerésétől, valójában nem járul hozzá ez utóbbi munkájának megkönnyítéséhez (a Bíróság C-297/98. P. sz., SCA Holding kontra Bizottság ügyben 2000. november 16-án hozott ítéletének [EBHT 2000., I-10101. o.] 37. pontja).

382 Ugyanígy nem elegendő, ha valamely vállalkozás általános jelleggel azt állítja, hogy az engedékenységi közleménnyel összhangban nem vitatja a feltételezett tényeket, ha az adott ügy körülményei között ezen állítás egyáltalán nem jelent segítséget a Bizottság számára (az Elsőfokú Bíróságnak a T-48/00. sz., Corus UK kontra Bizottság ügyben 2004. július 8-án hozott ítéletének [EBHT 2004., II-2325. o.] 193. pontja).

383 Végül az engedékenységi közlemény alapján való csökkentés csakis akkor indokolt, ha a szolgáltatott információk és általánosabb jelleggel az érintett vállalkozás magatartása ebben a vonatkozásban úgy tekinthető, mint amely tényleges

együttműködésre utal. Így, amint az magából az együttműködésnek az engedékenységi közlemény szövegében, illetve különösen e közlemény D. címének 1. pontjában megnyilvánuló fogalmából következik, ez azonban csakis akkor van így, ha az átadott információt – és általánosabban az érintett vállalkozás magatartását – úgy lehet tekinteni, hogy az a vállalkozás valódi együttműködési szándékára utal (a fenti 82. pontban hivatkozott Dansk Rørindustri és társai kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 395. és 396. pontja).

384 A fentiek összességéből következően a jelen ügyben az, hogy a felperes a kifogásközlésben ismertetett tényállás bizonyos elemeit kétértelműen elismerte, míg másokat vitatott, nem járult hozzá a Bizottság feladatának olyannyira kellően hatékony megkönnyítéséhez, hogy ezt az elismerést az engedékenységi közlemény alkalmazása keretében el lehetne fogadni. Így a Bizottság nyilvánvaló mérlegelési hiba elkövetése nélkül úgy tekinthette, hogy ez az elismerés nem alkalmas arra, hogy a szóban forgó, az ítélkezési gyakorlattal értelmezett közleményre tekintettel indokolttá tegye az általa kiszabott bírság összegének csökkentését.

385 Ebből következik, hogy a felperesnek a közigazgatási eljárás során való együttműködésére vonatkozóan lényegében ténybeli tévedésre és/vagy nyilvánvaló mérlegelési hibára alapított jogalapját mint megalapozatlant el kell utasítani.

D – *A büntetések visszaható hatálya tilalmának sérelméről*

386 A tárgyaláson a felperes azt állította, hogy mivel az iránymutatásban található új bírságkiszabási feltételeket ezen iránymutatás 1998-ban történt elfogadása előtt elkövetett jogsértésekre alkalmazta, a Bizottság megsértette a büntetések visszaható hatályának tilalmát.

387 Az Elsőfokú Bíróság eljárási szabályzatának 48. cikke (2) bekezdésére tekintettel a tárgyaláson előadott ezen érv elfogadhatóságának vizsgálata szükségessége nélkül, és különösen annak eldöntését illetően, hogy új jogi érvről, vagy csupán a keresetben előadott, ezzel szoros kapcsolatban álló jogi érv kiegészítéséről van-e szó, elegendő azt megállapítani, hogy a Bíróság és az Elsőfokú Bíróság a szóban forgó érvelés megalapozottságáról már állást foglalt.

388 Ugyanakkor, a fenti 82. pontban hivatkozott Dansk Rørindustri és társai kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 224–231. pontja értelmében, a visszaható hatály tilalma tiszteletben tartásának ellenőrzéséhez meg kell vizsgálni, hogy a Bizottság általános versenypolitikájának a bírság terén való, különösen az iránymutatásból fakadó módosítása ésszerűen előrelátható volt-e az adott jogsértés elkövetésének idején.

389 Ebben a vonatkozásban meg kell állapítani, hogy az iránymutatás fő újításának lényege az, hogy a Bizottság az említett iránymutatásban előírt sávok alapján meghatározott alapösszeget veszi a bírságszámítás alapjául; e sávok a jogsértés eltérő súlyossági fokait tükrözik, de önmagukban nem állnak összefüggésben a releváns üzleti forgalommal. Ez a módszer tehát lényegében a bírságok tételes kiszabásán alapul, még ha e tételes jelleg viszonylagos és rugalmas is.

390 Meg kell tehát vizsgálni, hogy az új bírságszámítási módszer – feltéve, hogy súlyosító hatással van a kiszabott bírságok mértékére – az adott jogsértés elkövetésekor ésszerűen előrelátható volt-e.

391 Ugyanakkor, a Bíróság ítélkezési gyakorlatából következik, hogy az a tény, hogy a múltban a Bizottság bizonyos típusú jogsértésekre bizonyos mértékű bírságot szabott ki, nem jelenti azt, hogy a 17. rendelet által meghatározott korlátok között nem növelheti ezt a mértéket, amennyiben ez szükséges a közösségi versenypolitika

alkalmazásának biztosítása érdekében. Ellenkezőleg, a közösségi versenyszabályok megfelelő alkalmazása lehetővé teszi, hogy a Bizottság bármikor a versenypolitika követelményeihez igazítsa a bírságok mértékét (a Bíróságnak a fenti 58. pontban hivatkozott Musique diffusion française és társai kontra Bizottság ügyben hozott ítéletének 109. pontja és a C-198/99. P. sz., Aristrain kontra Bizottság ügyben 2003. október 2-án hozott ítélete [EBHT 2003., I-11005. o.]).

392 Ebből következik, hogy az olyan közigazgatási eljárásban érintett vállalkozások, amelyben bírság kiszabására is sor kerülhet, sem a bírságszámítási módszerre, sem arra nem alapíthatnak jogos bizalmat, hogy a Bizottság a korábban kiszabottakhoz képest nem fogja növelni a bírságok összegét.

393 Következésképpen, a fent említett vállalkozásoknak tekintetbe kell venniük azt a lehetőséget, hogy a Bizottság bármikor úgy dönthet, hogy az eljárására alkalmazandó szabályok tiszteletben tartása mellett a múltban alkalmazott mértékhez képest megemeli a bírságok összegét.

394 Ez nemcsak arra az esetre érvényes, amikor a Bizottság a bírságok kiszabásakor az egyes határozatokban megemeli a bírság mértékét, hanem arra is, amikor ez az emelés egyes esetekben olyan általános hatályú magatartási szabályok alkalmazásával történik, mint az iránymutatás.

395 Egyébiránt az Európai Emberi Jogi Bíróság ítélkezési gyakorlatából következik, hogy a törvény előreláthatóságával nem ellentétes, hogy az érintett személynek világos jogi tanácsokért kelljen folyamodnia ahhoz, hogy ésszerű szinten felmérhesse, hogy bizonyos jogi cselekménynek az adott ügy körülményei között milyen következményei lehetnek. Ez különösen igaz a szakmai tevékenységet ellátó személyek esetében, akik megszokták, hogy foglalkozásuk gyakorlásakor nagy gondossággal kell eljárniuk. Tehát elvárható tőlük, hogy különös gondossággal értékeljék a foglalkozásukkal járó veszélyeket (az 1996. november 15-i, Cantoni kontra Franciaország ítélet [*Ítéletek és Határozatok Tára*, 1996-V] 35. §-a).

396 Ebből azt a következtetést kell levonni, hogy az iránymutatás és különösen az abban meghatározott új bírságszámítási módszer – feltéve, hogy súlyosító hatással van a kiszabott bírságok mértékére – az adott jogsértés elkövetésekor ésszerűen előrelátható volt a felpereshez hasonló vállalkozások számára.

397 Következésképpen a Bizottság a határozatban lényegében az iránymutatásnak az elfogadása előtti jogsértésekre való alkalmazásával nem sértette meg a visszaható hatály tilalmának elvét.

398 Ebből következik, hogy a felperesnek a büntetések visszaható hatálya tilalmának sérelmére alapított jogalapját mint megalapozatlant el kell utasítani.

IV – *A szolgálati titoktartás, a gondos ügyintézés és az ártatlanság vélelme elvének sérelmére alapított negyedik jogalapról*

A – *A felek érvei*

399 A felperes azt állítja, hogy a Bizottság már a határozat meghozatalát megelőzően szolgáltatott bizalmas információkat a sajtónak, megsértve ezáltal az EK 287. cikk által védett szolgálati titoktartást, a gondos ügyintézés és az ártatlanság vélelmének elvét.

400 Arra hivatkozik ugyanis, hogy 2002. július 2-án, kedden a „Handelsblatt" újság „A Degussának több mint 100 milliót kell fizetnie" címmel jelentetett meg egy cikket. A

cikk megjelölte, hogy az újságot a brüsszeli Bizottság körei tájékoztatták, és pontosan leírta, hogy „Monti úr elismer[te], hogy a düsseldorfi vegyi csoport egy aminosav-kartell hajtóereje volt, amely egy évtizeden át a rendszeres ármegállapodások útján feloszt[otta] a takarmány-adalékanyagok piacát".

401 Ugyanakkor, a közzétett információkhoz a Bizottság valamely tisztviselőjének együttműködése nélkül nem lehetett volna hozzájutni, ami az EK 287. cikkben megfogalmazott szolgálati titoktartási kötelezettség megsértésének minősül. Az Elsőfokú Bíróság ugyanis kimondta, hogy az olyan kontradiktórius eljárásokban, amelyek büntetéskiszabáshoz vezethetnek, a javasolt büntetés természete és mértéke jellegüknél fogva szolgálati titoknak minősülnek a szankció végleges meghatározásáig és kihirdetéséig. Ez az elv különösen az érdekelt fél jó hírnevének és méltóságának tiszteletben tartása követelményéből következik, amíg ez utóbbi el nem ítélték (a fenti 153. pontban hivatkozott Volkswagen kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 281. pontja).

402 A felperes úgy értékeli, hogy irreleváns, hogy a Bizottság milyen módon tájékoztatta a sajtót, mivel csakis az számít, hogy a Bizottság olyan helyzetet idézett elő, amelyben a vállalkozás a sajtó útján értesült a vele szemben minden valószínűség szerint kiszabandó szankció pontos tartalmáról (a fenti 153. pontban hivatkozott Volkswagen kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 281. pontja). Ugyanakkor a Bizottság azt nem vitatta kifejezetten, hogy egyik tisztviselője a kérdéses bizalmas információkat nyilvánosságra hozta. Mindenesetre csakis a Bizottság állhatott e nyilvánosságra hozatal mögött. E feltételek mellett a Bizottság feladata lenne az ellenkező bizonyítása, mivel a szóban forgó cikk megemlítette, hogy az információ „a brüsszeli Bizottsághoz közeli körökből" származik.

403 A felperes továbbá úgy értékeli, hogy a Bizottság megsértette a Charta 41. cikke (1) bekezdésében megfogalmazott gondos ügyintézés elvét, amely értelmében „[m]indenkinek joga van ahhoz, hogy ügyeit az Unió intézményei, szervei és hivatalai részrehajlás nélkül, tisztességes módon és ésszerű határidőn belül intézzék". A nyilvánosságra hozatal, amely mögött a Bizottság áll, azonban a felperessel szembeni elfogultságát tükrözi.

404 Végül, a Bizottság vétkes az emberi jogok európai egyezménye 6. cikkének (2) bekezdésében és a Charta 48. cikk (1) bekezdésében megfogalmazott, és a közösségi jogrend alapvető jogainak részét képező ártatlanság vélelmének megsértésében (a fenti 115. pontban hivatkozott Hüls kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 149. pontja). Az Európai Emberi Jogi Bíróság, a Bíróság és az Elsőfokú Bíróság ítélkezési gyakorlata értelmében ez az elv alkalmazandó a versenyszabályok megsértésével kapcsolatos eljárásokban is (a fenti 38. pontban hivatkozott Öztürk kontra Németország ítélet, 46. §; a fenti 115. pontban hivatkozott Hüls kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 50. pontja, és a fenti 153. pontban hivatkozott Volkswagen kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 281. pontja). Mivel a sajtó előtt felfedte a határozat tartalmát azelőtt, hogy a biztosok testületéhez azt döntéshozatal végett benyújtotta volna, vagyis a vállalkozás elítélése előtt, a Bizottság nyilvánvalóan megsértette az ártatlanság vélelmének elvét.

405 A felperes cáfolja a Bizottság azon érvelését, miszerint a szóban forgó információknak a sajtóval való közlése nem róható fel neki. Véleménye szerint lényegtelen, hogy az információkat hivatalos jelleggel közölték-e. Az EK 288. cikk értelmében ugyanis a Bizottság felelősséggel tartozik valamely tisztviselője által elkövetett bűncselekményért, amennyiben ez a bűncselekmény közvetlenül a feladatkörének ellátásához kapcsolódik (a Bíróság 9/69. sz., Sayag és társai ügyben 1969. július 10-én hozott ítélete [EBHT 1969., 329. o.]), ami a jelen ügyben így van. Annak eldöntése tehát, hogy a Bizottság engedélyezte-e, vagy sem a jogsértést, irreleváns, hasonlóképpen a vállalkozásoknak a munkatársak által elkövetett versenyjogi jogsértésekért való felelősségéhez (a fenti 58. pontban hivatkozott Musique diffusion française és társai kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 37–70. pontja és 112. pontja).

406 A felperes ebből arra következtet, hogy az alapvető jogok védelmének hatékonysága megköveteli a határozat ezen az alapon történő megsemmisítését (a Bíróság 222/84. sz. Johnston-ügyben 1986. május 15-én hozott ítéletének [EBHT 1986., 1651. o.] 19. pontja). Ezt az is szükségessé teszi, hogy a Bizottság által elkövetett ez a fajta jogsértés gyakori (a fenti 101. pontban hivatkozott Suiker Unie és társai kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 90. pontja; a fenti 114. pontban hivatkozott Dunlop Slazenger kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 27. pontja, és a fenti 153. pontban hivatkozott Volkswagen kontra Bizottság ügyben hozott ítélet). Ugyanakkor azon ítélkezési gyakorlat, amely értelmében az ilyen szabályellenesség csakis akkor

indokolná a határozat megsemmisítését, ha bebizonyosodna, hogy e szabálytalansága hiányában a határozat tartalma más lenne, nyilvánvalóan semmiféle elrettentő hatással nem bírna, és a vállalkozástól olyan bizonyítást követelne, amelyet nem áll módjában megtenni. Ez az ítélkezési gyakorlat nem tenne tehát eleget a szóban forgó jogok hatékony védelme követelményének, és az érintett vállalkozást hátrányos helyzetbe hozná a vevőkörrel, a munkatársakkal, illetve a részvényesekkel és a médiával szemben, figyelmen kívül hagyva a „fegyveregyenlőség" elvét.

407 A felperes álláspontja szerint elegendő annak bizonyítása – amint az egy eljárási hibával kapcsolatban megállapításra került –, hogy a szóban forgó információk idő előtt való nyilvánosságra hozatala hiányában nem kizárható, hogy a határozatnak más lett volna a tartalma (a Bíróság 68/86. sz., Nagy-Britannia kontra Tanács ügyben 1988. február 23-án hozott ítéletének [EBHT 1988., 855. o.] 49. pontja; az Elsőfokú Bíróság T-39/92. és T-40/92. sz., CB és Europay kontra Bizottság ügyben 1994. február 23-án hozott ítéletének [EBHT 1994., II-49. o.] 58. pontja). Ez a jelen ügyben így van, tekintettel arra, hogy a határozat tartalmának az elfogadását megelőző nyilvánosságra hozatala lehetetlenné tette a Bizottság részéről egy, a sajtó számára ismertetettől eltérő határozat elfogadását, mivel ez a versenyjogi kérdésekért felelős bizottsági tag nehezen elképzelhető megtagadásának minősülne.

408 A Bizottság úgy ítéli meg, hogy ez a jogalap megalapozatlan.

B – *Az Elsőfokú Bíróság álláspontja*

409 Felidézendő, hogy az EK 287. cikk a Közösség intézményeinek tagjaira, a tisztviselőire és egyéb alkalmazottaira azt a kötelezettséget rója, hogy „[n]em fedhetik fel a szolgálati titoktartási kötelezettség alá eső információkat, így különösen a vállalkozásokra, az ezek üzleti kapcsolataira vagy költségösszetevőire vonatkozó információkat". Jóllehet ez a rendelkezés főként a vállalkozásoknál

összegyűjtött információkra irányul, a „különösen" kifejezés azt jelzi, hogy általános elvről van szó, amelyet más bizalmas információkra ugyanúgy alkalmazni kell (a Bíróság 145/83. sz., Adams kontra Bizottság ügyben 1985. november 7-én hozott ítéletének [EBHT 1985., 3539. o.] 34. pontja, és az Elsőfokú Bíróság T-353/94. sz., Postbank kontra Bizottság ügyben 1996. szeptember 18-án hozott ítéletének [EBHT 1996., II-921. o.] 86. pontja).

410 Ugyanakkor hangsúlyozni kell, hogy az olyan eljárásokban, amelyekben bírság kirovására kerülhet sor, a javasolt büntetés jellege és mértéke természetszerűleg a szolgálati titoktartási kötelezettség hatálya alá esik, amíg a büntetést véglegesen jóvá nem hagyták és ki nem hirdették. Ez az elv különösen az érdekelt fél jó hírnevének és méltóságának tiszteletben tartása követelményéből következik, amíg ez utóbbi el nem ítélték (a fenti 153. pontban hivatkozott Volkswagen kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 279. pontja).

411 A Bizottságnak az a feladata, hogy ne adjon ki a sajtónak információkat a tervezett pontos büntetésről, nemcsak a szolgálati titoktartás kötelezettségével, hanem a gondos ügyintézés kötelezettségével is egybeesik. Végül felidézendő, hogy az ártatlanság vélelmének elve a vállalkozások által elkövetett versenyjogi jogsértésekkel kapcsolatos olyan eljárásokra vonatkozik, amelyek bírság vagy kényszerítő bírság kiszabásához vezethetnek (a fenti 115. pontban hivatkozott Hüls kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 150. pontja; a fenti 38. pontban hivatkozott Öztürk kontra Németország ügyben hozott ítélet, és a fenti 115. pontban hivatkozott Lutz kontra Németország ügyben hozott ítélet). Ezt a vélelmet a Bizottság nyilvánvalóan nem tartja tiszteletben, amikor a tanácsadó bizottság és a biztosok testülete elé döntéshozatal végett terjesztett ítéletet az általa vádolt vállalkozással szembeni tényleges bírságkiszabást megelőzően közölte a sajtóval (a fenti 153. pontban hivatkozott Volkswagen kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 281. pontja).

412 A jelen ügyben azonban meg kell állapítani, hogy a fenti 153. pontban hivatkozott Volkswagen kontra Bizottság ügyben hozott ítélet alapjául szolgáló helyzettel ellentétben nem bizonyított, hogy a Bizottság áll a határozat tartalmának sajtó által való nyilvánosságra hozatala hátterében. Míg a fent hivatkozott ügyben ugyanis nem vitatott, hogy a Bizottságnak a tényállás idején a versenyjogi kérdésekért felelős tagja a Bizottság határozathozatala előtt a sajtó tudomására hozta a Volkswagennel

szemben kiszabandó bírság összegét, a jelen ügyben a felperes maga mondja ki, hogy a szóban forgó cikk csupán megemlíti, hogy az információ a Bizottsághoz közeli körökből („Kommissionskreisen") származik. Továbbá, a felperes állításával ellentétben meg kell állapítani, hogy a Bizottság nem ismerte el ebben a vonatkozásban a felelősségét. Jóllehet valószínű, hogy a Bizottság állhatott a titoktartás megsértése mögött, ez az eshetőség önmagában nem elegendő – amint azt a felperes állítja – ahhoz, hogy a Bizottságot terhelje az ellenkező bizonyítása.

413 Mindenesetre, még ha elfogadható is, hogy a Bizottság szolgálatai felelősek valóban a felperes által hivatkozott sajtócikk által tudósított nyilvánosságra hozatalért, ez a körülmény a határozat jogszerűségére nincs hatással.

414 Egyrészt ugyanis a felperes azon érvét illetően, miszerint ez a nyilvánosságra hozatal a Bizottság vele szembeni elfogultságát mutatja, meg kell jegyezni, hogy a közigazgatási eljárás értelmében ténylegesen bizonyított tényállást nem vonja kétségbe annak bizonyítása, hogy a Bizottság idő előtt kinyilvánította a jogsértés megvalósulására vonatkozó vélekedését, és ebből következően a vállalkozással szemben kiszabandó bírság összegét. A felperes egyes jogalapjainak vizsgálata alkalmával ugyanakkor kifejtette, hogy a határozat a jogsértés megvalósulását és tényállási elemeit illetően mind ténybelileg, mind pedig jogilag megalapozott.

415 Továbbá nem állítható az, hogy a közigazgatási eljárásból származó határozat tartalmának a Bizottság által történő, a formális határozathozatalt megelőző nyilvánosságra hozatala önmagában alkalmas annak bizonyítására, hogy előítéletei voltak az ügy tekintetében vagy részrehajlóan folytatta le a vizsgálatot (lásd ebben a vonatkozásban a fenti 153. pontban hivatkozott Volkswagen kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 270–272. pontját).

416 Másrészt, az állandó ítélkezési gyakorlat értemében az olyan szabálytalanság, mint amit a felperes is állít, a szóban forgó határozat megsemmisítését vonhatja maga után, amennyiben megállapítást nyer, hogy ezen szabálytalanság hiányában a szóban forgó határozat eltérő tartalmú lett volna, (a fenti 101. pontban hivatkozott Suiker Unie és társai kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 91. pontja; a fenti 114. pontban hivatkozott Dunlop Slazenger kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 29. pontja, és a fenti 153. pontban hivatkozott Volkswagen kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 283. pontja).

417 Ugyanakkor a jelen ügyben meg kell állapítani, hogy a felperes ezt nem bizonyította. Semmi nem teszi lehetővé ugyanis annak feltételezését, hogy amennyiben a szóban forgó információkat nem hozták volna nyilvánosságra, a biztosok testülete megváltoztatta volna a bírság összegét vagy a határozat javasolt tartalmát. Továbbá, a felperes merőben feltételes állításaival ellentétben, a kollegialitás elvére tekintettel – amelynek a Bizottság határozatainak meg kell felelniük – nem feltételezhető, hogy a Bizottság tagjait a versenyjogi kérdésekért felelős kollégájuk iránt való szolidaritás érzése befolyásolta volna, vagy hogy ez meggátolta volna őket a magasabb összegű bírság kiszabásában.

418 Ebből következik, hogy a jelen jogalapot el kell utasítani.

419 A felperes egyetlen érve sem vonja kétségbe ezt a következtetést.

420 A felperes azt állítja, hogy a fent hivatkozott ítélkezési gyakorlat nem tesz eleget a hatékony bírói védelem elvére alapított követelményeknek. Ezen elv tiszteletben tartása érdekében elegendőnek kellene tekinteni a határozat megsemmisítésének igazolására nézve azt a bizonyítékot, miszerint nem zárható ki, hogy a határozat más tartalommal bírna a szóban forgó nyilvánosságra hozatal hiányában.

421 Ebben a vonatkozásban felidézendő, hogy a következetes ítélkezési gyakorlat értelmében a jogalanyok a közösségi jogrendből eredő jogaik hatékony bírói védelmében kell, hogy részesüljenek, mivel e védelemhez való jog a tagállamok közös alkotmányos hagyományaiból következő általános jogelvek részét képezi. Ezt az elvet az emberi jogok európai egyezményének 6. és 13. cikke is megerősítette (lásd különösen a Bíróságnak a fenti 406. pontban hivatkozott Johnston-ügyben hozott ítéletének 18. pontját; a C-424/99. sz., Bizottság kontra Ausztria ügyben 2001. november 27-én hozott ítéletének [EBHT 2001., I-9285. o.] 45. pontját és a C-50/00. P. sz., Unión de Pequeños Agricultores kontra Tanács ügyben 2002. július 25-én hozott ítéletének [EBHT 2002., I-6677. o.] 39. pontját).

422 Ennek az elvnek azonban összhangban kell állnia a közösségi intézmények aktusai tekintetében érvényesülő jogbiztonság elvével és a jogszerűség vélelmével (a Bíróság C-137/92. P. sz., Bizottság kontra BASF és társai ügyben 1994. június 15-én hozott ítéletének [EBHT 1994., I-2555. o.] 48. pontja), amely feltételezi, hogy ennek bizonyítása az e jogi aktus jogellenességére hivatkozó feladata.

423 Ugyanakkor, amint az korábban kifejezésre jutott, a határozat formális elfogadása előtt annak tartalmának a Bizottság által való állítólagos nyilvánosságra hozatala önmagában, ellentétben a lényeges eljárási szabályok megsértésével, a szóban forgó határozat jogszerűségére nézve nem jár ilyen hatással.

424 Továbbá meg kell állapítani egyrészt, hogy a fenti 416. pontban hivatkozott ítélkezési gyakorlat által kifejtett megoldás nem gátolja meg a felperest abban, hogy a határozatnak a megállapított szabálytalanság miatti jogellenességét bizonyítsa, és ennek bizonyítását sem nehezíti el túlságosan, másrészt pedig, hogy – feltéve akár, hogy a felperesnek nem sikerül bizonyítania, hogy a határozat a szóban forgó szabálytalanság hiányában eltérő lett volna – az EK 288. cikk második bekezdésében meghatározott jogorvoslati lehetőség lehetővé teszi ez utóbbi számára, hogy adott esetben a Közösség által okozott kár megtérítését követelje.

425 Következésképpen nem lehet úgy tekinteni, hogy a hatékony bírói védelem elve szemben áll azzal a követelménnyel, miszerint a jelen ügyben állított szabálytalanság fennállása esetén a felperes feladata a határozat megsemmisítésének indokolása érdekében annak bizonyítása, hogy e szabálytalanság hiányában ennek tartalma eltérően alakult volna.

426 A fentiekből következik, hogy a szolgálati titoktartás, a gondos ügyintézés elvének és az ártatlanság vélelmének megsértésére alapított jogalapot el kell utasítani.

Végkövetkeztetés

427 A fenti 254. pont értelmében az Elsőfokú Bíróság úgy ítéli meg, hogy a felperes által elkövetett jogsértés súlya függvényében kiszámított bírság alapösszegét 35-ről 30 millió euróra kell csökkenteni. A fenti 343. pont értelmében ezt az összeget a bírság kellő elrettentő erejének biztosítása érdekében a felperes tekintetében 80%-kal, 54 millió euróra meg kell emelni.

428 Továbbá megállapításra került, hogy a Bizottság helyesen állapította meg a jogsértés időtartamát, amely ezen összeg 125%-os emelését indokolja. Végül, figyelembe kell venni a bírság összegének 25%-os csökkentését, amelyet a Bizottság az engedékenységi közlemény D. címe 2. pontjának első francia bekezdése alapján ítélt meg a felperes számára.

429 A fentiek összességéből az következik, hogy a felperessel szemben kiszabott bírság összegét 91 125 000 euróra kell csökkenteni.

A költségekről

430 Az eljárási szabályzat 87. cikkének 3. §-a értelmében az Elsőfokú Bíróság részleges pernyertesség esetén elrendelheti a költségeknek a felek közötti megosztását vagy azt, hogy a felek mindegyike maga viselje saját költségeit, beleértve, hogy e szabályzat 87. cikkének 4. §-a értelmében az eljárásba beavatkozó tagállamok és intézmények maguk viselik saját költségeiket. Mivel a kereset részleges pernyertességet eredményezett, annak meghatározása, hogy a felperes maga viselje a saját költségeit, illetve a Bizottság költségeinek 75%-át, valamint hogy a Bizottság maga viselje a saját költségeinek 25%-át, az adott ügy körülményeinek helyes mérlegelését eredményezi.

A fenti indokok alapján,

AZ ELSŐFOKÚ BÍRÓSÁG (harmadik tanács)

a következőképpen határozott:

1) Az EK 81. cikkének és az EGT-Megállapodás 53. cikkének alkalmazására vonatkozó eljárásban (C.37.519 – „metionin"-ügy) 2002. július 2-án hozott 2003/674/EK bizottsági határozat 3. cikkében a felperessel szemben kiszabott bírság összegét 91 125 000 euróra csökkenti.

2) A keresetet ezt meghaladó részében elutasítja.

3) A felperes maga viseli a saját költségeit és a Bizottság költségeinek 75%-át.

4) A Bizottság maga viseli a saját költségeinek 25%-át.

5) A Tanács maga viseli a saját költségeit.

Jaeger Tiili Czúcz

Kihirdetve Luxemburgban, a 2006. április 5-i nyilvános ülésen.

E. Coulon M. Vilaras

hivatalvezető elnök

Tartalomjegyzék

A jogvita alapját képező tényállás ..... II - 914

Az eljárás és a felek kérelmei ..... II - 922

A jogkérdésről ..... II - 923

I – A büntetések törvényességének elve megsértésére alapított első jogalapról .... II - 924

A – A 17. rendelet 15. cikke (2) bekezdésével kapcsolatos jogellenességi kiforgásról ..... II - 924

1. A felek érvei ..... II - 924

2. Az Elsőfokú Bíróság álláspontja ..... II - 934

B – A 17. rendelet 15. cikke (2) bekezdésének a büntetések törvényességének elve fényében való értelmezéséről ..... II - 942

II – A jogsértés egyetlen és tartós jellege, illetve az időtartama tekintetében elkövetett mérlegelési hibára alapított második jogalapról ..... II - 945

A – A jogsértés 1988–1992 közötti félbeszakadásáról ..... II - 946

1. A felek érvei ..... II - 946

2. Az Elsőfokú Bíróság álláspontja ..... II - 949

a) A felperesnek az 1988–1992 közötti időszakban a megállapodásban és/vagy az összehangolt magatartásban való részvételéről ..... II - 950

Az 1988 végétől 1990 nyaráig terjedő időszakról ..... II - 953

Az 1990 nyarának végétől 1992 márciusáig terjedő időszakról . II - 960

b) A jogsértés egyetlen és tartós jellegéről ..... II - 964

B – A jogsértés megszűnéséről ..... II - 965

1. A felek érvei ..... II - 965

2. Az Elsőfokú Bíróság álláspontja ..... II - 966

C – A kartell felfüggesztéséről ..... II - 970

III – A mérlegelési hibára, jogban való és ténybeli tévedésre, valamint az arányosság, az egyenlő bánásmód, a büntetések visszaható hatályának tilalma elvének, illetve a bírság összegének megállapításakor fennálló indokolási kötelezettség megsértésére alapított harmadik jogalapról ..... II - 973

A – A jogsértés súlyáról ..... II - 973

1. A jogsértés súlyának indokolásáról ..... II - 974

a) A felek érvei ..... II - 974

b) Az Elsőfokú Bíróság álláspontja ..... II - 974

2. Az érintett földrajzi piac méretéről ..... II - 977

a) A felek érvei ..... II - 977

b) Az Elsőfokú Bíróság álláspontja ..... II - 977

3. A jogsértés piacra gyakorolt hatásának mérlegeléséről ..... II - 978

a) A felek érvei ..... II - 978

b) Az Elsőfokú Bíróság álláspontja ..... II - 981

4. A bírság összegének a jogsértés súlyára tekintettel történt meghatározásával kapcsolatos megállapítás ..... II - 990

B – A bírság összegének a kellően elrettentő erő biztosítása érdekében való növeléséről ..... II - 992

1. A felperes üzleti forgalmával kapcsolatos jogban való és ténybeli tévedés ..... II - 993

a) A felek érvei ..... II - 993

b) Az Elsőfokú Bíróság álláspontja ..... II - 996

A felperes 2000. évre vonatkozó üzleti forgalmának figyelembevételéről ..... II - 997

A felperes 2000. évre vonatkozó üzleti forgalmának mértékével kapcsolatos ténybeli tévedésről ..... II - 1004

2. A bírságnak az elrettentő hatás elérése miatt történt növelésekor a büntetések törvényessége, az indokolási kötelezettség elvének, illetve az arányosság és az egyenlő bánásmód elveinek megsértéséről II - 1009

a) A büntetések törvényességének és az indokolási kötelezettség elvének megsértéséről ... II - 1009

A felek érvei ... II - 1009

Az Elsőfokú Bíróság álláspontja ... II - 1010

b) Az arányosság és az egyenlő bánásmód elvének sérelméről ... II - 1011

A felek érvei ... II - 1011

Az Elsőfokú Bíróság álláspontja ... II - 1013

3. A jogsértés megszűnését követő felperesi magatartásra tekintettel a bírság elrettentő hatására vonatkozó mérlegelési hibáról ... II - 1018

a) A felek érvei ... II - 1018

b) Az Elsőfokú Bíróság álláspontja ... II - 1020

C – A felperes együttműködéséről ... II - 1024

1. A felek érvei ... II - 1024

2. Az Elsőfokú Bíróság álláspontja ... II - 1025

D – A büntetések visszaható hatálya tilalmának sérelméről ... II - 1030

IV – A szolgálati titoktartás, a gondos ügyintézés és az ártatlanság vélelme elvének sérelmére alapított negyedik jogalapról ... II - 1033

A –A felek érvei ... II - 1033

B – Az Elsőfokú Bíróság álláspontja ... II - 1036

Végkövetkeztetés ... II - 1041

A költségekről ... II - 1042